

İSTANBUL İLÇELERİNDE KENT VE GÖÇ İLİŞKİLERİ

GAR-Rapor No: 9

İSTANBUL İLÇELERİNDE KENT VE GÖÇ İLİŞKİLERİ

Koordinatör

Didem Danış

İdari Koordinatörler

Eda Sevinin ve Deniz Sert

Araştırmacılar

Ayşenur Ölmezses, Birgül Çay, Çisel Karacebe ve Yasir Bodur

Rapor Yazımı

Didem Danış, Ayşenur Ölmezses, Birgül Çay, Çisel Karacebe ve Yasir Bodur

Dizgi ve Kapak Tasarımı

Çağla Akdere

Göç Araştırmaları Derneği (GAR)

Abbasağa Mahallesi, Üzengi Sok. No: 13 34022, Beşiktaş / İstanbul

gocarastirmalariderneği.org

gar@gocarastirmalariderneği.org

X/GAR_Dernek

[facebook/gar.dernek](https://facebook.com/gar.dernek)

[instagram/gardernek](https://instagram.com/gardernek)

© Tüm hakları saklıdır. İzin almaksızın çoğaltılabılır. Referans vermeden kullanılamaz.

GAR-Rapor No: 10

Nisan 2024

ISBN: 978-625-94720-0-3

Kaynak gösterme önerisi

GAR (2024). "İstanbul İlçelerinde Kent ve Göç İlişkileri". GAR Rapor No. 10. GAR Yayınları: İstanbul.

Bu proje Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliğinin desteği ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada belirtilen görüşler, bütünüyle yazarlara aittir. Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ve Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Yönetici Özeti

6

Göç kenti İstanbul'da Kartlar Yeniden Karılırken - Didem Danış

10

Çalışmanın amacı

Metodoloji ve saha çalışmasına dair notlar

İstanbul'da göçün izleri ve göçmen nüfus çeşitliliği

Göçmenlere yönelik denetimlerin artması

Vatandaşlar ve göçmenler arası gerilim hatları

Göçmenler için İstanbul'un çekiciliği

Mekansal Kümelenme: Göçmen mahalleleri ve nöbetleşe göçmenlik

Ekonomi ve çalışma yaşamı

Eğitim

Birlikte yaşam ve uyum

Belediyeler ve göçmenler

Öneriler

Kaynakça

Esenyurt - Birgül Çay

36

Esenyurt İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

Göçmenler Neden Esenyurt'u tercih ettiler?

- Emlak/ Konut fazlası
- İstihdam olanakları
- Belediyenin yaklaşımı
- Göçmenlerin bir arada yaşama isteği
- Esenyurt'ta göçmen nüfus
- Bölge halkı ile benzerlikler

Göçmenlerin gelmesiyle ortaya çıkan sorunlar ve gerilim hatları

Vatandaşların şikayetleri ve gerilim hatları

Sonuç

Zeytinburnu İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

- Zeytinburnu'nda Mahallelere Göre Konut Türleri
- Zeytinburnu'nda Mahallelere Göre İş Yeri Türleri

Zeytinburnu'nda Göçmenler

- Barınma
- İstihdam
- Eğitim
- Sağlık
- Komşuluk
- Sivil Toplum

Özet ve Sonuç

Kadıköy İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

“Göçmen değil, expat”: Kadıköy'de yabancı nüfusun sosyo-ekonomik yapısı

Kadıköy'de Göçmen Varlığı

Fikirtepe: Kentsel Dönüşüm ve Göçmenler

Göçmenlerin Yaşadığı Genel Sıkıntılar

Göçmenlere Dair Yerelin Tutumu

Beyoğlu İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

Göçmenler Neden Beyoğlu İlçesini Tercih Ediyor?

Pandemi ve Ekonomik Krizin Etkileri

Barınma Krizi

İlçedeki Yaşamaya Elverişli Olmayan Binalar

İllegal İşler

Rus ve Ukraynalı Göçmen Grupların Problemleri

Yerel Yönetim Hizmetleri ve Eksiklikler

Göçmen Karşıtlığı ve Kamusal Alan Kullanımı

Bulgular ve Öneriler

Yönetici Özeti

Türkiye'nin en büyük göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan İstanbul'da ilçe ölçeğinde yapılan bu araştırma, hem yerel halkın hem de göçmenlerin sorunlarını, ihtiyaçlarını ve göç meselesine dair bakış açılarını tespit etmektedir. İstanbul'da göçmen varlığının dinamik ve değişken yapısı ve bunun toplumsal düzeyde etkisi güncel olarak araştırılması gereken bir konudur. Rapor, İstanbul'un dört belediyesinde -Esenyurt, Beyoğlu, Kadıköy ve Zeytinburnu- 2024 yerel seçim öncesinde göç ve göçmen meselesinin yerelde nasıl algılandığına odaklanarak, ilçeler düzeyinde barındırdığı benzerlikler, farklılıklar ile ne tür eşitsizlikler ürettiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda raporda 2024 yerel seçimleri ardından yerel ve merkezi yönetim aktörlerinin göç ve göçmen konusunda daha kapsayıcı, etkili ve adil politikalar üretme sürecine katkıda bulunması hedeflenmiştir.

Kent ve göç ilişkisine odaklanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Farklı siyasi partiler tarafından yönetilen dört ilçede göçmen politikasını yerelde doğrudan deneyimleyen, gözlemleyen önemli aktörler -belediye çalışanları, ilçe sakinleri, sivil toplum örgütleri, emlakçılar, muhtarlar, esnaf, öğretmenler, doktorlar, işverenler- ile mülakatlar yapılmıştır. Bu kapsamda Kasım 2024-Ocak 2024 tarihlerinde dört ilçede toplam 54 derinlemesine görüşme ile veriler toplanmıştır. Bununla birlikte masabaşı çalışmada bahse konu ilçelerin geçtiğimiz yıllarda geçirdiği kentsel ve toplumsal dönüşümler ile yerelde göçmen varlığını etkileyen göç politikasındaki değişimleri incelenmiştir.

Göçmenlere yönelik yaratılan algıda göçmenlerin tektipleştirildiği görülse de özellikle İstanbul'da göçmenler milliyetleri, yasal statüleri, sosyal sınıf konumları ile çeşitlilik göstermekte ve farklılıklar barındırmaktadır.

Yerel halk 2022 yılından itibaren artan denetimler, kayda kapatma, seyreltme, mobil kontrol noktaları gibi uygulamaları, göçmenleri kalabalık halde görmemesi, ruhsatsız işyerlerinin kapatılması gibi sebeplerle olumlu bulsa da bu pratikler göçmen nüfusun sınır dışı edilme kaygısıyla kamusal alandan çekilmesine ve "görünmezleşmesine" yol açmıştır. Göçmenlerin gündelik hayatlarını, mevcudiyetlerini, haklara erişimlerini zora sokan bu durumdan, işçi açığı sorunu yaratmasından dolayı işverenler de şikayet etmektedir.

Toplumda yükselen mülteci ve göçmen karşıtı tutumlara dair tespitler ile paralel bulgulara rastlanmış olsa da, göçmen yoğun bölgelerde bir arada yaşama dair "sessiz bir kabullenme" tutumunun geliştiği gözlenmiştir. Bu kabullenmede, artan denetim ve seyreltme uygulamaları ile görünürlüğü azalan göçmenlere dair algıda yaşanan değişimlerin etkili olduğu görülmüştür.

İlçeler Bazında Önemli Bulgular

Esenyurt

- Esenyurt, konut fazlalığı ve ucuz konut imkanı ile göçmenleri bölgeye çekmektedir.
- İstanbul'un en büyük sanayi bölgesi olan Esenyurt'ta, göçmenler için geniş bir enformel istihdam alanı bulunmaktadır. Bazı iş kollarında yerli çalışan bulunamadığı için yabancı işgücü önemli bir boşluğu doldurmaktadır.
- AKP yönetimindeki belediye döneminde göçmenleri kucaklayıcı söylem ve tutumlar 2019'da CHP yönetimine geçişle birlikte yerini "gönüllü geri gönderme" temelli bir yaklaşıma bırakmıştır.
- Göçmenlerin kendi işletmelerinin, marketlerinin, kafelerinin bulunduğu "Şam sokağı" olarak bilinen bölgede, göçmenlerin kendi içlerinde sosyalleştiği ve yerel halk ile ayrı durduğu görülmektedir.
- Bölge halkının algısındaki göçmen ve yabancı nüfus sayısı resmi verilerin çok üzerindedir.
- Mesken sayısındaki artışın, altyapı ve kamusal alanlarda aynı oranda olmaması ile birlikte kamusal kaynakların (hastane, okul, çocuk parkları vb.) paylaşımında eşitsizlikler ve beraberinde gerilim noktaları oluşmuştur.
- Ev sahiplerinin daha fazla kira isteyebilmesi, işverenlerin eleman açığına ucuz maliyetle karşılayabilmesi nedenleriyle göçmenleri tercih etmesi karşısında, bölge halkı artan

kiralardan ve işsizlikten göçmenleri sorumlu tutmaktadır.

- Artan denetimler sonucu göçmen ve mülteci nüfusun kamusal alanda görünürlüğü azalmış olsa da bu durum, parçalanmış aileler, ev içi şiddetin artması, kadın göçmenler için ev içi görünmez emek yükünün artması, daha güvencesiz koşullarda çalışmaya mecbur kalmaları ve eğitim ve sağlık haklarına erişimde engellerle karşılaşmaları gibi pek çok olumsuz duruma sebebiyet vermiştir.

Zeytinburnu

- Yasa dışı yollarla Türkiye'ye gelen Afganistanlı göçmenler ucuz konutların bulunması ve kolektif bekar erkek yerleşimine açık olması sebebiyle yoğun olarak Çırpıcı, Veliefendi ve Sümer mahallerinde yaşamaktadır.
- Afganistanlı göçmenlerin yaşadığı bekarhanelerde sirkülasyon yoğun bir şekilde devam etmektedir.
- Zeytinburnu'nda Suriyeliler ve Afganların yaşam alanları giderek birbirinden ayrışmaktadır.
- Suriyeliler, önceleri Zeytinburnu'nun en ucuz kiralalarının olduğu mahallelerinde yaşarken artık bu bölgelerden uzaklaşıyor ve bu konutlar büyük ölçüde yeni gelen Afganlar tarafından dolduruluyor.
- Zeytinburnu'nda en yoğun iş alanı tekstil sektörüdür. Bu sektörün ihtiyaç duyduğu vasıfsız işgücü yabancı uyruklular tarafından karşılanmaktadır.

● Artan denetim ve kontrol uygulamaları sonucu sınır dışı edilmelerden sonra işgücü eksikliği yaşanan imalat sektöründe işverenler göçmen istihdam edebilmeye devam etmek için düzenleme yapılması, göçmenlerin yassallaştırılması gerektiğini savunuyor.

● Afganistanlı ve Suriyeli göçmenler benzer işlerde çalışsalar da vasıf farkları bulunmaktadır. Suriyeliler dikey mobilizasyonu sağlayan imalat sektöründe yoğun olarak çalışmakta ve hamallık gibi işleri yapmamaktadır.

● Eğitimciler Suriyeli öğrencilerin anadil seviyesinde Türkçe konuşabildiğini, aralarındaki farkın sosyo ekonomik statüden kaynaklandığını belirtmektedir.

● Oturumlarını yenileyemeyen Afgan ve Özbek çocukların büyük bir bölümü, ikamet izni sorunu sebebiyle eğitim sisteminin dışında kalmaktadır.

● Zeytinburnu sakinleri, Suriyeli göçmenlerin çok büyük ölçüde Türkiye'ye uyum sağladığını düşünmektedir.

● Zeytinburnu'nda Suriyelilere ait bir sivil toplum kuruluşu bulunmazken orta Asya kökenli gruplara ait 13 dernek ve iki vakıf bulunmaktadır.

Kadıköy

● Kadıköy, kentli, eğitim seviyesi yüksek; diğer ilçelere göre yüksek fiyatlı konut piyasası; eğitim ve uzmanlık gerektiren ekonomik faaliyetlerin yaygınlığı sebebiyle kırılğan gruplardan göçmenlerin ikamet etmek için seçtikleri bir yerleşim yeri değildir.

● Kadıköy yüksek nitelikli yabancı işgücünü-“expatları” çekmektedir. özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası Kadıköy'e gelmiş olan sosyo-ekonomik açıdan imkanları daha geniş göçmen grupları için en çok tercih edilen bir ilçe haline gelmiştir.

● Geçici koruma altındaki Suriyeli grubun Kadıköy ilçesinde ikameti çok düşüktür.

● Görece sosyo ekonomik profilin düşük olduğu göçmen gruplar Fikirtepe'de ikamet etmektedir. Kentsel dönüşüm bekleyen eski konutlar, göçmenlere kiralanmaktadır.

● Fikirtepe Mahallesinde yoğun olarak Özbek, Türkmen, Afgan gruplar vardır. Göçmen bakkal ya da samsahane, lokanta gibi göçmenlere yönelik ekonomik faaliyetler görülmektedir.

● Kadıköy göçmenler tarafından güvenli ve canlı sosyal hayata katılımı olan bir yer olarak tanımlanmaktadır.

● Yüksek nitelikli göçmenler, çalışma izni, ikamet izni ve genel olarak göçmenlik prosedürleri konusunda karşılaştıkları zorlukları ifade etmiş ve göç idaresi gibi kurumlarda İngilizce konuşan sayısının az olmasından ve hatta yönlendirildikleri web sitelerinin İngilizcesinin anlaşılır olmadığından şikâyet etmişlerdir.

● Göçmenlerle ilişkinin sınırlı olduğu ve ilçenin “korunaklı” olduğuna dair bir algı vardır.

● Türki Cumhuriyetlerden gelen göçmenler “uzun saatler çalışan”, “işinde gücünde”, “uyusal” göçmenler olarak ve ekonomik faaliyet-

lerin bir parçası olarak görülmekte ve yerli halkın çalışmak istemediği evde yaşlı bakımı gibi hizmetlerde önemli bir emek ihtiyacına karşılık gelmektedirler.

- Kadıköy'ün seküler ve ulusalcı baskın politik duruşu sebebiyle özellikle Suriyeli ve Afganları hedefleyen göçmen karşıtlığı söylemlerinin dönem dönem yükseldiği görülmektedir.

Beyoğlu

- Beyoğlu mahalleleri sınıfsal farklılıklar barındırmakta ve bu durum göçmen profilini, göçmenlerin ikamet tercihlerini etkilemektedir. Rusya - Ukrayna Savaşı ile birlikte savaştan kaçan Rus ve Ukraynalıların ülkelerinden ayrılırken sahip oldukları maddi güç imkanlar sebebiyle ilçede Cihangir, Çukurcuma gibi yüksek kirali mahallelerde barındıkları görülmüştür.

- Tarlabası bölgesi ise uzun yıllardır yoksul ve şehre yeni gelen göçmenler için barınma imkanı sağlamaktadır.

- İlçedeki turizm, eğlence, yeme içme, imalat gibi sektörlerin kayıt dışı çalışmaya olanak sağlaması ilçenin tercih edilmesindeki önemli sebeplerdendir.

- Tarlabası'nda hem göçmenler hem bölge halkı yoksulluğu paylaşmaktadır.

- Kiralarda yaşanan artışla birlikte Tarlabası bölgesinden ayrılan göçmenlerin Bağcılar, Esenyurt, Sultangazi, Sultanbeyli ilçelerine yerleştiği belirtilmiştir. Bir diğer çözüm ise birkaç ailenin evlerini birleştirerek yaşamaya çalışmasıdır.

- Tarlabası bölgesinde yaşanan güvenlik sorunu, emniyet güçlerinin bölgedeki bazı figürlerle çarpık ilişkilenmeleri, belediyenin hizmet konusundaki yetersizliği ve bu bölgede yaşayan kişilerin ihtiyaçlarını görmezden gelmeleri yerelin temel şikayetleri arasında yer almaktadır.

63

BOYA-BADANA

FAYANS ISI YALITIM İÇ DEKOR
TAM TADİLAT YAPILIR

0544 388 61 98

overlokcu

recmeci araniyor

چرخ کار

وسط کار لازم

است 05393434564

Göç Kenti İstanbul'da Kartlar Yeniden Karılırken

Didem Danış

İstanbul tarih boyunca farklı göç rotalarının kesişiminde, çok çeşitli kökenlerden kişilerin bir arada yaşadığı bir kavşak noktası konumunda oldu. Bu giriş yazısında Didem Danış, İstanbul'daki göçün dinamik ve değişken yapısını göz önüne alarak son dönemde artan denetimlerin sonucu olarak kentte ortaya çıkan güncel göç durumunu ele alıyor. Dört ilçede yürütülmüş saha araştırmalarının bulguları ışığında, İstanbul'da göç meselesinin nasıl benzerlikler ve farklılıklar taşıdığını ve ne tür toplumsal ve mekansal eşitsizlikler ürettiğini tartışıyor.

Yazıda şu temel bulgular öne çıkıyor.

- *Son dönemde uygulanan denetimlerin sonucu olarak göçmen mevcudiyetindeki seyrelme sayısal büyüklükteki gerçek bir azalmadan çok içe kapanma ve görünmezleşmeye yol açıyor.*
- *Göçmenlerin kamusal alanda kalabalık halde görünür olmaları vatandaşlar arasında bir huzursuzluk yaratıyor. Bu durum aynı zamanda kentsel eşitsizlikler ve kamusal kaynakların paylaşımı konusunda yaşanan gerilimi de gösteriyor.*
- *İstanbul'un bazı mahallelerinde, yoksul ve kırılgan göçmen gruplarının bir arada yaşadığı mekânsal kümelenmeyi destekleyen üç önemli faktör olarak ucuz konut stoğu, etkili göçmen ağları ve kayıtdışı iş bulma imkanı öne çıkıyor.*
- *Nüfusu iç ve dış göçle oluşmuş kozmopolit yapıdaki mahallelerde etnik, dinsel ve kültürel bazlı ayrımcılıklar devam etse de, bu ayrışmaların giderek etnik temelden çok sınıfsal temelde seyrettiği görülüyor.*

Göçmenlere yönelik algı daha çok göçmenleri tektipleştirmeye ve onları sadece bir sorun kaynağı olarak görmeye meyletse de, İstanbul'da göçmenlerin çok ciddi bir çeşitlilik taşıdığı kuşku götürmez. Çeşitli sosyo-mekânsal süreçler sonucunda göçmenler arası farklılıklar kimilerinin kente tutunması, kimilerinin ise daha da marjinalleşmesi ile sonuçlanan eşitsizliklere dönüşüyor.

İstanbul, Türkiye'nin en büyük şehri olarak hem sosyo-ekonomik, hem de nüfus hareketleri açısından önemli bir konuma sahiptir. Kent, Bizans döneminden itibaren göç almış, Osmanlı döneminde de Anadolu, Balkanlar ve Kafkaslardan gelen göç yollarının birleştiği bir varış yeri olma özelliği taşımıştır (İpek, 2015). Bu durum Cumhuriyet döneminde de

devam etmiş ve çok çeşitli göç hareketlerinin hedef noktası olan İstanbul'da, göçler sonucu toplumsal eşitsizliklerin kentsel mekandaki görünümünün her dönem yeniden şekillendiği bir tablo ortaya çıkmıştır.

İstanbul, tıpkı geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye'nin en fazla göç alan ve farklı kökenlerden kişilerin bir arada yaşadığı bir kavşak noktası konumundadır. Kentte özellikle son yirmi yılda yabancı göçmenlerin sayısı gözle görülür bir biçimde artmıştır. Bu artış istatistiklerde de takip edilebilmektedir. 14 Mart 2024 verilerine göre¹ Türkiye'de ikamet izniyle bulunan 1.107.532 yabancıların yarısı (tam olarak 554.500 kişi) İstanbul'da yaşamaktadır. Kentte ayrıca 530.655 geçici koruma statüsünde Suriyeli² bulunmaktadır. Bu kayıtlı göçmen ve sığınmacı sayılarına ek olarak, 2023 yılında İstanbul'u 17 milyon üzerinde yabancı turist ziyaret etmiştir.³ Ayrıca 2012-2023 arası Türkiye'de yabancılara yönelik toplam konut satışının yaklaşık %40'ı (toplam 357.343 konutun 138.840'ı) İstanbul'da⁴ gerçekleşmiştir. Tüm bu veriler, son yıllarda İstanbul'da -yasal statüsünden bağımsız olarak- yabancı nüfusun görünürlüğü ve etkisinin belirgin bir şekilde arttığını göstermektedir.

Bugün İstanbul kent dokusunun çok önem-

1 Türkiye'de ikamet izinlerine dair istatistiki bilgiler için bkz. <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi 18.3.2024)

2 Türkiye'de bulunan toplam 3.136.353 geçici koruma sahibi Suriyelinin %17'si İstanbul'da yaşamaktadır. <https://www.goc.gov.tr/geci-ci-koruma5638> (erişim tarihi 18.3.2024)

3 Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul Turizm İstatistikleri - 2023. <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-338436/istanbul-turizm-istatistikleri---2023.html> (erişim tarihi 18.3.2024)

4 "Yabancılara konut satışı patladı". Dünya Gazetesi, 23.4.2023 <https://www.dunya.com/sectorler/emlak/yabancilara-konut-sati-si-patladi-son-10-yilda-357-bini-asti-haberi-692041> (erişim tarihi 18.3.2024)

li bir unsuru haline gelen bu göçmen nüfusu tek tip, yekpare bir grup olarak ele almak büyük hata olur. Son yirmi senede İstanbul'a göç eden yabancı nüfus, köken yerleri, yasal statüleri, yaş ve cinsiyet durumları ve sosyo-ekonomik konumları bakımından kendi içinde önemli farklılıklar taşımaktadır (Biehl, 2014). Göçmenler arası bu çeşitlilik, kentteki toplumsal ve mekânsal eşitsizlikler örüntüsüne eklenen yeni bir katmana dönüşmekte ve göç kenti İstanbul'da toplumsal ve mekânsal eşitsizlikler açısından kartlar yeniden karılmaktadır.

Çalışmanın amacı

Kentteki güncel göç dinamiklerine odaklanan bu çalışma, toplumsal ve mekânsal anlamda kendini gösteren çok boyutlu farklılıkları ve eşitsizlikleri inceleyerek İstanbul metropoliten alanındaki çok yönlü göç mozaiğini aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın bir diğer amacı, İstanbul'un dört belediyesinde (Esenyurt, Beyoğlu, Kadıköy ve Zeytinburnu) 2024 yerel seçimleri öncesinde göç ve göçmen⁵ mevcudiyeti meselesinin yerelde nasıl gündeme geldiğini incelemektir. İstanbul'un 39 ilçesi arasından dördü seçilirken, hem farklı siyasi partiler tarafından yönetilmesi hem de merkez ve çevre konumları dikkate alınmıştır. Böylece saha çalışması, merkezde İstanbul'un en eski ilçelerinden olan Beyoğlu (AKP) ve Kadıköy (CHP), çeperde ise görece yeni kurulmuş Zeytinburnu (AKP) ve Esenyurt (CHP) ilçelerinde gerçekleştirilmiştir.⁶

İstanbul'da daha önce göçmenler üzerine çok sayıda çalışma yapılmış olsa da, bunlar ya yerel yönetimlerin göçmenlere yönelik politikalarına odaklanmış (Akdeniz, 2024; Danış ve Sert, 2019; Demiroğlu, 2021; Lowndes ve Polat, 2022) ya çoğunlukla Geçici Koruma Statüsü sahibi Suriyeliler özelinde tek tek ilçelerdeki durumları incelemiş (Güngördü, 2018; Erdoğan vd, 2022) ya da daha kapsamlı bazı araştırmaların (Erdoğan, 2017; IOM, 2019) üzerinden uzun süre geçtiği için verileri güncelleme gerekliliği ortaya çıkmıştır. İstanbul'da göçmenlerin varlığı çok dinamik ve değişken olduğu için, güncel durumu tespit etmeye yönelik çalışmalar her zaman önemini korumaktadır.

Biz bu projede, mevcut çalışmaların ışığında üç temel hedef belirledik:

- (1) Araştırmanın kapsamını Geçici Koruma Statüsündeki kişilerle sınırlamadan, söz konusu dört ilçede güncel göç durumunu tespit etmek ve göçmenlerin yerelin sakinleri tarafından nasıl algılandığını incelemek,
- (2) Türkiye'nin en büyük göçmen nüfusa ev sahipliği yapan metropolü İstanbul'da, ülkenin en temel politik konularından biri olan göç meselesinin ilçeler düzeyinde nasıl benzerlikler ve farklılıklar taşıdığını ve ne tür eşitsizlikler ürettiğini tespit etmek,

5 Bu raporda, bahsi geçen grup özelinde, sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen gibi çok farklı yasal statülerde kişiler bulunsun da, özellikle belirtmek gerekmedikçe, kapsayıcı bir terim olarak "göçmen" ifadesini kullanmayı tercih ettik.

6 2024 Yerel Seçimleri sonrası Beyoğlu CHP yönetimine geçerken, Kadıköy, Zeytinburnu ve Esenyurt ilçelerinde bir değişiklik olmamıştır.

(3) Son olarak, ilçe ölçeğinde hem yerel halkın hem de göçmenlerin sorunlarını ve ihtiyaçlarını tespit ederek, bunların ulusal ve yerel politikalar ile ilişkisini araştırmak.

Bunları yaparken, göçmen ve vatandaş gruplarını birbirinden tamamen farklı ve kendi içlerinde türdeş gruplar olarak ele almak yerine, yerel düzeyde farklı şekillerde ilişkilenen aktörlerin ihtiyaç ve sorunlarının kesişimlerine odaklanmayı hedefledik. Ayrıca, İstanbul'daki "göçmen" genellemesinin altında yatan çeşitliliklere ışık tutmak, göçmen nüfusu içindeki farklılıklara dikkat çekmek istedik.

Araştırmanın önemli hedeflerinden bir diğeri, İstanbul'un dört ilçesi özelinde yaşanan sorunların ve mevcut ihtiyaçların tespit edilmesi ve belgelenmesi yoluyla 31 Mart 2024 yerel seçimleri sonrasında yerel yönetimlerde yetki sahibi olacak aktörlere, göç ve göçmenler konusunda daha adil ve etkili politikalar üretebilmeleri için katkıda bulunmaktır. Bu hedef doğrultusunda, bu raporu seçimlerin ardından ilgili aktörlerle paylaşarak, göçmenlere ev sahipliği yapan ilçelerde yerel yönetimlerin ve kamu kurumlarının hem vatandaşların hem göçmenlerin haklarını ve ihtiyaçlarını gözeten yerel politikalar üretmelerine destek olmayı umuyoruz.

Metodoloji ve saha çalışmasına dair notlar

İstanbul'un farklı siyasi partiler tarafından yönetilen dört ilçesinde kent ve göç ilişkisini incelemeyi amaçladığımız bu araştırma nitel araştırma metodolojisi kapsamında derinle-

mesine görüşme yöntemi kullanılarak gerçekleştirildi. Bu kapsamda Beyoğlu, Kadıköy, Zeytinburnu ve Esenyurt ilçelerinde, belediye çalışanları, ilçe sakinleri, sivil toplum örgütleri, emlakçılar, muhtarlar, esnaf, öğretmenler, doktorlar, işverenler gibi hem göçmen politikasının yereldeki etkilerini doğrudan deneyimleyen ve gözlemleyen hem de yerel politikayı etkileme potansiyeli taşıyan kurum ve kişilerle derinlemesine mülakatlar yapıldı. Ayrıca, literatür taraması ile belirlenen ilçelerin geçtiğimiz yıllarda geçirdiği kentsel ve toplumsal dönüşümler ile yerelde göçmen mevcudiyetini etkileyen göç politikasındaki değişimler incelendi.

Kasım 2023 – Ocak 2024 döneminde yapılan saha çalışması kapsamında her bir ilçede en az 12 olmak üzere toplamda 54 mülakat yapıldı. Saha araştırmasını dört ayrı araştırmacı yürüttü. **Zeytinburnu'nda Yasir Bodur, Esenyurt'ta Birgül Çay, Kadıköy'de Ayşenur Ölmezses ve Beyoğlu'nda Çişel Karacebe** saha görüşmelerini gerçekleştirdi ve ilçe raporlarını yazdı.

Araştırma sırasında karşılaştığımız zorluklardan biri güven ilişkisi kurmak oldu. Artan denetimler ve sınır dışı uygulamaları hem fiziken göçmenlere ulaşmamızı zorlaştırdı hem de ulaştığımız kişilerin tedirginlikleri dolayısıyla zaman zaman görüşmelerin kalitesini olumsuz etkiledi. Buna bir de, Suriyeli göçmenlerin genel olarak, mülakat konusunda çekimser ve ketum tavırlarını eklemek gerekir. Suriye'de "muhaberat" (Baas rejimin sivil istihbarat servisi) deneyimini yaşamış özellikle orta yaş ve üzeri Suriyelilerde yabancılarla konuşma konusunda hâkim olan

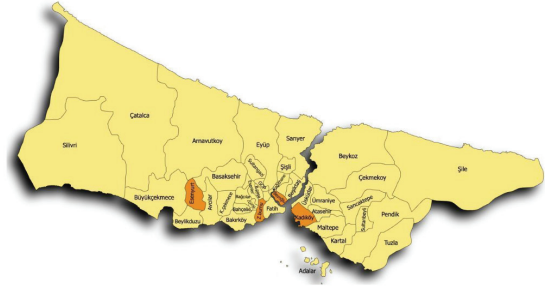
güvensizlik ve şüpheli tavrı bizim araştırmamızda da gözlemlendi. Son olarak, Suriyeli, Rus ve Ukraynalılarla yapılan bazı görüşmelerde kısıtlı Türkçe becerilerinin görüşmelerin akışını zorlaştırdığını belirtmek gerekir. Bu zorlukları aşmak için görüşme sayısını arttırmak, görüşmeleri analiz ederken çapraz okuma yapmak ve yapılmış diğer araştırmaların bulguları ile karşılaştırmak gibi yöntemler kullanıldı.

İstanbul'da göçün izleri ve göçmen nüfus çeşitliliği

İstanbul tarih boyunca, göçe bağlı olarak yüksek bir nüfus çeşitliliği sergileyen dinamik bir metropol oldu (Güvenç, 2009). Son yirmi yılda Türkiye'nin değişen göç karakterine paralel olarak (Sağiroğlu, 2015), İstanbul'da da demografik ve sosyal çeşitlilik tekrar gözle görülür bir şekilde arttı (Eraydın vd., 2014). Bugün İstanbul'da, farklı milliyetlerden, yasal statülerden ve sınıfsal konumlardan gelen çok sayıda kişi yaşıyor. Bunu ilk elde, İstanbul'un sokaklarında yürürken, kulağımıza çalınan Arapça, Farsça, Rusça ve diğer yabancı dillerin sıklığından veya karşımıza çıkan tabelalardan fark edebiliyoruz.

Göçmenlere yönelik algı daha çok göçmenleri tektipleştirmeye ve onları sadece bir sorun kaynağı olarak görmeye meyletse de, İstanbul'da göçmenlerin çok ciddi bir çeşitlilik taşıdığı kuşku götürmez. Bu çeşitlilik göçmen grupların kendi içinde hiyerarşik farklılaşmasıyla el ele gidiyor. Çeşitli sosyo-mekânsal süreçler sonucunda göçmenler arası farklılıklar kimilerinin kente tutunması, kimilerinin ise daha da marjinalleşmesi ile sonuçlanan eşitsizliklere dönüşüyor.

İstanbul'da göçmen nüfus içindeki çeşitliliği gözlemlediğimiz ilk boyut **göçmenlerin milliyetleri**. Araştırma sırasında farklı ilçelerde yaptığımız mülakatlar "köken çeşitliliğinin" görünümüne dair ipuçları verdi. Örneğin Esenyurt'ta görüştüğümüz bir okul müdürü, ilçedeki okullarda 25 bin civarı yabancı öğrenci bulunduğunu; bunların 18 bininin Suriyeli, diğerlerinin Mısır, İran, Irak, Yemen,

Filistin, Ürdün gibi ülkelerden geldiğini ifade etti. Esenyurt'ta göçmen nüfusun Zeytinburnu'nda ise Türk vatandaşlığına sahip Özbek, Türkmen, Kazak, Uygur kökenli yaklaşık 30 bin kişi olduğu söylendi. İlçede uzun bir geçmişi olan bu Orta Asya kökenli nüfusun dışında çok sayıda başka göçmen de ikamet ediyor. Görüşülen bir muhtarın ifadesiyle, Zeytinburnu'nda 52 farklı uyruktan insan yaşıyor ve bazı mahallelerde nüfusun %10-15 civarı Suriyeli ve diğer göçmenlerden oluşuyor. Benzer bir tablo, eski bir gecekondu mahallesinin muhtarı tarafından da dile getirildi. Ona göre Beyoğlu'nda "Kürt, Roman, Alevi, Sünni, Afganistanlı, Özbek, Suriyeli, Pakistanlı, Hindistanlı, Somalili insanların" yaşadığı mahalleler var. İncelediğimiz ilçeler arasında en düşük göçmen sayısına ve çeşitliliğine sahip ilçe olan Kadıköy'de bile, diğer ilçelere göre daha az sayıda olsa da, farklı mahallelerde toplanmış Özbek, Türkmen, Suriyeli, Afgan, Rus ve Ukraynalılar yaşıyor.

2019 yılında Uluslararası Göç Örgütü'nün yaptığı araştırmada (IOM, 2019) İstanbul'da yaşayan yabancı uyruklular arasında en büyük beş grubun Suriyeli, Afgan, Özbek, Türkmen ve Pakistanlılar olduğu tespit edilmişti. Bu çalışmaya göre, 2019'da İstanbul'da

Göçmenler arasındaki çeşitliliği açıklayan üç temel boyut, göçmenlerin milliyetleri, yasal statüleri ve sosyal sınıf konumlarıdır.

963.536 Suriyeli ve 127.163 Afgan bulunuyordu ve bunların önemli bir kısmı kayıtsız göçmen durumundaydı. Son dönemde İstanbul'da nüfus çeşitliliğini arttıran yeni bir gelişme önce Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı, ardından Eylül 2022'de Putin'in seferberlik ilan etmesi ile çok sayıda Ukraynalı ve Rus göçmenin Türkiye'ye gelmesi oldu. Böylece, 1917 Ekim Devrimi sonrası gelen Bolşeviklerden yüz yıl sonra, İstanbul ikinci büyük Rus göçüne tanık oldu.

İstanbul'da güncel göç tablosu "72 millet bir arada" sözünün hakkını veren bir çeşitlilik sergilese de İstanbul'daki göçmenlerin milliyetleri açısından en dikkat çekici grup kuşkusuz Suriyelilerdir. Göç İdaresi Başkanlığının Mart 2024 tarihli resmi verilerine göre kentte geçici koruma statüsünde 530.655 kişi bulunuyor; bu sayı İstanbul nüfusunun %3,4'üne tekabül ediyor. Buna, ikamet izni olan veya kayıtsız olarak İstanbul'da yaşayan Suriyeliler de dahil edildiğinde, İstanbul'daki Suriyeli

nüfusun 800 bin civarı, yani toplam nüfusun yaklaşık %5'i, olduğu tahmin edilmektedir.

Göçmenleri farklılaştıran ikinci önemli boyut **yasal statü** meselesidir. İstanbul'da bulunan yabancılar içinde en kalabalık iki grubu, ikamet izni sahipleri ve geçici koruma statüsünde olanlar oluşturuyor. Göç İdaresi Başkanlığının Mart 2024 verilerine göre ilk grupta 554.500 kişi; ikinci grupta ise 530.655 kişi bulunuyor. Bu iki kategori dışında, yasal statü yelpazesinin iki ucunda vatandaşlık alanlar ile hiçbir yasal statüsü olmayan düzensiz göçmenler bulunuyor. İlk grupta, gayrimenkul satın alarak veya Türkiye'de iş kurarak vatandaşlık alan, çoğu Ortadoğu, Körfez ve Orta Asya ülkelerinden zengin kişiler yer alıyor. Maalesef Türkiye'de vatandaşlık alanların sayısı ve köken ülkesi hakkında detaylı bilgiye sahip değiliz. İstanbul'da 2012-2023 yılları arasında yabancılara 138.840 konut satıldığı bilinse de, bu yolla kaç kişinin vatandaşlığa alındığı açıklanmıyor. Aynı şekilde, istisnai vatandaşlık yoluyla Türk kimliği alan Suriyelilerin sayısına dair de kamuoyuyla paylaşılan net bir bilgi mevcut değil.

Göçmenler arasındaki çeşitliliği açıklayan üçüncü boyut, **sosyal sınıf** konumlarındaki farklar. İstanbul'da, bir yanda yüksek eğitilmiş, meslek sahibi veya yüksek gelir seviyesine sahip yabancılar, diğer yanda ise yoksul mahallelerde, zorlu koşullarda yaşam mücadelesi veren göçmenler yaşıyor. Kentte yaşayan Avrupa ve Batı ülkelerinden gelenlerin kent sakinleri tarafından göçmen olarak görülmemeleri, bu grubun -İngilizcede yabancı ülkede yaşayan kimse anlamına gelen- "expat" terimiyle adlandırılması, daha alt bir konum olarak görülen "göçmen" eti-

ketinden farklı bir yere konumlandıklarına işaret ediyor (Kurşunlugil, 2010).

İstanbul'da göçmen çeşitliliği her yönden artarken, ekonominin bozulması, yoksullaşma ve işsizlik ile beraber göçmenlere yönelik tepkiler de artışa geçti. İstanbul'da son iki yılda kentsel mekânda göç tablosunu etkileyen en önemli başlık düzensiz göçmenlere yönelik kontrollerin sıklaşması oldu. Bir sonraki bölümde uygulamaya konan farklı denetim mekanizmaları ve bunların sonuçları ele alınacaktır.

Göçmenlere yönelik denetimlerin artması

Göçmenlere karşı artan toplumsal tepkilerin siyasi tartışmalara da taşınmasıyla beraber, 2019 yerel seçimlerinden itibaren İstanbul'da denetimler artmaya başladı. Düzensiz göçü kontrol altına almaya yönelik uygulamalar ilk yıllarda aralıklı olarak uygulanırken, 2022 başında duyurulan **seyreltme politikası** ile kontroller sıklaşmaya başladı. İlk olarak Ankara'da uygulanan seyreltme yöntemi 2021 yazında Altındağ'da Suriyeli ve Türk gençler arasında yaşanan tartışmada bir gencin öldürülmesiyle başlayan olaylar sonrasında, Göç İdaresi Başkanlığının hayata geçirdiği bir uygulama idi. Ana hedefi mekânsal yoğunlaşmayı engellemek ve bazı mahallelerdeki göçmen yoğunluğunu azaltmak olan bu politika, göçmen nüfusun kalabalık olduğu yerlerin yeni kayıtlara kapatılmasını ve gerekli

durumlarda göçmenlerin farklı ilçe ve illere yerleştirilmesini öngörüyordu. 17 Şubat 2022 tarihinde gerçekleşen bir toplantıda, İçişleri Bakanlığı göçmen nüfusun bir mahalledeki toplam nüfusun yüzde 25'ini geçmemesi gerektiğini ilan etmişti. 1 Temmuz 2022'den sonra ise bu oran yüzde 20'ye çekildi.

Seyreltme politikasının önemli bir ayağı olan **"kayda kapatma"**, bizim araştırma yaptığımız ilçelerden özellikle Esenyurt ve Zeytinburnu'nda yoğun bir şekilde uygulandı. 2021 yılı Ocak ayında Göç İdaresi Başkanlığı Fatih ve Esenyurt'un yeni ikamet izni başvurularına kapatıldığını ilan etti. Ardından Ekim 2022'de bu ilçelere ek olarak Avcılar, Bahçelievler, Başakşehir, Bağcılar, Esenler, Küçükçekmece, Sultangazi ve Zeytinburnu ilçelerindeki bazı mahalleler de yeni ikamet izni başvurularına kapatıldı.⁷ O tarihte İstanbul'da kapalı mahalle sayısı 54 idi. Bugün tam olarak kaç mahallenin kapalı olduğunu bilmesek de, Göç İdaresi Başkanlığının Haziran 2022'de yaptığı açıklamaya göre, Zeytinburnu'nda dört (Maltepe, Yenidoğan, Nuripaşa, Yeşiltepe), Esenyurt'ta sekiz mahalle (Bağlarçeşme, Sultaniye, Akevler, Gökevler, Piri Reis, Zafer, Koza, Yeşilkent) kayda kapatılmıştı.⁸

Son yıllarda hız kazanan denetim politikalarının bir diğer ayağı **kimlik kontrol uygulamaları** oldu. Bu denetimlerde kullanılan yeni bir yöntem, 19 Temmuz 2023 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından "düzensiz göç-

7 Göç İdaresi Başkanlığı "39 İlçenin Yabancıların İkamet İzinlerine Kapatıldığı İddialarına İlişin Basın Açıklaması" 16.07.2023. <https://www.goc.gov.tr/istanbulda-39-ilcenin-yabancilarin-ikamet-izinlerine-kapatildigi-iddialarina-iliskin-basin-aciklamasi> (erişim tarihi 18.3.2024)

8 Göç İdaresi Başkanlığı "Mahalle Kapatma Duyurusu Hk." 30.6.2022. <https://www.goc.gov.tr/mahalle-kapatma-duyurusu-hk2> (erişim tarihi 18.3.2024)

menlerin tespitini kolaylaştırmak ve işlemleri hızlandırmak amacıyla” uygulamaya konan **mobil kontrol noktaları** oldu.⁹ İstanbul’da Şubat 2024 itibarıyla 103 adet olduğu açıklanan mobil denetim araçlarında İl Göç İdaresi Müdürlüğünden memurlar görev yapıyor. Şüpheli bulunan yabancılar polis tarafından bu araca getirilerek GÖÇNET veri tabanı üzerinden kimlik kontrolü ve parmak izi taraması alınıyor. **Süpürme politikası** olarak da anılan bu uygulama kapsamında, gerekli yasal belgeleri olmayan yabancılar sınır dışı işlemlerinin yapılabilmesi için doğrudan geri gönderme merkezlerine; başka bir ile kayıtlı Suriyeliler ise kayıtlı oldukları illere gönderiliyor; diğer bir ifadeyle İstanbul dışına “süpürülüyorlar”. İçişleri Bakanı Ali Yerlikaya 1 Haziran 2023- 23 Şubat 2024 tarihleri arasında yaklaşık 200 bin yabancıнын kimlik kontrolü yapıldığını, 80 bin düzensiz göçmen yakalandığını ve bunun 56.120’sinin sınır dışı edileceğini açıkladı.¹⁰

Artan denetimler hakkında vatandaşların görüşleri

Araştırma sırasında görüştüğümüz farklı konumlardan vatandaşlar, devletin ve yetkililerin göçmenlere yönelik denetimleri arttırmasını ve “göç meselesini A’dan Z’ye düzene sokmasını” istediklerini sıkça ifade ettiler. Ruhsatsız işyerlerinin denetiminden, İstanbul’da kaydı olmayan kişilerin gönderilmesine kadar kentteki göçmen varlığını

kontrol altına almaya yönelik talepler pek çok görüşmeciden tarafından dile getirildi. Görüşme yapılan vatandaşların çok büyük bir kısmı İçişleri Bakanlığının artan denetimlerini olumlu değerlendirirken, özellikle Esenyurt ve Zeytinburnu’nda artan kontroller sonrasında göçmenlerin meydanlarda ve parklarda eskisi gibi kalabalık gezmiyor oluşlarından memnuniyetle bahsettiler.

Sahada gözlemlediğimiz bu bulgular geçmiş yıllardaki kadar şiddetli olmasa da, 2021’de yapılan iki nicel araştırmanın tespitleriyle paraleldi. Bu çalışmaların da gösterdiği üzere, son yıllarda Türkiye’de siyasi kamplaşmaları aşan ve toplumu birleştiren en önemli konulardan biri mülteci karışıklığı oldu. 2021 Suriyeliler Barometresinde, Türkiye vatandaşlarının Suriyelilere bakışında “misafir” veya “din kardeşi” olmaya dayalı olumlu etiketlerin giderek azaldığı ve bunların yerine “yük”, “tehlike”, “risk unsuru” gibi algıların yükseldiği tespit edildi (Erdoğan, 2022). Kadir Has Üniversitesinin yaptığı 2021 Türkiye Eğilimleri araştırmasının sonuçları da, halkın gündemindeki en önemli ikinci meselenin bir önceki yıla göre %6’dan %17,9’a yükselen “mülteciler” olduğunu gösterdi (Aydın, vd. 2022). “Sizce Türkiye’de yakın dönemde yaşanan ekonomik zorlukların temel nedeni nedir?” sorusuna da, faizler ve dış borçlanmanın ardından verilen en yüksek cevap “göçmen ve mülteciler” oldu. Aynı çalışmada “çocuğunun kimle evlenmesini istersin?” sorusuna

9 Göç İdaresi Başkanlığı “Düzensiz Göçmenlerin Tespitini Kolaylaştıran “Mobil Göç Noktası” Uygulamasını Hedef Alan Paylaşımlar Hakkında Basın Açıklaması”. 02.12.2023. <https://www.goc.gov.tr/mobil-goc-noktasi-basin-aciklamasi-02122023> (erişim tarihi 18.3.2024)

10 “İstanbul’da Mobil Göç Noktaları” Hürriyet, 28.2.2024 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/istanbuldaki-mobil-goc-noktalar-80-bin-duzensiz-gocmen-yakaladi-42412344> (erişim tarihi 18.3.2024)

verilen cevaplarda en istenmeyen grup açık ara mülteci ve sığınmacılar oldu (kesinlikle istemem %29,5; istemem %35,8).

2023 sonunda İstanbul ilçelerinde yaptığımız bu araştırma, geçmiş yıllarda yapılan araştırmalarda tespit edilen göçmen ve mülteci karışıklığı açısından bazı paralellikler gösterse de, sahada -özellikle göçmen yoğun bölgelerde- bir arada yaşama dair sessiz bir kabul gelişmekte olduğunu da gözlemledik. Denetimlerin sıklaşması göçmenlerin görünürlüğü azalttıkça toplumda göçmenlere yönelik tepkilerin de azaldığı, tam anlamıyla kucaklayıcı bir kabul olmasa da, bir tür **kabullenme** tutumunun geliştiğini gördük. Özellikle, zaman içinde kente ekonomik ve sosyal açıdan adapte olan Suriyeli ailelere yönelik olumlu bir tutum olduğu, ancak bekar erkek yoğunluklu göçmen gruplara karşı tepkinin devam ettiği söylenebilir.

Artan denetimlere ve sınır dışı uygulamalarına yönelik yerli nüfusun genel olarak olumlu değerlendirmesine rağmen, **bu uygulamalara karşı çıkanlar** da vardı. Özellikle işverenler ve küçük imalat yapan atölyelerin sahipleri denetimleri eleştirirken, işçi sorunundan ve eleman eksikliğinden dert yandılar. Hemen her ilçede, görüştüğümüz iş yeri sahipleri, bu uygulamaların "ücretlerin mecburen yükselmesine" neden olduğunu, "piyasanın kötü etkilendiğini" vurguladılar. Zeytinburnu'nda görüştüğümüz bir muhtar, 2019'da da "büyük bir deport olayı" olduğunu, o dönem esnafın kaymakamlığa giderek, oto yıkama ve tekstilde çalışacak adam kalmadığına yönelik şikayetlerini yetkililere ilettiklerini ifade etti. Artan denetimlere yönelik tepkiler sadece

ekonomik saiklerle ve çıkar odaklı bir bakışla dile getirilirken, hiçbir görüşmecinin hak odaklı bir yorum yapmaması ayrıca üzerinde durulmaya değer bir noktaydı.

Düzensiz göçü kontrol altına almaya yönelik uygulamalar ilk yıllarda aralıklı olarak uygulanırken, 2022 başında duyurulan seyreltme politikası ile kontroller sıklaşmaya başladı.

Kısıtlamaların ve artan denetimlerin **emlak sektörü** üzerinde de etkisi oldu. Seyreltme politikasından sonra, göçmen nüfus oranını %20 kotasını geçtiği için, yabancılar için yeni ikamet başvurusuna kapatılan bazı bölgelerde kira artışlarının durduğu söylendi. Ancak, yeni ikamet kayıtları alınmasa da, Esenyurt gibi görece ucuz konut stoğu olan, akrabalık ve hemşehrlik ağlarının güçlü olduğu bölgeler göçmenler tarafından tercih edilmeye devam edildi. Kayda kapatılan bu yerlerde resmi olarak göçmenlere ev kiralanamaması karşısında, **emlakçılar** "alternatif yöntemler" geliştirerek (bazen başkasının ismine sözleşme yaparak, bazen evrakta usulsüzlük yaparak) İstanbul'da ikamet kaydı olmayan kişilere kaçak olarak ev kiralamaya devam ettiler. Artan denetimler sırasında, emlakçılar tarafından kurallara aykırı bir şekilde kiralanmış evlerin mühürlendiğinden de bahsedildi.

Kısacası seyreltme ve süpürme politikaları sonucu kentin hemen her ilçesinde göçmenlerin kamusal alandaki görünürlüğü azalması yerli halk tarafından olumlu karşılanırken, ticari işletmeler ve imalat sektöründeki iş yeri sahipleri, işgücü açısından dolayı denetimlerden duydukları rahatsızlığı vurguladılar. Denetimlerin artması ve seyreltme politikası emlak piyasasında da hem fiyatlar hem de aracılardan rolü açısından değişimlere yol açtı.

Artan denetimlerin göçmenlerin hayatları üzerindeki etkileri

Deprem sonrası devletin denetimleri sıkılaştırması, yakalananların sınır dışı edilmesi ve bazı mahallelerin kayda kapatılmasının Suriyeliler başta olmak üzere göçmenlerin hayatları üzerinde çok sayıda olumsuz etkisi oldu. Bunlardan başlıcası denetimlerin ve sınır dışı edilme riskinin yarattığı **korku ve endişe** ve buna bağlı olarak, göçmenlerin kamusal alanlara daha az çıkması ve **kentteki varlıklarının görünmezleşmesi** oldu. Görüştüğümüz hemen herkes, sınır dışı edilme korkusundan dolayı tümüyle kayıtsız durumdaki göçmenlerin veya geçici koruma kayıtları İstanbul'da olmayan Suriyeli sığınmacıların eve kapandıklarından, dışarı çıkmaya korktuklarından ve bu yüzden işe bile gidemediklerinden bahsetti. Bu durumun, göçmenlerin sosyal ve ekonomik hayattan soyutlanmalarına neden olduğu, bunun yarattığı gerilimlerin **hane içi şiddet** olarak göçmen ailelerin ve özellikle kadınların maruz kaldığı ek bir zorluğa dönüşebileceği ifade edildi.

Özellikle kayıtları başka ilde olduğu halde

çalışma amacıyla İstanbul'a gelen Suriyelilerin bu kentte düzensiz göçmen konumuna düştükleri için **çocuklarını okula yazdıramadıkları** veya **sağlık hizmeti alamadıkları** ifade edildi.

Kontroller sırasında, özellikle erkek göçmenlerin yakalanıp geri gönderme merkezlerine konması veya doğrudan sınır dışı edilmesinden dolayı sıkça karşılaşılan sorunlardan biri de **parçalanmış aileler** oldu. Ailede gelir getiren kişinin gönderilmesinin anne ve çocukların korumasız kalmasına neden olurken, geride kalanlar için maddi açıdan büyük bir çaresizlik ve ciddi bir toplumsal sorun yarattığı yetkililer tarafından da dile getirildi.

Araştırma sırasında ortaya çıkan önemli bir soru, artan denetimler sonucunda, göçmenlerin kamusal alandaki görünürlüklerindeki azalmanın İstanbul'daki göçmen sayısının gerçekten azalmasına yol açıp açmadığı oldu. Saha araştırması sırasında, bazı mahallelerde resmi kayıtlı nüfus azaldıkça, boşalan konutların düzensiz göçmenlere kiralanmasından dolayı **kâğıt üstünde nüfusun düştüğü ancak gerçekte nüfusun çok da değişmediği** ifade edildi. Araştırma sırasında Esenyurt gibi ilçelerde yapılan görüşmeler, kamusal alanlarda göçmen mevcudiyetindeki seyrelmenin gerçek bir sayısal azalmadan çok, **içe kapanmadan** kaynaklı bir **görünmezleşme** olduğuna işaret etti. Bu görünmezleşmenin, daha iyi bir kent yönetimi için sorumluluk üstlenmesi beklenen merkezi ve yerel yöneticiler açısından da sorun yaratacağı ortadadır. Özellikle seyreltme politikası kapsamında kayda kapatılan ilçelerde resmi ikamet kaydı olmasa da, gayri

resmi nüfusun gizli saklı yaşamaya devam ettiği durumlarda sorunların büyüdüğü ve karmaşıklaştığı tespit edilmektedir.

Vatandaşlar ve göçmenler arası gerilim hatları

Özellikle 2019 sonrası göçmen ve mültecilere karşı tavırların sertleşmesi ve sosyal medyada nefret söyleminin yaygınlaşmasına paralel olarak, İstanbul'da göçmen nüfusun yoğun bir şekilde yerleştiği ve mekansal kümelenmenin arttığı yerlerde göçmenlere yönelik tepkiler de çoğalmıştır. Bu rahatsızlığı saha araştırması sırasında da net bir şekilde gözlemledik. Görüşmeler sırasında, göçmenler hakkında çok sayıda şikayet dile getirildi. Son yıllarda ekonomik krizle beraber ciddi bir barınma krizi yaşanan İstanbul'da en temel şikayetlerden biri, göçmenlerin emlak piyasasını olumsuz etkilediği ve **kiralara artmasına** neden oldukları yönündeydi. Özellikle, varlıklı olanların veya burada zaman içinde zenginleşenlerin konut alması başlıca tepki konusuydu. Bu bağlamda **gayrimenkül karşılığı vatandaşlık verilmesi** ve oy hakkı edinmiş olmalarından duyulan rahatsızlık sık sık dile getirildi. Bazı görüşmeciler kalıcılaşmakta olan Suriyeli sığınmacıların topluma entegre olmama ve "ileride kimlik hakları talep edebilme ihtimalinden" duydukları endişeyi de ifade etti.

Hemen her ilçede vatandaşlar tarafından sıkça dile getirilen bir diğer şikayet göçmenlerin **kalabalık ve görünür** olması oldu. Genç bekar erkek göçmenlere yönelik tepkiler zaman zaman bir güvenlik ve asayiş sorunu olarak da ifade edildi. Özellikle "Afganların

bakışları", "kalabalık gezmeleri" ve giyim kuşamları ile ilgili şikayetler, vatandaşların duyduğu rahatsızlığın önemli bir kısmının görünürlikle ilgili olduğunu gösterdi. Göçmenlere dair bir diğer şikayet konusu kamusal alanların (parkların, meydanların, sahil alanlarının, vb.) kalabalık şekilde kullanılması oldu. Bu da aslında **kentsel eşitsizlikler ve kısıtlı kamusal kaynakların paylaşımı** konusunda yaşanan gerilimi gözler önüne serdi.

Görünürlük başlığı altında bir diğer şikayet göçmenlerin işlettiği dükkanlarla ilgiliydi. Göçmenler açısından bir destek ve aşinalık mekanizması olarak çalışan göçmen dükkanları ve özellikle bunların belli sokaklarda toplaşmaları halkın en çok tepki gösterdiği başlıklar arasındaydı. Burada **nargile kafelere** özel bir yer ayırmak gerekir. Suriyeli ve diğer Arap erkeklerin başlıca eğlence ve dinlenme faaliyeti olan nargile kafeler hemen her ilçede şikayet edilen, hatta bazen nefretle anılan bir mekan oldu. Nargile kafelere yönelik tepkiler kuşkusuz ekonomik kriz sonucu vatandaşların yaşam koşullarının ağırlaşması ile de ilişkili okunabilir.

Suriyelilere yönelik şikayetlerin başında ise **kalabalık** olmaları, **gürültü** yapmaları ve evdeki "oturma adaplarının bize uymaması" gibi kültürel farklılıklara yapılan vurgular geldi. Uzun saatler çalışan Suriyelilerin, eve döndüklerinde gece geç saatlere kadar uyanık kalması ve "çok gürültü yapmaları" aynı apartmanda yaşayan komşular ve muhtarlar tarafından en çok tepki duyulan ve çatışma yaşanan konu olarak dile getirildi. Bir tür kültür çatışması eksenini alan bu "gürültü" meselesi yerli halkın göçmenler konusunda

devletten kamu düzenini sağlayıcı rol oynama beklentisini de ortaya serdi. Görüştüğümüz bir muhtar, bu tür şikayetler karşısında “polis hiçbir şey yapmadığı için” kendi kurallarını kendilerinin yapmak zorunda kaldığından şikayet etti. Özellikle yoksul mahallelerde yetkililerin bu gerilim hatlarına dair bir çözüm geliştirmemesinin gruplar arası çatışma risklerini arttıran bir durum olduğu gözlemlendi.

Sahada sıkça karşılaşılan durumlardan biri de, **yanlış bilgiye dayalı kızgınlıklar** oldu. Vatandaşların göçmenler konusunda çok temel konularda bile bilgi eksiklikleri olduğu ve bu yanlış bilgilerin göçmen karşıtlığını beslediği görüldü. Örneğin yerel seçim öncesi yaptığımız görüşmelerde, Suriyelilere verilen geçici koruma kimliğinin oy kullanma hakkı verdiğini sanan vatandaşlarla karşılaştık.

Bir diğer şikayet başlığı göçmenlerin işlettiği ruhsatsız işyerleri ve ehliyetsiz araba kullanma gibi **kurallara uymama** ile ilgiliydi. Toplumda, Suriyeli işletmelerin denetimlerden muaf tutulduğu veya onlar için bürokrasinin esnetildiğine dair güçlü bir kanı olduğu görüldü. Genel olarak ulusal politikadaki muğlaklıklardan ve yerel düzeydeki denetim eksikliğinden kaynaklanan bu şikayetlerin son dönemde **denetimlerin artması** ile azaldığı söylendi. Bu bağlamda, vatandaşların göçmenler konusunda en büyük talebinin denetimlerin artırılması olduğu tespit edildi. Son dönemde İçişleri Bakanlığı'nın başlattığı sıkılaştırma ve seyreltme politikasının, görüşme yaptığımız vatandaşların büyük kısmı tarafından olumlu değerlendirildiği görüldü.

Göçmenler için İstanbul'un çekiciliği

Göçmenler neden İstanbul'a geliyorlar? Hem bu araştırma sırasında yapılan gözlemler, hem de konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalar, İstanbul'un en önemli çekici gücünün **iş fırsatları** olduğuna işaret ediyor. İstanbul başta imalat sektörü olmak üzere, inşaat, turizm, yeme-içme ve bazı hizmet iş kollarında ucuz işgücü ihtiyacını her zaman göçmenlerle karşıladı. 1950 sonrası Anadolu'dan gelen iç göç, 1980 sonrası bölgedeki çatışmalardan dolayı zorunlu göçle gelen Kürtler ve 2000'lerden itibaren de başta Ortadoğu ve Orta Asya ülkeleri olmak üzere yabancı göçmenler İstanbul'un dinamik ekonomisine katkıda bulundular (Aslan ve Pérouse, 2003; Erol, vd., 2017). Kentteki **geniş enformel ekonomik alana** ek olarak, İstanbul'da gözlenen bazı toplumsal ve ekonomik değişimler, hem yerlilerin boşalttığı en düşük maaşlı ve en yorucu işlerde, hem de yeni iş kollarında giderek artan bir işgücü ihtiyacı ortaya çıkardı. Böylece konfeksiyon atölyelerinden, inşaat sahalarına, yaşlı bakımından turizme çok geniş bir yelpazede göçmen işçi emeğine olan talep arttı. Son yıllara kadar Türkiye'nin ve özellikle de İstanbul'un bölgedeki ekonomik dinamizmi, yakın ve uzak ülkelerden daha iyi bir hayat umuduyla yollara düşenlerin rotasını belirledi.

İstihdam imkanları dışında, **İstanbul'un kozmopolit yapısı** ve **göçmen ağlarının varlığı** göçmenlerin İstanbul'a yönelmelerinin bir diğer nedeni oldu. Kentte hemen her ülkeden göçmenin bulunması yeni gelenlerin bu yabancı kentte kendilerini daha güvende his-

setmesini sağlarken, göçmenler arası ilişkilere dayanan sosyal ağlar gündelik hayatta karşılaştıkları zorlukları aşmalarında önemli bir faktör. Resmi veya gayri resmi dayanışma ağları, hemşehri dernekleri ve çeşitli yardım kuruluşlarının mevcudiyeti göçmenlerin İstanbul tercihlerini etkilemektedir. Son olarak İstanbul'un Avrupa'ya geçmek isteyenler için "fırsatlarla dolu bir geçiş noktası" olması kenti transit göçmenler için de cazip kılmaktadır.

Son olarak, İstanbul'un çeper ilçelerinde veya merkezdeki ilçelerin kenar mahallelerinde mevcut olan **ucuz konut stoğu** da göçmenlerin İstanbul'a gelmesini, burada da belli mahallelerde yoğunlaşmasını etkilemektedir. Kadıköy'de Fikirtepe, Beyoğlu'nda Tarlabası ve Dolapdere, Esenyurt'ta Bağlarçeşme, Zafer ve Piri Reis ve Zeytinburnu'nda Çırpıcı ve Veliefendi gibi mahallelerde ucuz kiralık konut bulunması nedeniyle kente yeni gelen çok sayıda göçmen için bu mahalleler bir "ilk durak" haline gelmiştir.

Mekansal Kümelenme - Göçmen mahalleleri ve nöbetleşe göçmenlik

Göçmenler yeni geldikleri kentte, kendileriyle aynı yerden ve benzer bir sosyo-ekonomik arka plandan gelen kişilerin olduğu mahallelere yerleşirler (Erder, 2013; Yüceşahin, 2017). Bu mahalleler, göç sonrası karşılaştıkları zorluklar karşısında sosyal destek bulabilecekleri ve kendilerini daha rahat hissettikleri bir ortam sunar (Güngördü ve Haliloğlu Kahraman, 2021). Göçmenlerin belli mahallelerde yoğunlaşmasının sonucu ortaya çı-

kan mekansal kümelenme veya mekânsal toplasma, ortak dil ve kültüre sahip oldukları için göçmenlerin bu mahallelerde daha rahat iletişim kurabilmelerine ve benzer geçmiş deneyimlere sahip oldukları için birbirlerini daha iyi anlayıp, desteklemelerine imkan verir. Göçmen mahallesi olarak da adlandırılan bu tarz nüfus yoğunlaşmaları, o bölgede göçmenler arasında akraba ve hemşehri ağlarının etkin olduğu sosyal dayanışma mekanları olarak da güçlü çekim alanları haline gelir. Bu mahalleler, özellikle kırılğan göçmen toplulukların grup içi dayanışması mekanizmaları sayesinde başa çıkma kapasitelerini artırır ve güçlenmelerine katkı sağlar.

İstanbul gibi büyük bir metropolde de, göçmenler sosyal ağları kullanarak, etnik köken veya sınıfsal olarak kendilerine benzer kişilerin yaşadığı mahallelerde toplaşmaktadır (Rottmann ve Kaya, 2021). Beyoğlu'nda veya Esenyurt'ta çoğu zorunlu göçle gelmiş yoksul, eğitim seviyesi düşük Kürt nüfusun yaşadığı mahallelere son on senede Suriyeli Kürtlerin yerleşmesi; veya kırk sene önce Zeytinburnu'na yerleşmiş ve zamanla vatanadaş olmuş Afgan nüfusun varlığı nedeniyle Afganistan'dan yeni gelen göçmenlerin burayı kente ilk giriş kapısı olarak görmesi bunun tipik örnekleri arasındadır.

İkamet nedeniyle oluşan bu toplasma, aynı bölgede ticari açıdan da bir yoğunlaşmaya yol açmaktadır. Bu mahallelerde göçmenlere yönelik hizmet veren "etnik dükkanların" sayısının ve görünürlüğüünün arttığı bir tablo ortaya çıkar. Halk arasında "küçük şam", "Halep sokağı", "Kabul caddesi" gibi isimlerle

anılan bu bölgeler çok sayıda bakkal, lokanta, fırın vb. dükkan barındırmasıyla da göçmenlerin kentte daha az yabancılık çekmesini sağlamaktadır. Özellikle bakkallar, aynı anda birden fazla iş yapılan bir tür “göçmen müşteri hizmetleri” gibi çalışmaktadır.

Dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi İstanbul’da da göçmenlerin kendi köken yerinden olan kişilerle bir arada yaşama isteği yer seçimlerini şekillendiren en önemli unsurdur. Türkiye’de göçmen ve sığınmacılara yönelik herhangi bir konut politikası bulunmadığı için kentlere dağılan göçmenlerin barınma sorunlarını serbest piyasa mekanizması

Bu mekânsal kümelenmeler, zaman zaman medyada dışa kapalı “gettolar” olarak temsil edilseler de aslında göçmenlerin yeni bir ülkeye adaptasyon sürecini destekleyen sosyal mekânlardır.

içinde kendilerinin çözmesi beklenmektedir. Farklı kentlerde yapılan çok sayıda çalışma özellikle Suriyeli sığınmacıların ve diğer düşük gelirli göçmen grupların kaçınılmaz olarak, halihazırda düşük nitelikli ucuz konut stoğu bulunan yoksul mahallelerde topladıklarını göstermektedir (Haliloğlu Kahraman, 2023; Savran Penbecioğlu, 2022; Yüksekler v.d. 2023).

Bu mekânsal kümelenmeler, zaman zaman medyada dışa kapalı “gettolar” olarak temsil edilseler de aslında göçmenlerin yeni bir ülkeye adaptasyon sürecini destekleyen sosyal mekânlardır. Türkiye’deki bu alanlar, Amerikan kentlerinde görüldüğü şekliyle **“etnik getto”** tanımına uymazlar. Buralarda, tek bir göçmen grubun hakimiyeti söz konusu değildir. İstanbul’daki göçmen mahalleleri, yoksul ve kırılgan göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler olarak kentin diğer dezavantajlı kesimlerinin de topladığı mekanlardır. O açıdan bir tür **“yoksulluk gettosu”** olarak tanımlanabilecek bu yerler ekonomik zorluklar, ayrımcılık, marjinalleşme gibi sorunlardan dolayı kentin diğer sakinleri tarafından damgalanmaktadır. Dar gelirli ve çoğu zaman yasal statüsü olmayan göçmenlerin yoğunlaştığı mahallelere yönelik olumsuz etiketler bu tarz bölgelerde yaşayanlar için içinden çıkılmaz bir yoksulluk ve dışlanma döngüsüne neden olmaktadır. Ayrıca görünürlük meselesi, göçmen nüfusun varlığına ve toplaşmasına yönelik tepkilerin de artışına yol açmaktadır.

Yoksul ve kırılgan göçmen gruplarının belli bölgelerde yoğunlaşmasının sonuçlarından biri, göçmenlere atfedilen olumsuz etiketlerle buraların damgalanması ve değer kaybetmesidir. Bu yüzden, ekonomik koşulları daha iyi olan yerel halk zamanla göçmen yoğun bölgeleri terk ederek, daha “nezih” kabul edilen yerlere göç etmektedir. Amerikan kent çalışmalarında, genellikle siyah veya Latin kökenli nüfusun artışıyla, beyazların o bölgeden göç etmesini ifade eden **“white flight”** terimi İstanbul için de kullanılabilir. **“Beyaz**

göçü” olarak ifade edebileceğimiz bu durum, yoğunlukla ekonomik ve sosyal değişimlerle beraber, görece daha iyi konumdaki nüfusun göç etmesiyle birlikte geride kalan yerde göçmen nüfus yoğunluğunun artışına ve daha yoksul bir kesimin geride kalması nedeniyle bölgenin değer kaybetmesine yol açmaktadır.

Göçmen mevcudiyeti ve nüfus sirkülasyonu yüksek olan Fatih ve Esenyurt gibi ilçelerde göçmenlere karşı duyulan tepkinin önemli bir kısmı da “beyaz göçü” yani durumu daha iyi olanların komşu ilçelere taşınması sonrasında eski mahallesinde kalan nüfusun duyduğu rahatsızlıktan kaynaklanmaktadır. Esenyurt üzerine yüksek lisans tezi yazmış (Koç, 2020) ve bu konuda çalışmalarına devam eden sosyolog Zelal Koç’un ifadesiyle, Esenyurt gibi göçmen kabul mekanı olmasıyla kimlik kazanmış bu yerler bir tür **“nöbetleşe göçmenlik”** döngüsüne sahne olmaktadır. İlk varış yeri olarak görülen bu mahallelerde yaşayanlar, zamanla kente tutunup ve sosyo-ekonomik anlamda yükseldikçe daha iyi bir semte göç etme eğilimine girmektedir. Böylece haneler göçmenlik döngüsünden çıksa da, Esenyurt gibi ilçeler göçmen mekanı kimliğini korumaya devam etmektedir.

Göçmenlerin İstanbul’da yerleşim ve barınma örüntüleri

İstanbul’da hem ilçeler arasında hem de aynı ilçe içinde gözlenen sosyo-ekonomik farklılaşmalar, göçmenlerin yer tercihleri ve hane tiplerine de yansımaktadır. Bugün Ruslar gibi daha iyi ekonomik durumu olanlar Beyoğlu ve Kadıköy gibi ilçelerin orta sınıf

mahallelerinde otururken, kırılğan durumdaki zorunlu göçmenler kentin daha çok çeper ilçelerinde, ya da merkez ilçelerin dezavantajlı mahallelerinde, en niteliksiz konut alanlarında yaşamaktadır.

Bu araştırmada incelediğimiz dört ilçenin birbirinden farklılaşan sosyo-ekonomik profili buralarda gözlemlenen göçmen kümelenmelerinin niteliğini de belirlemektedir. Düşük sosyo-ekonomik seviyedeki ilçelerde daha çok yasal statüsü olmayan, yoksul ve dezavantajlı göçmenler kümelenirken, yüksek sosyo-ekonomik seviyedeki ilçelerde aksi durum söz konusudur. Bunun en bariz örneklerinden biri göçmen profili açısından Esenyurt ve Kadıköy arasındaki farklılaşmadır. Esenyurt gibi ilçelerde, yoksul ve kırılğan göçmen gruplarının bir arada yaşadığı mekânsal kümelenmeyi destekleyen üç önemli faktör bölgede bulunan ucuz konut stoğu, etkili göçmen ağları ve iş imkanlarıdır.

Bu açıdan Kadıköy, Esenyurt, Beyoğlu ve Zeytinburnu ilçelerinin bu üç özellik açısından farklılaşması bu ilçelerdeki göçmen örüntüsünün de farklı seyretmesine yol açmaktadır. Bu ilçelere daha yakından bakıldığında ise, mahalleler arasında da farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Aynı ilçe içinde hem daha varlıklı ve ikamet statüsü sahibi yabancıların yaşadığı mahalleler, hem de yoksul ve belgesiz göçmenlerin yaşadığı mahalleler bulunmaktadır. Kadıköy’de Fikirtepe’de yaşayan Afgan ve Özbeklere karşı Kadıköy-Bostancı hattında yaşayan Ruslar; Beyoğlu’nda Cihangir’de yaşayan Avrupalı ikamet izni olan yabancılara karşı, Tarlabası ve Hacıahmet’te yaşayan Suriyeli ve Irak-

lı göçmenler; Zeytinburnu'nda lüks sitelerin toplandığı Kazlıçeşme'de Körfez ülkeleri ve İran'dan gelen zengin göçmenlere karşı, Çırpıcı ve Veliefendi gibi ucuz kiralıkların ve bekar odalarının bulunduğu mahallelerde Afganistan'dan yeni gelen göçmenlerin; Telsiz, Seyitnizam, Merkezefendi gibi mahallelerde ise ekonomik durumu iyileşen Suriyelilerin yerleştiği görülmektedir. Çok çeşitli milliyetler ve gelir düzeyinden yabancının yaşadığı Esenyurt'ta da göçmenlerin yerleştiği mahalleler arasında benzer farklılaşmalar gözlenmektedir.

İstanbul'da bugün zorunlu veya düzensiz göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerin, çoğunlukla geçmişte Anadolu'dan iç göçle gelenlerin yerleştiği bölgeler olması da bir sınıfsal ve mekânsal sürekliliğe işaret etmektedir. Göçmenlerin yoğunlaştığı kenar mahallelerde, eğitimden kopmuş çocuklar hane geçimine katkıda bulunmak için çocuk işçi olarak çalışmak zorunda kalırken, varlıklı göçmenlerin çocukları, Beyoğlu, Başakşehir, Fatih, Eyüp, Esenyurt, Sarıyer gibi ilçelerde açılan yabancı ülkelerin eğitim sistemlerini uygulayan özel uluslararası okullarda eğitim almaktadır.

İstanbul'daki göçmenlerin barınma örüntüleri, sınıfsal eşitsizlikler ve yasal statüdeki farklılaşmaları hane tipleri ve barınma modellerine de doğrudan yansımaktadır. Hane türleri açısından göçmenlere has iki kategoriden bahsedilebilir:

1. Bekar odaları. Genç erkek göçmenler için bekar odaları, kira maliyetlerini düşürmek ve yaşam giderlerini paylaşarak masrafları en aza indirmek için kullanılan, **geçici ve ortak**

bir barınma çözümü sunan yaygın bir mesken modelidir. Çalışmak ve para biriktirmek üzere Afganistan, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerden göç etmiş genç erkeklerin sıkça kullandığı bu barınma modeli aslında yeni değildir. 1950'li yıllardan beri Anadolu'dan İstanbul'a **mevsimlik çalışma** amacıyla gelen **"gurbetçi" erkekler** Küçükpazar, Süleymaniye, Tarlabası gibi bölgelerde bekar odalarında kalıyorlardı. Bugün de bekar odaları, genellikle aynı köken yerine ve kültürel geçmişe sahip göçmenlerin, çoğu zaman maddi ve yasal açıdan kırılgan durumda oldukları kentte barınma ve geçim sorunlarını çözmek üzere birlikte yaşadıkları mekanlardır.

Bu ilçelere daha yakından bakıldığında ise, mahalleler arasında da farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Aynı ilçe içinde hem daha varlıklı ve ikamet statüsü sahibi yabancıların yaşadığı bölgeler, hem de yoksul ve belgesiz göçmenlerin yaşadığı mahalleler bulunmaktadır.

İstanbul'da özellikle kiralıkların ucuz olduğu mahallelerde göçmen nüfus hareketliliği de daha yüksektir. Esenyurt ve Zeytinburnu gibi ilçelerde gününbirlik işlerde çalışma, kısa süreli ikamet, yasal kimliğe sahip olmama ("kaçak" durumda olma) göçmen nüfusun sık sık hareket halinde olmasını belirleyen kriterlerdir. Kente yeni gelenler için geçici ba-

rinma imkanı sunan bekar odaları ve özellikle buralardaki **yüksek nüfus sirkülasyonu**, bu evlerin buldukları bölgelerde yerleşik nüfusun tepkisine yol açabilmektedir. Komşuları tarafından zaman zaman bir **güvenlik sorunu** olarak görülen bu evler özellikle mahallenin **“aile dokusunu” bozması** açısından bir şikayet unsuruna dönüşmektedir.

Düşük kiralar, yasal statüsü olmayan göçmenler ve bekar odalarının kesiştiği tabloda en çok karşılaşılan grup ise **Afganlar** olmaktadır (GAR, 2021 ve GAR, 2023). Sınır dışı edilme veya Avrupa'ya gitmek üzere tekrar yola düşme ihtimalinden dolayı genç Afgan erkekler “sabit oturma sistemi” olmayan en önemli gruptur. Bu anlamda düzensiz konumdaki genç Afganlar sosyal ve mekânsal hiyerarşinin en altında yer almakta, çalışma hayatında “uysal ve çalışkan” olmaları takdir görse de, araştırma yaptığımız dönemde en çok şikayet edilen grup olarak ön plana çıkmaktadır.

2. Birden fazla aile bir arada kalan haneler.

Derin bir yoksullukla mücadele eden aileler özellikle göçün ilk yıllarında bir **geçim stratejisi** olarak aynı evi akrabalarıyla paylaşma yoluna gitmek zorunda kalabilmektedir. Çok düşük ücretlere çalışan aile fertleri, hayat pahalılığının yüksek olduğu İstanbul'da geçinebilmek için, birden fazla aile ile ev paylaşmak yöntemini benimseyebilmektedir. Aynı hanede ikamet eden nüfusu çoğaltan bu yolla, hanede çalışan sayısı artarak, hane gelirinin yükselmesi mümkün olmaktadır.

İstanbul'da daha çok Suriyeli ailelerin kullandığı bu hane modelinde, zaman içinde bazı aileler ekonomik durumlarını düzelterek aynı eve çıkma imkanı bulabilmektedir. Ev payla-

şım sisteminden tek aileli haneye geçiş, göçmenler arasında kentte tutunma ve sosyal mobilite açısından çok önemli bir gösterge olmaktadır. Zeytinburnu gibi ilçelerde **dikey mobilite** (yukarı doğru sosyal hareketlilik) aynı hanede yaşayan ailelerin ayrılmasına ek olarak göçmen yoğun mahallelerden daha çok yerli nüfusun olduğu mahallelere geçişle de desteklenmektedir. Diğer bir deyişle ekonomik açıdan durumunu iyileştiren göçmen aileler yukarı doğru hareketlilik göstergesi olarak hem sosyal hem de mekânsal bir sıçrama yaşamaktadır.

Konut ve barınma konusundan bahsederken **emlakçılara** da ayrı bir yer ayırmak gerekir. Çoğu görüşmecinin çıkarıcı ve kar odaklı olmakla suçladığı emlakçıların hem mahalle dokusu hem de kiralar üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu söylenmektedir. Muhtarlar ve yerli sakinler emlakçıları başkası adına sözleşme yapıp “yabancıları eve doldurmakla”, emlakçılar ise mal sahiplerini açgözlülükle ve daha çok kar elde etmek için ev kiralarını arttırmakla suçlamaktadır.

Türkiye'nin içinden geçmekte olduğu ekonomik krizin de etkisiyle yükselen kiralar ve hayat pahalılığından dolayı kırılgan ve en yoksul göçmenlerin kent merkezindeki mahallelerde tutunamadığı ve kentin çeperlerine doğru taşınmak zorunda kaldığı da gözlenmiştir.

Ekonomi ve çalışma yaşamı

Göçmenlerin istihdama katılımında hemen her yerde görülen bazı temel trendler İstanbul'da da devam etmektedir. Bunlar arasında yerli işçilerin çalışmak istemediği sektör-

lerde çalışma (**ucuz işgücü**), sahip olunan vasıfların altında çalışma (**deskilling**) ve göçmenlerin sahip olduğu özel dilsel ve kültürel becerilerinden faydalanarak özellikle turizm, yeme-içme sektörü, dil öğretimi gibi alanlarda çalışma (**etnik niş**) sayılabilir. İncelediğimiz dört ilçe kendine has istihdam piyasaları ve göçmenlerin sahip olduğu becerilere ve sermayelere bağlı olarak belli sektörlerde yoğunlaşmaktadır:

Kadıköy'de üst orta sınıf sakinlerin yaşlı ve çocuk bakımı alanındaki ihtiyaçlarına cevap veren geniş bir Özbek ve Türkmen yatılı bakıcı kadın emeği bulunurken, Kadıköy'ün canlı yeme-içme sektörü kayıtlı-kayıtsız çok sayıda göçmen için istihdam imkanı sunmaktadır. Bunlar dışında, Orta Asya kökenli yeni bir etnik müşteri kitlesinin doğuşuyla beraber, Rasimpaşa civarında açılan Özbek lokantaları bir diğer dikkat çekici iş alanı olmaktadır.

Beyoğlu'nda ise merdiven altı imalat atölyeleri ile turizm çevresinde gelişen yeme-içme ve eğlence sektörlerinde göçmenler ucuz emek kaynağı olarak istihdam edilmektedir. Oransal olarak az da olsa, Cihangir gibi mutenalaşmış semtlerde orta ve üst gelir grubuna hitap eden iş kollarında çalışan göçmenler de bulunmaktadır.

Zeytinburnu ve Esenyurt'ta göçmenler için en önemli iş alanı küçük imalat ve özellikle tekstil atölyeleridir. Bu ilçelerde ayrıca tekstil, turizm ve ticaret işkollarında kendi işyerini açan Suriyeli işverenlerin sayısı da dikkat çekici ölçüde yüksektir. Zeytinburnu'nda Suriyelilerin ilk tekstil atölyelerinin 6-7 sene önce açıldığı, bugün ise iplikten dokumaya,

ütü paketten konfeksiyona, toptancılıktan parti malı satana dek tüm işletme tiplerinde Suriyelilerin olduğu söylenmektedir. Suriyelilerin işlettiği işyerlerinde gene Suriyeliler çalışmakta, ancak kültürel yakınlığa rağmen Türk işyerlerindeki benzer bir kapitalist işveren-işçi ilişkisi devam etmektedir.

Zeytinburnu ve Esenyurt'ta, toplam göçmen sayısının yüksek olması nedeniyle, özel olarak göçmenlere hitap eden restoran, bakkal, telefoncu gibi etnik niş dükkanların yoğunluğu da dikkat çekicidir. Göçmenler arasında bir sektörel ayrışma ve etnik hiyerarşi de gözlenmektedir. Örneğin Zeytinburnu'nda tekstil sektöründe Suriyeliler çok yoğunken, inşaat ve deri sektöründe Afganların, ya da Esenyurt oto sanayide kuryelik işinde Özbek ve Türkmenlerin hakim olması gibi bazı işkollarının belli bir göçmen grup tarafından kontrol edildiği örnekler de sözkonusudur.

Eğitim

Eğitim konusu göçmenler arası yasal statü ve sosyo-ekonomik farklılıklarının net bir şekilde gözleendiği alanlardan biridir. Öncelikle eğitime erişim hakkı neredeyse sadece kayıtlı çocuklara verildiği için, devlet okullarında göçmen öğrenci denildiğinde esas olarak Suriyeli çocuklardan bahsedilmektedir. Zeytinburnu, Esenyurt ve Beyoğlu gibi ilçelerde Afganistan veya Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin bir kısmı kayıtsız olduğu için, çocukları **eğitim dışında** kalmakta ve okul yüzü görmeden büyüyen bu çocukların büyük kısmı ailelerinin geçim masraflarına katkıda bulunmak üzere **erken yaşta çalışmaya** başlamaktadır.

Eğitimin kalitesi, yerli-göçmen ve göçmenler arası uyruk fark etmeksizin, mahallenin sınıfsal durumuna göre değişmektedir; göçmen nüfusun yoğun olduğu ve zaten eğitim imkanları az olan dar gelirli mahallelerde, göçmen öğrenci sayısının yüksek olmasından dolayı **ek zorluklar** yaşanmaktadır.

Esenyurt, Zeytinburnu ve Beyoğlu'nda göçmen öğrenci oranlarının çok yüksek olduğu mahallelerde eğitimdeki en büyük sorunlardan biri **Türkçe** bilgisinin zayıflığıdır. Görüştüğümüz bazı öğretmenler, özellikle dezavantajlı yoksul mahallelerde öğrenciler arasında hala yeterince Türkçe öğrenememiş çocuklar olduğunu, bundan dolayı sınıfta yapılan dersin kalitesinin de ciddi anlamda düştüğünü ifade ettiler.

Okullarda karşılaşılan bir diğer sorun olan **akran zorbalığı**, yerli ve göçmen çocuklar arası gruplaşmalar ve dışlama gibi sıkıntılarının da Türkçe zayıflığı ve karşılıklı iletişim sorunlarından kaynaklandığı dile getirilmiştir. Ayrıca, velilerin Türkçe bilmemesi ve bu yüzden çocukların eğitim durumunu takip edememesi bir diğer sorun olarak ifade edilmiştir.

Suriyeliler arasındaki **sınıfsal farklar** ailelerin eğitime verdiği önemde de kendini göstermektedir. Düşük gelir ve eğitim seviyesindeki veliler, çocukların okuldaki durumuna dair genellikle daha ilgisiz ve bu hanelerdeki çocukların okul başarısı genel olarak daha düşük olurken, daha müreffeh durumdaki ailelerde özel ders takviyeleri gibi destekler sayesinde, çocukların okulda daha başarılı olduğu ifade edilmiştir. Ekonomik olarak

durumunu düzelten ve kentte tutunmaya başlayan Suriyeli ailelerin, eğitim konusunda tüm kaynaklarını seferber etme eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Devlet tarafından Suriyeli çocukların genellikle **imam hatip okullarına** yönlendirildiği (örneğin Zeytinburnu'nda bazı imam hatip okullarında öğrencilerin %90'a yakın Suriyeli çocuklardan oluştuğu) ancak bazı velilerin artık çocuklarını bu okullara göndermek istemediği ve "daha iyi bir gelecek için" diğer okullara devam etmelerini tercih ettiği gözlenmiştir.

Araştırmanın çarpıcı bulgularından biri, hala pek çok eksiği olmasına rağmen, Suriyeli öğrencilerin İstanbul'da okullarda büyük ölçüde **kaynaşmaya** başladığı olmuştur. Görüştüğümüz öğretmenler ve idareciler, Suriyeli çocukların okullardaki önemli sorunlarından biri olan zorbalık konusunda zaman içinde bir iyileşme olduğunu, başta Türkçe bilmedikleri için zorluk çeken çocukların zamanla kaynaştıklarını ifade etmişlerdir. Okullarda yaşanan sorunun artık göçmen olup olmaktan çok sınıfsal durumla ilgili olduğu; özellikle ekonomik imkanları olmayan ailelerin çocuklarında hala Türkçe sorununun devam ettiği vurgulanmıştır.

Birlikte yaşam ve uyum

İstanbul'da göçle biçimlenen kentsel yaşama odaklanan bu çalışmanın entegrasyon ve birlikte yaşam konusunda en önemli bulgusu "**gönüllü değilse de kabullenilmiş bir uyum**" sağlandığı yönünde olmuştur. Zeytinburnu ve Esenyurt gibi yoğun göçmen nüfusu olan yerlerde halkın genelinin göçmen nüfusu "tolere edebildiği", durumdan mem-

nun olmasa da göçmenleri **kabullenmeye** başladığı söylenebilir. Bunda son yıllarda göçmen sayısının görece sabit olması ve son denetimler sonucunda göçmen görünürlüğünün azalması etkili olmuştur.

Saha çalışması sırasında görüştüğümüz hemen herkes son dönemde **artan denetimlerden** olumlu bahsederken; doktorlardan öğretmenlere, muhtarlardan işverenlere çoğu vatandaş Suriyelilerin **“zaman içinde kurallara adapte olduklarını”** ifade ettiler. Kültürel çatışma açısından zaman zaman sorun olsa da, Suriyelilerin İstanbul’da aile olarak ve “bizim gibi evle iş arasında” yaşamalarının uyumu kolaylaştırdığı, buna karşın Afganların çoğunlukla bekar erkeklerden oluşmasının rahatsızlık yarattığı dile getirildi.

Yoğun göç alan İstanbul’da yerli halk göçmenlerden **“sessiz ve uysal” olmalarını** ve kendilerine verilenle yetinip başka hak talep etmemelerini beklemektedir. Özellikle Suriyelilere yönelik eleştirilerden biri “eskiden çekingenken, zamanla daha özgüvenli ve girişken” oldukları konusundadır. Bu beklentiler ışığında, önümüzdeki dönemde, göçmenlerin, özellikle de artık Türkiye’de kalıcı olduğu kabullenilen Suriyelilerin, **hak talep etmeye başlaması** toplumsal gerilim hatlarından biri olabilir.

İç ve dış göçle oluşmuş kozmopolit yapıdaki mahallelerde etnik, dinsel ve kültürel bazlı **ayrımcılıklar** devam etse de, bu ayrışmaların giderek **etnik temelden çok sınıfsal temelde** seyrettiği görülmektedir. “Nöbetleşe göçmenlik” döngüsü içinde, kente tutunmayı başaranlar daha iyi mahallelere taşındıkça

geride kalan yerler değer kaybetmekte ve göçmen mahallesi etiketiyle yaftalanmaktadır. Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz ve siyasi temsil krizi kendini “kaybeden” hissedilen yerli halktaki öfke duygusunu derinleştirmektedir. Bu gerilimlerin aşılması için kapsamlı ve katılımcı sosyal politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

İstanbul’da göçmenler ve vatandaşların birlikte yaşam pratiklerini zedeleyen meselelerden biri de, uluslararası insani yardım projelerinde dağıtılan yardımların sadece mültecilere verilmesidir. Özellikle dar gelirlili mahallelerde sadece mülteci çocuklara dağıtılmak üzere çanta veya kırtasiye gönderilmesi yerli ve yabancı nüfus arasında gerilimi arttıran bir unsura dönüşmektedir. Göçmenlerin kentin bir gerçeği haline geldiği günümüzde kırılğan ve dezavantajlı gruplara yönelik sosyal yardım ve destek hizmetlerinin yerli-göçmen ayrımı yapılmadan, ihtiyaca göre planlanması gerekmektedir.

Belediyeler ve göçmenler

Göçmenlerle ilgili pek çok mesele merkezi hükümetin sorumluluğu ve yetkisinde olsa da, göçmen gerçeği İstanbul gibi metropollerde yerel yönetimleri doğrudan ilgilendirmektedir. Oysa İstanbul’da uzun süre hem büyükşehir belediyesi hem de ilçe belediyeleri göçmen gerçeğini görmezden gelmeyi tercih etmiştir. Son birkaç senede ise zaman zaman ırkçılığa varan, göçmen karşıtı söylemlerin bazı siyasi partilerin ve yerel seçim adaylarının söylemlerine yansıdığı görülmüştür (Akdeniz, 2024).

Mevcut belediyelerin bölgelerinde ikamet eden göçmenlere yönelik tavırlarına baktığımızda **“geçişirme/yok sayma”** ile **“dışlama”** arasında gidip geldiği görülmektedir (Danış ve Sert, 2019). Belediyeler geçişirme veya yok sayma tavırlarını iki temel gerekçe ile açıklamaktadır: Yasal mevzuattaki muğlaklık (Belediye Kanununa göre vatandaş olmayan kent sakinlerine hizmet götürülüp götürülemeyeceği konusu) ve bütçe yetersizliği (belediyelerin sadece kayıtlı vatandaş sayısına göre merkezden bütçe alması). 5393 no’lu Belediye Kanunu’nun 13. Maddesi, belediyelerin yurttaşlık bağı aranmaksızın sınırları içinde oturan kişilere karşı sorumlu olduğunu belirtirken, bazı belediyeler 14. Maddede geçen “vatandaşlar” ifadesini öne çıkararak “vatandaş olmayanlara” hizmet sunamayacaklarını iddia etmektedir. Göçmen gerçeğini görmezden gelmeyi tercih eden veya kısmi sosyal yardımlar gibi tali uygulamalarla geçişirmeye çalışan belediyeler ise bu pasif tavırlarını Suriyeli mültecilerin yasal statüsündeki geçicilik vurgusunun devam ediyor olmasıyla gerekçelendirmektedir.

Bugün geldiğimiz noktada, belediyelerin yaşadığımız kentlerin önemli bir parçası haline gelen göçmenleri görmezden gelmeye devam etmesi mümkün değildir. İBB başta olmak üzere, pek çok ilçe belediyesinde göçmenleri kapsamaya yönelik çekişen de olsa bazı adımlar atılmaya başlanmıştır. İBB Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığına bağlı olarak 2019 sonrası kurulan Göç ve Uyum Biriminin yakın zamanda Göç ve Uyum Politikaları Müdürlüğüne dönüşmesi önemli gelişmeler arasında sayılabilir. Zeytinburnu

Belediyesi’ndeki Aile Kadın Destekleme ve Engelliler Merkezine bağlı Kente Uyum Birimi de çok uzun zamandır ilçede bulunan göçmenlere yönelik yürüttüğü Türkçe dil kursları, uyum okulu ve danışmanlık hizmetleri gibi çalışmalarla İstanbul’daki başarılı örneklerden biri olmuştur.

Bu gelişmelerin aksine Beyoğlu ve Fatih gibi turizmin önemli olduğu bazı ilçelerde belediyeler bölgelerini göçmenler için cazibe merkezi haline getirmeme kaygısıyla bu kişilere yönelik yardım sunmama, hatta bazı görüşmecilerin ifadesiyle göçmenlere yardım eden oluşumları da engelleme yönünde bir irade göstermiştir.

Sonuç olarak, kurucu özelliklerinden biri göç olan İstanbul gibi bir metropolde belediye hizmetlerinde katılımcılık ve kapsayıcılık ilkelerinin benimsenmesi ve göçmenlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Öneriler

1. İstanbul’da farklı göç hareketleri demografik, sosyal ve sınıfsal açıdan ciddi bir çeşitlilik yaratmaktadır. Kentteki tüm aktörlerin, göçmenleri tek bir etiket altına sokmaya çalışmadan, bu çeşitliliği dikkate alan politikalar üretmesi elzemdir.
2. Seyreltme politikası ve artan denetimler kamusal alanda düzenin sağlanması açısından vatandaşlar tarafından olumlu değerlendirilse de, göçmenlerin hukuki açıdan tartışmalı yollarla geri gönderme merkezlerine alınması ve sınır dışı edilmesi görünmezleşme, içe kapanma ve parçalanmış aileler gibi

sorunlara neden olmaktadır. Bu konuda hem göçmenlerin temel haklarına saygı gösteren hem de vatandaşların şikayetlerini dikkate alan politikalar üretilmesi gerekmektedir. Ayrıca, denetim ve geri gönderme süreçlerinde uluslararası insan hakları standartlarına uygun ve şeffaf davranılması; işkence ve kötü muamele uygulamalarından kaçınılması elzemdir. Son olarak, belli bir süreden beri kentte bulunan, çalışma, aile bağları veya belirlenecek diğer kriterlere dayalı olarak topluma uyum sağlamış göçmenlere yasal ikamet izni edinmeleri için bir yasal düzenleme yapılması kentte yaşayan yabancıların kayıtlarına alınması açısından önemlidir.

3. Kente uyum açısından önemli aşama kaydetmiş Suriyelilerin geçici koruma statüsünün yarattığı kırılganlığın azaltılması ve entegrasyon süreçlerinin desteklenmesi için kalıcı bir statüye geçişine yönelik bir yol haritası belirlenmelidir.

4. Göçmenlerin haklarını daha iyi anlaşılması ve kayıt süreçlerinin daha adil ve etkin bir şekilde yürütülmesi için Göç İdaresi Müdürlüklerinin kayıt prosedürlerinin daha şeffaf ve erişilebilir olması gerekmektedir.

5. Önemli sorunlardan biri göçmenler hakkında yaygın kabul gören yanlış bilgiler ve bundan beslenen ayrımcı ve dışlayıcı pratiklerdir. Yetkili kurumların kamuoyunu göçmenlerle ilgili konularda doğru bir şekilde bilgilendirmesi hem dezenformasyonla mücadele, hem de toplumsal uyumun desteklenmesi için gereklidir.

6. Kentteki önemli gerilim hatlarından biri

kamusal kaynakların paylaşımı konusunda ortaya çıkmaktadır. Dışlama ve ötekileştirme pratiklerini güçlendiren bu gerilimi dikkate alarak, belediye hizmetlerinin geliştirilmesi ve kapsayıcılık ilkesine uygun şekilde biçimlendirilmesi gerekmektedir.

7. Suriyeli göçmenlerin ekonomik durumlarının iyileşmesiyle birlikte yaşam tarzı farklılıklarından kaynaklanan çatışmaların azaldığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, kentsel eşitsizlikleri azaltıcı ve ekonomik entegrasyonu destekleyici politikalar ve programlar toplumsal uyumu kolaylaştıracaktır. Göçmenlerin kayıtlı istihdamını teşvik etmek için geliştirilecek politikalar hem göçmenlerin ekonomik entegrasyonunu güçlendirecek hem de işgücü piyasasını dengeleyerek, yerli işgücünün emek piyasasında dezavantajlı konuma düşmesini engelleyecektir.

8. Kentte vatandaş ve göçmen grupların barışçıl bir şekilde bir arada yaşamı, sosyal ve kültürel uyumla mümkün olabilmektedir. Uyumunu güçlendirmek için eğitim alanında kapsayıcı politikalar benimsenmesi gerekmektedir. Bu açıdan temel sorunlardan biri dil bariyeridir. Özellikle, genç ve çocuk göçmenlerin dil öğrenimini destekleyici uygulamalar gerekmektedir. Ayrıca çoğunlukla ev içi alanlara hapsedilmiş kadın göçmenlere yönelik Türkçe programları geliştirilmelidir.

9. Göçmenlere yönelik hizmet sunan mevcut sivil toplum örgütlenmelerinin faaliyetlerinin giderek azaldığı gözlenmektedir. Sahanın ihtiyaçlarına uygun projeler geliştirmek için yerel paydaşlar ve özellikle belediyeler sürece daha fazla dahil edilmelidir. Donörle-

rin beklentileri yerine, gerçek ihtiyaçlar doğrultusunda, vatandaş-mülteci ayırımı yapılmadan tüm dezavantajlı kesimlere yönelik kapsayıcı projeler tasarlanmalıdır.

10. Hem ev sahiplerini hem de kiracıları korumak ve mahalledeki toplumsal barışı desteklemek için ev sahibi-kiracı ilişkilerine yönelik daha kapsamlı ve adil bir hukuk sistemi oluşturulmalıdır.

11. Son olarak araştırma sırasında dile getirilmiş olmasa da, İstanbul'un önündeki en büyük tehlike olan deprem riski karşısında, afet hazırlığına yönelik planlamalarda göçmenlerin de dahil edilmesi, özellikle dil engelinin aşılmasına yönelik çalışmalar yapılması kapsayıcı ve etkili bir müdahale için elzemdir.

KAYNAKÇA

Akdeniz, E. (2024). *Göç ve Belediyeler*. Tekin Yayınevi.

Aslan, M., & Pérouse, J. F. (2003). *Istanbul: le comptoir, le hub, le sas et l'impasse. Fonctions dans le système migratoire international (Vol. 19, No. 3, pp. 173-204)*. Université de Poitiers.

Aydın, M., Çelikpala, M., Yeldan, E., Güvenç, M., Zaim, O. Z., Hawks, B. B., Sokullu E. C., K. Yıldırım, B. Ayhan, M. K. Çoban, S. Kaya (2022). *Kantitatif Araştırma Raporu: Türkiye Siyasal Sosyal Eğilimler Araştırması 2021, İstanbul, Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Akademetre ve Global Akademi*.

Biehl, K. S. (2014). *Migration, urban space and diversity: a case from Istanbul*. *Insight Turkey*, 16(4), 55-63.

Danış, D. ve Sert, D. (2019). *Göçü Yerelden Yönetmek*. *Saha* (6), 24-31.

Demiroğlu, E. T. (2021). "Compulsory" Migration Governance at Local Level: The Case of İstanbul. *Lex localis-Journal of Local Self-Government*, 19 (4).

Eraydın, A., Yersen, Ö., Güngördü, N., & Demirdağ, İ. (2014). *Urban Policies on Diversity in Istanbul, Turkey*.

Erder, S. (2013). *İstanbul'a bir kent konu: Ümraniye*. İletişim Yayınları.

Erdoğan, M. M. (Ed.). (2017). "Kopuş"tan "Uyum"a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği. *Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları*.

Erdoğan, M. M. (2022). *Suriyeliler barometresi 2021*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.

Erdoğan, E. K., Kurtuluş, H., & Yüksek, D. (2022). *İstanbul'da Göçmenlerin Mekâna Yerleşme Ve Tutunma Dinamikleri: Beyoğlu Örneği*. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 135-158.

Erol, E., Akyol, A. E., Salman, C., Pınar, E., Gümüşcan, İ., Mısırlı, K. Y., ... & Mutlu, P. (2017). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de emek piyasasına dahil olma süreçleri ve etkileri: İstanbul tekstil sektörü örneği*. *İstanbul Birleşik Metal-İş Yayınları*, (1), 1-110.

GAR (2021). *İstanbul'un Hayaletleri: Güvencesizliğin kiyısında Afganlar*. Raportör : Sibel Karadağ. GAR Yayınları.

GAR (2023). *Actors and Mechanisms of (Non-)Reception of the Afghans in Turkey*. Raportör : Eda Sevinin. GAR Yayınları.

Güngördü, F. N. (2018). *Processes and factors of social exclusion in arrival cities: Attitudes towards Syrians under temporary protection in Tarlabası, İstanbul*. *GRID-Architecture Planning and Design Journal*, 1(2), 177-198.

Güngördü, F. N., & Kahraman, Z. E. (2021). Investigating Syrian refugees' choice of location in urban areas as a subjective process: A cross-case comparison in the neighbourhoods of Önder (Ankara) and Yunusemre (İzmir). *International Journal of Islamic Architecture*, 10(2), 387-412.

Güvenç, M. (2009) (Der.). *Eski İstanbullular Yeni İstanbullular*. İstanbul: Osmanlı Bankası Yayınları.

IOM (2019). *Baseline Assessment in Istanbul Province, Analysis Report*. <https://reliefweb.int/report/turkey/baseline-assessment-istanbul-province-analysis-report-may-july-2019> (Son erişim tarihi 18.3.2024)

İpek, N. (2015). *Fetihten Cumhuriyet'e İstanbul'a yönelik göçler*. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, 3, 520-530.

Koç, Z. (2020). *Kentsel etnisite bağlamında bir kentin demografisini tartışmak: İstanbul Esenyurt ilçesi örneği*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Kurşunlugil, İ. (2010). *Türkiye'ye Yıldızlı Göç: İstanbul'da Yaşayan Avrupa Vatandaşları*. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 49-66.

Lowndes, V., & Polat, R. K. (2022). *How do local actors interpret, enact and contest policy? An analysis of local government responses to meeting the needs of Syrian refugees in Turkey*. *Local Government Studies*, 48(3), 546-569.

Rottmann, S., & Kaya, A. (2021). 'We can't integrate in Europe. We will pay a high price if we go there': *Culture, Time and Migration Aspirations for Syrian Refugees in Istanbul*. *Journal of Refugee Studies*, 34(1), 474-490.

Sağıroğlu, A. Z. (2015). *Türkiye'nin değişen göç karakteri*. *Sosyoloji Divanı*, 3(6), 9-30.

Savran Penbecioğlu, S. (2022). *Küçük Halep, Büyük Umutlar*. *İdealkent Yayınları*.

Yüceşahin, M. M. (2017). "Uluslararası Göç, Kimlik ve Mekânsal Kümelenme-Ayrışma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, ss. 1303-1315.

Yükseker, D., Kurtuluş, H., Tekin, U., Erdoğan, E.K. (2023). *Göçmen mahallelerinde yaşam: Türkiye'de 2010 sonrası göçler ve göçmenlerin toplumsal katılımı*, HBS Yayınları.

فرصة عمل

يلزمنا سيدة للعمل
داخل المحل.

Mağazada çalışacak
bayan aranıyor.

ESENYURT

Birgöl Çay

Kuruluşundan bu yana göçlerle oluşmuş Esenyurt hem ülke içinden hem de dışından, çok çeşitli yerlerden gelenlerin bir arada yaşadığı bir ilçedir. Demografik açıdan Türkiye'nin en kalabalık ilçesi olması yanında, sosyal ve ekonomik açıdan da gündelik hayatta göçmen kimliği çok güçlü bir bölgedir. Birgöl Çay'ın kaleme aldığı bu yazıda, Esenyurt'u göçmenler için cazip kılan unsurlar, Esenyurt'taki göçmen nüfusun özellikleri ve göçmen-yerli ilişkileri ele alınmaktadır.

Esenyurt İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

Esenyurt 19. yüzyılda, Ekrem Ömer Paşa'ya ait bir çiftlik alanı olan ve bu çiftliğin kimi kaynaklarda hissedarları kimi kaynaklarda çalışanı olarak gözüken Eşkinoz ailesinin adını alan bir yerleşim alanıydı. 1967'de adı Esenyurt olarak değiştirilen bölgenin ilk nüfusunu Eşkinoz Çiftliği'nin çalışanları oluşturuyordu. 1920-1938 yıllarına gelindiğinde Romanya ve Bulgaristan'dan gelen göçmenler de bu nüfusa katıldı. Böylece Esenyurt ilk göçlerini aldı ve temel harcını da göçmenlerden oluşturdu.

1987 yılına kadar Büyükçekmece'ye bağlı bir köy olarak kalan Esenyurt, takvimler 1989 yılını gösterdiğinde 6 mahallelik bir belde belediyesi, 2008 yılında ise Kıraç beldesiyle birleşip bir ilçe belediyesi olmuş, ardından 2015 yılında mahalle sayısı 20'den 43'e çıkartılarak bugünkü son şeklini almıştır.

Esenyurt bugün resmi rakamlara göre 977 bin 489 nüfusuyla Türkiye'nin en kalabalık ilçesidir. Bu nüfus 57 il nüfusundan daha kalabalıktır. Gayri resmi olarak ise nüfusun bir milyon iki yüz bin civarında olduğu ve 300 bine yakın göçmen olduğu tahmin edilmektedir. Resmi rakamlara göre ilçenin %13,5'u, gayri resmi rakamlara göre ise %22'si göçmenlerden oluşmaktadır.

İlçenin yerel nüfusu ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden gelen Kürtlerden oluşmaktadır. 2018 verileri baz alındığında nüfusun %47'sinin ağırlıklı Kürt nüfusun olduğu illerden geldiği, adları değişse de kamu-

yunda Kürt Partisi olarak bilinen partilere Sivas'tan sonra batıda en çok oy çıkan ilçenin Esenyurt olduğu görülmektedir.

2000 yılı sonrasında Karadeniz bölgesinden de göç almaya başlamış, o güne kadar birbirini geldikleri şehirlere göre tasnif edip 'Karlılar', 'Vanlılar', 'Muşlular' gibi ayıran Esenyurtluların literatürüne 'Ordulular', 'Sinoplular' gibi tasnifler de eklenmiştir.

İlçedeki en kalabalık yabancı göçmen nüfusunu ise ağırlıklı olarak Suriye vatandaşları, ardından İran, Mısır ve Irak vatandaşları oluşturmaktadır. İlçede son yıllarda dikkat çekici bir artış gösteren grup ise Afrikalılardır. Bölgede Yemen, Sudan, Türki Cumhuriyetler, Filistin, Afganistan ve Pakistan'dan gruplar da ikamet etmekte, 2019-2024 arası belediye başkanlığı yapan Kemal Deniz Bozkurt konuşmalarında ilçede 102 dil konuşulduğunu belirtmektedir.

Esenyurt'a ilk kitlesel dış göç ise 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasının ardından gelmeye başlamıştır. Bu dönem Esenyurt Belediyesinin üç dönem SHP / CHP iktidarından sonra Ak Parti iktidarına geçtiği yıllara denk gelmektedir. Dönemin Belediye Başkanı olan Necmi Kadioğlu gelenleri ensar ve muhacir ilişkisi içinde gördüğünü beyan etmiş, Suriye İrtibat Bürosu adı altında bir birim kurmuş, aynı birim 2019 yılında Göçmen Hizmetleri Yabancılar Bürosu adını almış, 2023'te o güne kadar hizmet verdiği konteyner bina- dan yeni binasına geçmiş ve şeflik olmuştur.

İlk yıllar bir hoşgörü havasında geçmişse de bölgede göçmen nüfusu plansız bir hızda

artıkça göçmenlerin kendilerine ait alanlar yarattığı, kentteki mekanları dönüştürmeye başladığı, bu alanlarda kapalı yaşadığı görülmüş, göçmenler ve yerli topluluklar arasında ilk günlerde görülen anlayış yerini sıkça nefret söylemlerine, zaman zaman da gerginliklere bırakmıştır.

İlk yıllar bir hoşgörü havasında geçmişse de bölgede göçmen nüfusu plansız bir hızla artıkça göçmenlerin kendilerine ait alanlar yarattığı, kentteki mekanları dönüştürmeye başladığı, bu alanlarda kapalı yaşadığı görülmüş; göçmenler ve yerli topluluklar arasında ilk günlerde görülen anlayış yerini sıkça nefret söylemlerine, zaman zaman da gerginliklere bırakmıştır.

Bu gerilimin en ciddi örneklerinden biri 7 Ocak 2022 yılında yaşanmış, göçmenlere ait bir avm taşlı, sopalı saldırıya uğramıştır. Saldırının başlangıcında biri göçmen iki kişi tartışmıştır. Taraflardan birinin göçmenlere ait 72 dükkânın olduğu küçük bir avm'ye sığınması tartışmayı kavgaya çevirmiş ve çatışma avm'ye taşınmıştır. Göçmenler birdenbire neye uğradıklarını şaşırarak, o kadar insanın nereden geldiğini anlamadıklarını,

dükkanlarının taşlandığını, kepekleri kapatmaya çalıştıklarını, aynı saldırıda kadınların ve çocukların yaralandığını, kendi onurlarının kırıldığını, o dükkanlarda vergi ödeyerek kaldıkları halde daha önce de kendilerinden çeşitli bahaneler altında haraç istendiğini ve tehditler aldıklarını belirtmişlerdir. Aynı saldırıda 4'ü suça itilmiş çocuk olarak tanımlanan 7 kişi gözaltına alınmış, olaylar sonrası bir grup vatandaş "ülkemizde göçmen istemiyoruz" ve benzeri sloganlar ile yürüyüş yapmıştır.

Dönemin İçişleri bakan yardımcısı İsmail Çataklı kendi sosyal medya hesabından Esenyurt 'taki olayların kontrol altına alındığını belirtmiş ve açıklamasını "yabancı düşmanlığı üzerinden oy avcılığı yapmaya çalışan Ümit Özdağ ve benzerlerine yazıklar olsun" ifadesi ile bitirmiştir. Her ne kadar sonrasında bu olayın münferit bir olay olduğu konuşulsa da göçmenler kadınların yaralanmasının kendilerini derinden üzdüğünü ve çeşitli tedbirler almaları gerektiğini kendi aralarında dillendirmiştir.

Bölge İstanbul'da en çok göçmenin yaşadığı bölgelerden birisi olduğu için (2019 yılında kısmen) kayda kapatılmış, mevcutta Esenyurt'ta 8 mahallede ikamet nakilleri tamamen durdurulmuş ve çok sıkı bir denetleme geçirir hale gelmiştir. Görüşmeciler ikametinin aslında doğal olarak kapandığını, fiziksel olarak Esenyurt 'un dolduğunu, bu kararın gecikmiş bir karar olduğunu belirtmiştir.

İçişleri bakanlığı tarafından Kasım 2023'te yapılan "Kalkan Operasyonuna" 452 polis ve göç başkanı ekipleri katılmış, 512 düzensiz

göçmenden 318'i kalabalık biçimde yaşanan konutlarda yakalanmış, 41 ev sahibine para cezası verilmiştir.¹ Uygulamada Esenyurt 'ta 30 noktada Mobil Göç aracı kullanılmıştır.

Artan denetimler sonrası tüm görüşmelerimizin ortak görüşü göçmenlerin görünürlüğü'nün azaldığı yönündedir. Bu azalma daha çok göçmenlerin kullandığı Camilerin cemaatinde "8 saftan 4,5 safa düştük", "sokakta artık daha az görüyoruz", "Şam sokağında pek çok dükkân kapandı" şeklinde söylemler ile desteklenmektedir.

Öte yandan görüştüğümüz göçmenler bu görünmezleşmeyi kısmen gerçekten sayısal azalma olarak kabul etmekle birlikte, bazı işyeri sahiplerinin çalışma planını değiştirdiğini, akşam çalıştırıldıklarını, gündüz hiç dışarı çıkmadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla bu seyrelmenin bir diğer kısmının da içe kapanmadan kaynaklanan görünmezleşme olduğu tahmin edilmektedir.

Göçmenler Neden Esenyurt'u tercih ettiler?

Emlak/ Konut fazlası

Esenyurt 1989'da belde belediyesi olduğunda henüz köy özelliklerini koruyan, yolları asfalt ya da micir ile tanışmamış, çamur ile mücadele eden, suyun evlerin içinden değil su tankerleri ya da sokak çeşmelerinden alındığı bir bölgedir. Şehir planları kurucu Belediye başkanı Dr. Gürbüz Çapan tarafından

500 bin kişilik bir nüfus öngörülerek yapılmıştır. Fakat Anadolu'dan ilk defa gelmiş, kentin çeperlerine tutunmaya çalışan yoksul ve emekçilerden oluşan ilk iç göçmenler buradan ucuz arsa almış, çoğu daha sonra imar aflarından faydalanacakları binaları bu plana sadık kalmadan yapmaya başlamıştır. Buradaki çarpık kentleşmenin yoksulluk ve siyasi klientalizm temelli olduğu gözükmektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise AK Parti iktidara gelmiş ve inşaat sektörü büyük bir ivme kazanmıştır. Esenyurt gibi daha batıda, kent dışlarında ve arsa maliyeti daha ucuz bölgeler bu ivmeden en büyük payı alan yerlerdir. Esenyurt hem kendi içinde o zaman nalbur dükkânı olan Özyurtlar firması gibi küçük esnafalarını ve inşaatçıları müteahhit yapmış, hem de dışarıdan pek çok müteahhit ithal etmiştir. Buradaki kontrolsüz büyüme, artık yoksulluk değil, rant odaklı büyümeye dayanan çarpık bir kentleşme oluşturmuştur. Emlakçı görüşmelerimizde de bu tespit desteklenmiştir: "İmar ve imar planıyla ilgili sıkıntı var. Bitişik nizam olması, kontrolsüz yapı olması, plansız yapılar olması gibi. Bir bakıyorsun bir yere, mesela yükseklik irtifa 10 katlı, onun yanında 10 emsal olması gerekir." Oysa Esenyurt 'ta 5 katlı bir binanın yanında 20 katlı bir bina görülebilmektedir. Gene emlakçılar, hiç yapılmaması gereken yerlere binaların yapıldığını, dere kenarlarında yapılaşma olduğunu, bu binaların yoğun yağmurlarda su aldığını, bodrum katlarında ölümle sonuçlanan vakalar yaşandığını ve gene bu bodrum

¹ Göç İdaresi basın açıklaması. 2.11.2023 <https://www.icisleri.gov.tr/kalkan-operasyonlari-ile-512-duzensiz-gocmen-yakalandi> (son erişim tarihi 18.3.2024)

katlarını daha çok göçmenlerin kullandığını aktarmıştır.

Neredeyse bulunan her boş toprak parçası bir süre sonra inşaat haline dönüşmüş, yapılar denetlenmemiş, imar planları delinmiş, bu plansız kentleşme bölgede ciddi bir konut fazlası oluşturmuştur. Bu konutların bir kısmı daha küçük arsalara ve bloklar halinde ya da daha fazla sayıda konut oluşturması için 1 + 1, 1 + 0 olarak yapılmış, bu da daha kalabalık hanelerde yaşamak üzere gelen Esenyurtluların kullanımı için uygun olmamıştır. Bu konutlar çoğunlukla yabancılar tarafından vatandaşlık edinme amacıyla satın alınmakta olduğu için ilçede Suriyeli sığınmacılar ve yoksul göçmenler dışında oldukça varsıl bir yabancı nüfus da bulunmaktadır.

Bölgenin sosyo-ekonomik olarak zayıf bir bölge olması, merkeze uzak olması, sosyal donatı alanlarının az olması gelir düzeyi daha iyi olan kesimlerin burayı tercih etmesine neden olmuş bu yüzden bu konutlar uzunca bir süre boş kalmış ya da günlük kiralanmıştır.

İnternet üzerindeki emlak satış sitelerinde satılık/ kiralık ilanları incelendiğinde, Esenyurt en ucuz semt olarak ortaya çıkmaktadır. Esenyurt'un tüm bu sebeplerden dolayı ucuz konut imkânı sağlaması, göçmenlerin bölgeyi seçmesi için önemli bir neden olmuştur. Göçmenler için, Esenyurt'taki barınma seçenekleri şehir merkezinden daha ucuzdur. Kendileri sitelere geçen Esenyurtlular daha eski binalardaki dairelerini veya aslında mesken olmayan sığınak ya da çatı katlarını göçmenlere kiralamakta; bu evlerde göç-

menlerin çoklu aileler ya da kalabalık bekar evleri olarak kalmalarına izin vermektedir.

Esenyurt'ta nüfus artışının en önemli nedenlerinden olan konut fazlasının, hali hazırda natamam kalan projelerin tamamlanması sonrası daha da artacağı öngörülmektedir.

İstihdam olanakları

Esenyurt İstanbul'un en büyük sanayi bölgelerinden biridir. Üç ayrı ve büyük sanayi sitesi mevcuttur. Daha çok tekstil, plastik ve lojistik iş kollarında faaliyet gösteren bu sanayi sitelerinde ağırlıklı olarak kol gücüne dayanan enformel işgücüne ihtiyaç duyulmakta, bu da göçmenler için istihdamın önündeki en büyük engel olan dil bariyerini kaldırmaktadır. Gene inşaat sektörünün bölgede büyümesi de bu sektörde çalışacak işgücü ihtiyacı doğurmuş ve göçmenler ucuz işgücü olarak tercih edilmiştir.

Ayrıca Esenyurt'ta çok sayıda küçük ve merdiven altı işyeri mevcuttur. Bu işyerlerinin çoğu büyük firmaların fason işlerini yapmaktadır. Özellikle göçmen kadınların sokak aralarında olan ve kendi evlerine yakın olan bu iş yerlerinde parça başı veya yarı zamanlı olarak çalıştıkları görüşmeciler tarafından aktarılmıştır. Bugün halen düzensiz göçmenlerin büyük bir kayıt dışı işgücü oluşturdukları görülmektedir.

Belediyenin yaklaşımı

Esenyurt'ta 2004-2017 arası belediye başkanı olan Adalet ve Kalkınma Partili Necmi Kadioğlu, ensar ve muhacir kavramlarını sık-

ça kullanmaktaydı. İlçede belediyenin tahsis ettiği yerlerde, Suriyeliler için geçici eğitim merkezleri açılmıştı. Belediye içerisinde Suriye İrtibat Bürosu kurulmuş ve dil bilen personel istihdam edilmişti. Halk günlerinde kendisi de iyi derecede Arapça bilen belediye başkanı yerlilerle birlikte göçmenleri de dinlemiş, sosyal yardımlardan onları faydalandırılmış, elektrik, su, kira gibi nakdi yardımlarda bulunmuştur. Suriyeli esnaf ve zanaatkârlar kendi dükkanlarını açmaya başlamış, ruhsatlandırmada ya da tabela asmada büyük sorunlar yaşamamışlardır. Özellikle Suriye göçünün ilk yıllarında Suriyelilerin açtığı okulları desteklemiştir.

Bu kucaklayıcı tavrın 2019 sonrasında değiştiğini belirtmek gerekir. CHP'li belediye başkanı Kemal Deniz Bozkurt döneminde belediye ekonomik olarak Türkiye'de barınamayan, yaşlı olduğu için artık kendi toprağında ölmek isteyen, burada sosyal olarak baskı gördüğünü belirten, çeşitli sebepler ile geri dönmek isteyen, maddi zorluklar yaşadığı için Suriye'ye dönemeyen 3 bine yakın Suriyeli mülteci için "gönüllü geri dönüş" kampanyası organize etmiştir.

Göçmenlerin bir arada yaşama isteği

İlk gelen göçmenler kendilerinden sonra gelen akrabalarına ve tanıdıklarına öncülük etmiş, iş bulmuş, kendi açtıkları işyerlerinde gene göçmenleri istihdam etmiştir. Geniş akrabalık bağları ilçedeki mültecilerde güven duygusu yaratmıştır.

Göçmenler belirli bölgelerde kümelenmiş

ve yaşam alanlarını buralarda inşa etmiştir. Mülteciler, göçmenlik duygusu olmadan kendi benliklerini yaşayabilecekleri, sosyal çevrelerini koruyabilecekleri kısmi mekanlar inşa etmeye başlamışlardır. Kendi restoranlarında yemek yiyebilecekleri, kendi kafelerinde buluşabilecekleri, akrabalarıyla komşu olarak etkileşimlerini artıracabilecekleri bir ortam kurabilmişlerdir. 2011 sonrasında temelleri atılan bu bölgeler bugün Şam sokağı olarak anılmaktadır.

Bu işe kapanma zaman içinde diğer sakinlerle kaynaşmama, dil öğrenmeyi gerekli görmeme gibi çeşitli sonuçlar doğurmuştur. Bir süre sonra, otogarda inen ve nereye gideceğini bilmeyen göçmenlere, otogar kahyaları Esenyurt'a gitmelerini, 'orada kendilerine bakılacağını' tavsiye eder olmuştur.

Esenyurt'ta göçmen nüfus

Ağustos 2020'de Esenyurt Belediyesi yetkilileri ilçede 150 binin üzerinde göçmenin bulunduğunu bildirmiştir. Bugün bu rakamın 300 bine yakın olduğu tahmin edilmektedir. Bölgede görüştüğümüz muhtarlar kesin sayıyı sistemden göremediklerini belirterek çeşitli tahminler üzerinden ilerlemiştir. Araştırma sırasında, verilerin şeffaf olarak paylaşılmasının bir dezenformasyon sorunu yarattığını, görüşmecilerin bölgedeki yabancı sayısına dair algısının çok yüksek olduğunu gördük. Örneğin esnaf bir görüşmeci 'sokaktan 50 kişi geçiyorsa, 40'ı yabancı', bir başka görüşmeci 'Çoklar, çoklar... Esenyurt' ta sokakta sadece Suriyeliler var' gibi söylemler ile göçmen sayısına dair algısını aktarmıştır.

Esenyurt'ta çalışan ve göçmenler konusunda uzman bir görüşmeci göçmen varlığının sayısal büyüklüğüne ve geleceğine dair şu noktaların altını çizmiştir: "Bir kayıtlı nüfustan bir de kayıtsız nüfustan bahsediliyor. Kayıtlı nüfus oranından yani göç idaresi verilerinden bahsedersen 135.000 yabancı kayıtlı nüfusumuz var. Bunların 70 bini Suriyeli göçmen, 65.000' i de ikamet izinliler. Bunlar arasında turizm ikamet izni, öğrenci ikamet izni olanlar var. Çalışma izinlerini de dahil edersen 65.000 kadar kalan yabancılar var. Bu gruplar arasında Arap yarımadasından da var, İran Lübnan, Irak, Mısır sayabiliriz. Son zamanlar bir de Afrika ülkelerinden de bir grubun burada daha fazla ikamet etmeye başladığını gördüm. Ancak bundan bahsederken kayıt dışından da bahsetmemiz lazım. Kayıt dışı konusunda çok kapsamlı çalışma yapılmamış ancak en son Uluslararası Göç Örgütü'nün 2019'da yaptığı çalışmada 214.000 rakamı geçiyor. Ancak günümüze geldiğimizde Esenyurt'taki rakamın 280 bin, 300 bin civarında olduğunu düşünüyoruz. (...) 130 bin kayıtlı ise yaklaşık 160 bin kayıtdışı nüfus taşıdığımız öngörüyoruz. Suriyeli olarak ağırlık. Toplamda 300.000 olarak bakarsak 160 bin, 170 bin civarı Suriyelidir. Geri kalanlarda ikamet izinli ya da diğer ülke vatandaşları."

Bölge halkı ile benzerlikler

Esenyurt sosyoekonomik olarak zayıf bir bölgedir. Daha çok kırsal alışkanlıkların bulunduğu ve sıkı akrabalık bağlarının hakim olduğu bir bölgedir. Nüfusunu daha çok Doğu ve Güneydoğu bölgesinden gelmiş kişiler oluşturur. Kalabalık aile yapısına ve düşük

eğitim seviyesine sahip, kente görece yeni gelmiş bu göç kökenli yerli nüfus için, yurtdışından gelen topluluklar çok da garipsenmemiştir. Ayrıca yerleşik Esenyurt nüfusunun bir bölümü, özellikle kadınlar ve yaşlılar, Türkçeyi burada öğrenmiş ve dil bariyerini yaşamış Kürt topluluklardır. Bu yüzden gelen mülteciler ile bağ kurmaları, onlara ev vermeleri, eşya konusunda destek olmaları en azından günlük yaşam alışkanlıklarını garipsememeleri de göçmenlerin yaşamını kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Ancak zaman içinde yabancı göçmen ve mültecilerin kalıcılığına ilişkin görülmesi Esenyurt'un yerli sakinlerinde bazı tepkilere yol açmıştır. Bu tepkiler zaman zaman sokak çatışmalarına da dönüşmüştür. Şubat 2019'da Bağlarçeşme'de Suriyeli ve yerli gençler arasında yaşanan ve 4 kişinin yaralandığı kavga benzeri çatışmalar zaman zaman ulusal medyaya da yansımaktadır.

Göçmenlerin gelmesiyle ortaya çıkan sorunlar ve gerilim hatları

Yetersiz kamusal alanın paylaşımı

Esenyurt 1989'da kurucu Belediye başkanı Dr. Gürbüz Çapan tarafından 500 bin kişilik bir nüfus öngörülerek şehir planları yapılmış bir bölgedir. 2004 yılında Belediye başkanını Necmi Kadioğlu seçilmiş ve AKP dönemi başlamıştır. 2010 yılından sonra bölgede inşaat yapımları olağanüstü bir şekilde hızlanmış, kent plansız bir şekilde, dikey büyümüş ve konut fazlası oluşmuştur. Mesken sayısı artmaya başlamış fakat altyapı ve kamusal alanlar aynı oranda büyümemiştir.

Bu yüzden zaten yetersiz olan kamu kaynakları hızla ilçe nüfusunun neredeyse dörtte birine ulaşan göçmen nüfus ile paylaşıldığında bu alanlar birer gerilim alanına dönmüştür. İlçedeki altyapı sorunları sadece göçmenlerin yarattığı demografik basınçtan kaynaklanmamakla birlikte ilçenin kuruluşundan bu yana devam eden plansız kentleşme sorunlarının katlanmasına yol açmıştır. İlçenin hastane, okul, park, otopark, altyapı kapasiteleri yetersiz kalmaktadır.

Görüşmecilerden aldığımız bilgiler ile bazı temel alanlardaki sorunları alt başlıklar halinde ele alacağız.

Eğitim sahasının paylaşımı ve yaşanılan sorunlar

Görüşmeciler zaten mevcut nüfus için yeterli olmayan fiziki koşulların göçmenlerin gelmesi ile daha da zorlaştığını, sınıf mevcutlarının çok arttığını ve okulların bu nüfusu kaldırmaya yeterli olmadığını bildirmiştir. Artan sayıların eğitimin kalitesi üzerinde olumsuz etki yarattığını vurgulamışlardır: “Yıldan yıla bir artış var. Sınıflar bazında da tabii ki var. Bu sınıf yapısını da bozuyor bir anlamda. İşte bir %10 dilimdik önce, daha önceki dönemlerde %8’lerdeydik. Son yıllarda bakıyoruz [sınıfta göçmen öğrenci oranı] %13, %15 dilime geldi.” Okullarda yabancı öğrencilerin yaklaşık dörtte üçü Suriyeli olsa da, Afganistan, Türkmenistan Özbekistan ve diğer milletlerden de öğrenciler olduğu ifade edilmiştir. İlçe milli eğitim ile görüştüğümüzde 82 farklı ülkeden 25.012 yabancı öğrenci bulunduğunu bildirmişlerdir.

Dil bariyeri okullarda yaşanan bir diğer sorundur. Göçmen çocukların dil bilmemesinden kaynaklı olarak kendini ifade edemediğini, bunun da çeşitli davranış problemlerine yol açtığını belirtmişlerdir.

Hastane ve sağlık alanının paylaşımında yaşanılan sorunlar

Esenyurt Devlet hastanesi mevcut nüfusa göre yapıldığı için göçle beraber nüfus hızla artınca yetersiz hale gelmiştir. Görüştüğümüz sağlıkçılar, göçmenlerin sayılarının artışıyla ilçedeki yatak ve hekim sayısının orantılı olmadığını belirtmiş; özellikle acil servisin kapasitesi üzerinde hizmet vermeye başladığını, 24 saat içerisinde 1.500 - 2.000 acil hasta sayılarına ulaştıklarını eklemiştir. Sayının bu denli çok olması hizmete erişimi yerli halk için de zorlaştırmış, daha uzun süreler beklemek zorunda kalan, randevu alamayan, randevu olsa bile sırası gelmediği için geri dönmek zorunda kalan kimseler olmuştur.

Görüştüğümüz doktor, bu durumun vatandaşlar üzerinde yarattığı mağduriyeti şu şekilde ifade etmiştir: “Hastanenin bir kapasitesi var yani bir hekimin günde 40-45 poliklinik randevusu varsa, bir 40 civarında randevusuz bakınca toplam 80 hasta bakıyor. Ama neticede araya Suriyeli, Afrikalı vatandaş da girdiğinde bizim Türk vatandaşın hizmet alması bir nebze aksamaya sebep oluyordu. Yani ne oluyordu, o gün atıyorum 3-4 tane Türk vatandaş hizmet alamıyordu ya da işte en son bekleyip doktordan rica ederim diyordu. Tabi bu mağduriyetler de yaratabiliyor, neticede çünkü bir hastanenin kapasitesi var, kapasiteye uygun hasta bakılacak”.

Çocuk parklarının paylaşımı

Araştırma sırasında özellikle Suriyeli grupların doğurganlık oranlarının daha yüksek olduğu, bu yüzden çok sayıda çocuk olduğu, çocuk yaşlarının birbirine çok yakın olduğu ve park kullanımında bunun yerli nüfusu rahatsız ettiği gözlemlenmiş ve görüşmeciler tarafından aktarılmıştır.

Göçmen çocukların oyun ve davranış kalıplarının, yerli topluluklara benzememesi ve dil bariyeri dolayısıyla sorunlar yaşandığı; bu durumun çocukların parklarda ve sokak aralarında birbirleriyle tartışmasına, kavga etmesine sebep olduğu aktarılmıştır. Bu çocuk kavgalarının kimi zaman büyüyerek aileler arasına taşındığı görülmüştür.

Buna ek olarak, tüketim mekanlarının daha çok göçmenler tarafından kullanıldığı yerli görüşmeciler tarafından sıklıkla bir rahatsızlık unsuru olarak anlatılmıştır. Sokağın dilinin değiştiği; mağazalardan çalan müziğin, kuförlerden dışarıya yankılanan fısıltıların bir zamanlar Kürtçe olduğu meydanlarda, artık Arapçanın hâkim olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, eğitim, sağlık ve kentsel hizmetler gibi alanlarda yaşanan yetersiz fiziki koşullar yerli halkı bu hizmetleri kullanmak için Esenyurt dışındaki ilçelere yöneltmiştir. Örneğin çocuklarını okula Büyükçekmece ve Başakşehir gibi çevre ilçelere yollamaya, Avcılar, Beylikdüzü, Büyükçekmece, Küçükçekmece Devlet Hastanelerinden randevu almaya başlamışlardır. Bu durumun bir yanı sıra bölge halkından durumu uygun olanların Esenyurt'tan ayrılarak, Avcılar veya Beylikdüzü gibi komşu ilçelere taşınmaya başladığı gözlenmektedir.

Vatandaşların şikayetleri ve gerilim hatları

Esenyurt'ta yerli halk göçmenleri yoksullaşmanın bir nedeni olarak görmektedir. Kiraların artışından, işsizliğe kadar çoğu sorunun göçmenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Emlak fiyatlarının artmasından kaynaklı yoksullaşma ve barınma krizi

Bölge halkı konut kiralılarının artmasını göçmen nüfusa bağlamaktadır. Görüşmeler sırasında, göçmenlerin birkaç aile bir arada yaşamalarının ve böylece hanedeki nüfusun fazla olmasının kiralaları ödemek için göçmenlere bir avantaj sağladığını, bu avantajın kendilerini daha yüksek kiralara mahkûm ettiklerini sıklıkla dile getirmişlerdir. Daha fazla kira vermelerinin bir sonucu olarak ev sahipleri göçmenleri tercih eder olmuş, bölgede emlak fiyatları yükselmiş kendi refah düzeyleri ise düşmüştür. Mevcut geçim sıkıntısına eklenen kira krizi üzerinden kentsel gerilim oluşmuştur.

Ucuz işgücü üretmelerinden kaynaklı yoksullaşma ve emek piyasalarındaki durum

Yerli nüfus, Esenyurt'ta iş gücünün ucuzlamasını ve artan işsizliği göçmenlerin daha düşük ücretlere çalışmaya başlamasıyla ilişkilendirmektedirler. Yerli topluluklar, göçmenlerin bölgedeki fabrikalarda güvencesiz, daha ucuz çalıştıklarının bilindiği halde, sokakta yapılan denetlemelerin iş yerlerinde yapılmamasının bir ucuz işgücü politikası olduğunu söylemektedir. Göçmen işçiler yedek işgücü sağladığı için sendikal faaliyet-

lerde ve hak arama süreçlerinde engelleyici bir faktör olarak görülmektedir.

Görüşmecilerimizin emek piyasalarındaki gözlemleri göçmenlerin ara eleman ihtiyacını karşıladığı yönündedir. Özellikle imalat sektöründe, uzmanlık gerektiren tekstil makinelerinin kullanımında, organize sanayi sitelerinde, araç tamiri gibi teknik işlerde göçmenlerin zamanla ustalaştığı, yerli toplulukların bu iş kollarına rağbet etmediği ve masa başı iş tercih ettiği görüşmeciler tarafından aktarılmıştır.

Zaman içinde göçmen işçilerin vasıf kazanması ve ara eleman olarak uzmanlaşmasından kaynaklı olarak, emeğin değerlendirilmesi ve ücret belirlenmesinde göçmenlerin lehine pozitif bir durum olduğu ifade edilmiştir. Göçmenlerin emek piyasasında enformel mekanizmalarla bir birliktelik sergilediği görüşmeciler tarafından aktarılmıştır.

Araştırma bulgularından bir diğeri, belirli iş kollarında belirli milletlerin daha görünür olduğudur. Örneğin kuryelerin daha çok Türki Cumhuriyetlerden geldiği, ev içi emek hizmetlerini Özbek ve Türkmen kadınların verdiği, Afganların daha çok inşaat işlerinde çalıştığı, Siyah göçmenlerin tekstil sektöründe emek yoğun çalıştığı gözlemlenmiştir.

Gelecek kaygıları ve önyargılar

Görüşmeler sırasında dile getirilen kaygılardan biri de göçmenlerin doğurganlık oranlarının daha yüksek olması ile ilgilidir. Bu durum vatandaşlarda bir güvenlik kaygısı yaratmakta ve demografik üstünlük endişesi oluşturmaktadır. Ayrıca bazı kesimlerin dil öğrenmemeleri, kendi yaşam alanlarını

kurmaları ve içe kapalı bir yaşam sürmeye devam etmeleri bu kaygıları arttırmaktadır.

Bu kaygıları besleyen unsurlardan biri son yıllarda giderek yükselen düşmanlaştırıcı söylemlerdir. Siyasi aktörlerin bayraktarlığını yaptığı nefret dilinin yukarıdan aşağıya yayılarak sokağa yansması, yetersiz ya da yanlış bilgilerin de eklenmesiyle, toplumda güçlü önyargılar oluşturmaktadır. Görüşmeler sırasında, “kamu kaynaklarının göçmenler için kullanıldığı”, “maaş aldıkları” gibi çeşitli tevatürlerin halen yaygın olduğu gözlemlenmiştir.

Günlük yeme, içme, sokakta ve evdeki davranış kalıplarının aynı olmaması kültürel farklılıkların gündelik yaşamda gözükmesi yerli topluluklar için risk olarak algılanmış ve önyargıları beslemiştir. Dil bariyerinden dolayı göçmenlerin kendilerini yeterince ifade edememesi de kaynaşmayı zorlaştıran bir unsur olmuştur.

Göçmenlerin yaşadığı sorunlar ve gerilim hatları

Yasal Statülerinin belirsizliğinden kaynaklı sorunlar

Yukarıda belirtildiği üzere, Esenyurt'ta farklı statülerde kayıtlı göçmenlerin dışında, 100 binin üstünde bir sayıda düzensiz göçmen olduğu tahmin edilmektedir. Bunların büyük bir kısmı, kayıtsız Suriyelilerdir. Suriyeli sığınmacılara verilen geçici koruma statüsü sadece kayıt yaptırdıkları ilde geçerli olduğu için, çalışma amacıyla Esenyurt'a gelenler düzensiz göçmen durumuna düşmekte-

dirler. Ayrıca Afrika, orta Asya ve orta doğu ülkelerinden gelen çok sayıda belgesiz göçmen de bulunmaktadır.

Yasal kimliği olmayan göçmenler emek piyasasında daha güvencesiz koşullarda ve ucuz işgücü olarak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. İşyerlerinde durumlarını bilen işverenler tarafından tehdit edildikleri ve paralarının zamanında verilmediği bazı görüşmeciler tarafından aktarılmıştır. Ancak Esenyurt'ta belli bir süredir yaşayan göçmenlerin artık yerli işçilerle benzer ücretlere çalışmaya başladığı da ifade edilmiştir.

Yine aynı sebepten kayıtsız göçmenler okul ve hastaneleri kullanamamaktadırlar. Bu eğitim alanında çocukların eğitimden kopmasına, sağlık alanında ise kaçak sağlık merkezlerini kullanmak zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Düzensiz göçmenler devlet hastanelerini kullanmak isterlerse polise yakalanma riskini göze almaları ayrıca Sağlık Bakanlığının aldığı karara göre turist tarifesi üzerinden ödeme yapmaları gerekmektedir. Bu ücretler bir göçmen için oldukça yüksek olabilmektedir. Kaçak sağlık kurumlarında ise herhangi bir denetim yoktur. Kullanılan tedavi yöntemleri, doktorların yeterlilikleri, gerçekten doktor olup olmadıkları bilinmemekte, sağlık malzemelerinin güvenliği sorgulanamamaktadır. Görüşmeciler Esenyurt'ta kaçak sağlık merkezlerine baskınlar yapıldığını ve kapatıldığını belirtmiştir. Özellikle gebelik dönemlerinde göçmen kadınların sağlığa erişememesi anne ve çocuk sağlığı için ciddi bir risk teşkil etmektedir.

Gene yasal durumlarından dolayı sokakları, parkları, dini ibadet alanlarını kullanmakta tereddüt etmekte ve kamusal alanda

görünmez olmaya çalışmaktadırlar. Yasal kimlikleri olmadığı için savunmasız kaldıkları hallerin olduğu, uğradıkları hak ihlallerinde polise gitmeden kendi aralarında bazen orman kanunlarıyla çözmeye çalıştıkları, bazen de boyun eğdikleri görüşmeciler tarafından aktarılmıştır. Özellikle emlak ve istihdamda (haksız kira artışları, evden haksız çıkartılma, emlak simsarlarına mahkûm olma gibi) haksız süreçlerin yaşandığı dile getirilmiştir.

Geçici koruma sürecinde olanlar ise bunun ne zaman sonuçlandırılacağını bilmedikleri için güvenli bir gelecek inşa edememekte-dirler.

Dil bariyerinden kaynaklı sorunlar

Göçmenler 10 yılı aşkın bir süredir Esenyurt'ta olmalarına rağmen dil problemini çözemedikleri gözlemlenmiş ve bu durum hem göçmen hem de yerli görüşmeciler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Özellikle yetişkinler için geçerli olan bu durum, daha içe kapanık yaşadıklarını ve dil öğrenmeye ihtiyaç duymadıklarını göstermektedir. Esenyurt'ta doğan bazı göçmen çocukların da dile hâkim olmaması bir diğer çarpıcı araştırma bulgusudur. Bunlar daha çok eğitim dışında kalmış, okula gidemeyen çocuklardır.

Dil bariyeri çocukları eğitimden uzaklaştırmakta, sağlığa erişimi zorlaştırmaktadır.

Sayısal ve oransal büyüklükten kaynaklı sorunlar

Esenyurt'taki nüfus fazlalığının kamusal alan paylaşımında göçmenler için de zorluklar yarattığı gözlemlenmiştir. Bazı kamusal alanlar göçmenler için kapasite yetersizliği

söylemi ile kapatılmıştır. Örneğin Esenyurt 'ta Belediyenin işlettiği kreşlere göçmen çocukları alınmamakta, spor salonlarından göçmenler faydalanamamaktadır.

Parkların yetersizliği ve çocuklardan kaynaklı çatışmaların çokça yaşandığı göçmen görüşmeciler tarafından da aktarılmıştır. Okullarda göçmen oranından kaynaklı şikayetlerin arttığı ve yukarıdan aşağıya nefret dili yansıdığı için çocukların okullarda akran zorbalığına maruz kaldığı görüşmeciler tarafından aktarılmıştır.

Yükselen kiralar göçmenleri sığınak, çatı katı gibi mesken olmayan alanları kiralamak zorunda bırakmıştır. Yoksullaşmadan kendilerini korumak için aynı hanede çoklu aileler şeklinde kaldıkları, bir evde 2, 3 bazen 4 aile konaklandığı görüşmeciler tarafından ifade edilmiş ve gözlenmiştir. Göçmenlerin içlerinde ranzalar olan bekar odalarında kaldıkları görülmüştür.

Seyreltme ve denetlemelerin yarattığı sorunlar

Yapılan sık denetimler göçmenleri kriminal bir algıya maruz bırakmaktadır.

Ailelerin farklı illerde kayıtlı olması, hepsinin ilgili iline gönderilmesinden kaynaklı olarak aile bütünlüğünün bozulduğu sıkça gözlemlenmiştir. Ayrıca denetlemelerde ağırlıklı olarak erkeklerin durdurulması ve düzensiz göçmen olması durumunda erkeğin geri gönderildiği durumlarda da gene aile bütünlüğü bozulmaktadır.

Düzensiz erkek göçmenin işe gidememesinden kaynaklı ev içinde kalması, üretimden uzaklaşması yoksullaşmayı doğurmaktadır. Evde kalma süreleri arttıkça kadına şiddetin ve kadın göçmenin ev içi emeğinin arttığı gözlemlenmiştir. Erkek göçmen işe gidemediği için kadın göçmenin daha güvencesiz ve merdiven altı yerlerde çalıştığı gözlemlenmiştir.

Denetimlerden şikayetçi olan bir diğer kesim, Esenyurt'taki işverenlerdir. İşçisini kaybeden işverenlerin bundan şikayetçi olduğu görüşmeciler tarafından anlatılmış ve gözlemlenmiştir.

İş kuran göçmenler çalışma izni almada zorlandıklarını ve işyeri ruhsatı almada problem yaşadıklarını aktarmıştır.

Göçmenlere ev kiralamada aracılık ederek fırsatçılık yapan simsarların (yerli ve yabancı aracılar) arttığı görüşmeciler tarafından söylenmiştir.

Sonuç

Esenyurt'ta yapılan görüşmeler, özellikle Suriyeli göçmenlerin ilk geldikleri zaman ekonomik olarak ciddi zorluklar yaşadıklarını ancak zaman içerisinde bunun kısmi olarak düzeldiğini ve gündelik hayata adapte olduklarını göstermektedir. Ancak yetişkinler, eve kapalı kalan kadınlar ve en alt sosyo-ekonomik kesimdeki çocuklar için dil sorunu ciddiyetini korumaktadır.

Son olarak, nüfus büyüklüğünün bazı kamusal hizmetler üzerinde yarattığı baskı ve artan kentsel gerilim sonucu denetlemelerin artmasının vatandaşlar tarafından olumlu karşılandığı tespit edilmiştir. Bu yeni politikalar Esenyurt'ta göçmenlerin kamusal alanlarda görünmezleşmesine yol açmıştır.

ZEYTİNBURNU

M. Yasir Bodur

Bugün birçok farklı etnik kökenden insana ev sahipliği yapan Zeytinburnu iç göçle kurulmuş, daha sonra dış göçle nüfusu çeşitlenmiş bir ilçedir. İstanbul'un ilk gecekondu bölgelerinden olan ilçedeki kentsel dönüşüm faaliyetleri sonucu, lüks yeni sitelerden oluşan mahalleler ile eski ve bakımsız konut alanları bir arada bulunmaktadır. Yasir Bodur bu yazıda, imalat ve ticaret faaliyetleri yoğun olan ilçede iş kollarına has göçmenler arası etnik ayrışmayı ve son denetimlere yönelik işverenlerin tepkilerini aktarıyor. Ayrıca bazı Suriyeli göçmenlerin, işyeri açma, daha iyi bir mahalleye taşınma şeklinde kendini gösteren dikey sosyal mobilizasyon sürecini ele alıyor.

Zeytinburnu İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

Doğusunda Fatih, kuzeydoğusunda Eyüpsultan, kuzeyinde Bayrampaşa, batısında Güngören ve Bakırköy, kuzeybatısında Esenler, güneyinde ise Marmara Denizi ile çevrilen Zeytinburnu'nun 2023 yılı resmi nüfusu 280.896'dır (TÜİK) İlçe, Maltepe, Merkez Efendi, Seyitnizam, Çırpıcı, Veli Efendi, Yeşiltepe, Sümer, Nuripaşa, Yenidoğan, Gökalp, Beşelsiz, Telsiz ve Kazlıçeşme olmak üzere yedi mahalleden oluşmaktadır.

Görsel 1. Zeytinburnu İdari Haritası

1 Eylül 1975 tarihi itibarıyla ilçe statüsü kazanan Zeytinburnu, birçok farklı etnik kökenden insana ev sahipliği yapmaktadır. Hem ulus sınırları içinden hem de ulus sınırları ötesinden birçok farklı etnik grubun ikamet ettiği ilçe, göçe ve göçmenliğe dair katmanlı ve geniş bir yelpaze sunmaktadır.

Zeytinburnu'na yönelen son dönem göç ha-

reketliliğini konu alan bu rapor üç ana bölümden oluşuyor. İlk bölümde, bazı sayısal veriler ve tahminlere dayanarak Zeytinburnu'nun popülasyonuna dair genel bir özet sunuluyor ve arka plan bilgisi veriliyor. İkinci bölümde, 2023 yılının Ekim, Kasım ve Aralık aylarında Zeytinburnu'nun çeşitli aktörleriyle yapılan görüşmeler ve ilçede yapılan gözlemler üzerinden göçmenlerin durumu ele alınıyor. Bu bölümde, göçmenlerin barınma türleri, istihdamdaki rolleri, eğitim ve sağlık olanaklarına erişimleri gibi konuların yanı sıra yerlilerle göçmenler arasındaki etkileşimler inceleniyor. Son bölümde ise öne çıkan hususlar maddeler haline sıralanıyor.

İstanbul'un ilk gecekondu muhitlerinden biri olan Zeytinburnu'nda ikamet edenler, göç odağında tasnif edilecek olursa, en genel ayırımla 7 gruptan bahsedilebilir:

- (1) Giresun ve Kastamonu başta olmak üzere Karadeniz bölgesinden gelen vatandaşlar,
- (2) Batman, Mardin ve Diyarbakır başta olmak üzere Kürt illerinden gelen vatandaşlar,
- (3) 1960-80 arası Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen Balkan göçmenleri,
- (4) 1950'lerde ve 80'lerde ülkeye gelen Türk kökenli Kazak, Uygur, Türkmen ve Afganistanlılar,
- (5) 2011 sonrası gelen Suriyeliler,
- (6) Yakın tarihlerde Afganistan, Pakistan ve Afrika ülkelerinden gelen düzensiz göçmenler,

(7) Körfez ülkeleri ve İran'dan gelen varlıklı kesimler,

(8) Zeytinburnu ile ticari ilişkileri olan ve bir kısmı savaştan önce gelen Rus ve Ukraynalılar.

İlk iki grubu İstanbul'a iç göçle gelen vatandaşlar teşkil ediyor. Üçüncü ve dördüncü grup ise çoğunluğu bugün T.C vatandaşı olan ve iki yahut üç nesildir Zeytinburnu'nda oturan Türk kökenli Müslüman göçmenlerden oluşuyor. İlçeye gelişleri 1950'li yıllara uzanan bu gruplar, raporun devamında Zeytinburnu'nun "eski" sakinleri olarak tanımlanıyor.

Bu raporun odağına aldığı ve "yeni" sakinler olarak nitelenen beş, altı, yedi ve sekizinci gruplar ise siyasi istikrarsızlıklar neticesinde Türkiye'ye gelen uluslararası göçmenleri kapsıyor.

İlçenin "Yerli" Sakinleri

Kütük kaydı açısından Zeytinburnu'ndaki en kalabalık grubu (İstanbul hariç) Mardin (20.2000), Batman (12.039), Giresun (11.984), Diyarbakır (9.606) ve Kastamonu (9.123) iline kayıtlı kişiler oluşturuyor.¹

İlçe, 1950, 1960 ve 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'ye gelen Türk kökenli çeşitli gruplara

da ev sahipliği yapıyor. Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan doğumlu Balkan Türkleri, Türki Cumhuriyetlerden gelen Kazaklar, Uygurlar, Özbekler ve Afganistan Türkmenleri ilçede önemli bir yoğunluk teşkil ediyor.

İlçenin "Yabancı" Sakinleri

Zeytinburnu'nda yaşayan göçmen nüfusa dair kesin bir sayı vermek mümkün olmasa da Zeytinburnu Belediye Başkanı Ömer Arısoy'un Ekim 2019 tarihli konuşmasına göre ilçede, 50 bin ile 70 bin arasında göçmen bulunuyor.²

Marmara Belediyeler Birliği'nin 2021 yılında hazırladığı rapor ise yabancı nüfusun ilçe nüfusuna oranının %23.06 olduğunu söylüyor. Bu rapora göre Zeytinburnu'ndaki yabancıların milliyetlerine göre dağılımı şu şekilde: Suriye (%37.3), Afganistan (%32.5), Çin (%10.3), Özbekistan (%6), diğer (13.9).³

İlçedeki göçmenlerin bir kısmının gayri resmi yollarla ülkeye girmiş olması ve yasal statüsü olanların başka il veya ilçelerde kaydının bulunması net sayı ve oran verebilmenin önüne geçiyor. Ancak diğer yandan Zeytinburnu sakinleri, hem Mayıs 2023 genel seçimleri öncesi ve sonrasında artan denetimler hem de İçişleri Bakanlığının Ekim 2022'de ilçenin yeni ikamete kapatılma⁴ duyurusunun ardından göçmen nüfusunda gözle görünür

1 <https://www.endeksa.com/tr/analiz/turkiye/istanbul/zeytinburnu/demografi> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

2 <https://zeytinburnu.istanbul/haberler/zeytinburnu-belediye-baskani-omer-arisoy-50-bin-ile-70-bin-arasinda-gocmene-ev-sahipligi-yapiyoruz/> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

3 <https://mbbkulturyayinlari.com/uploads/old-site/2022/03/marmaranin-kent-multecileri-raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

4 <https://istanbul.goc.gov.tr/istanbul-ilinde-bulunan-yabancilar-hakinda-basin-aciklamasi-01112022> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

bir düşüş olduğunu sıkça vurguluyor.

Zeytinburnu'nda Mahallelere Göre Konut Türleri

İstanbul'un ilk gecekondu muhitlerinden biri olan Zeytinburnu'nun uzun yıllardır kentsel dönüşüm projelerine konu olması, çoğu mahallelerde lüks ve yeni siteler ile eski ve bakımsız konutları bir arada gözlemlene imkanı sunuyor. Örneğin, ilçenin batı sınırındaki Veliefendi ve Sümer mahallelerindeki çoğu konut Zeytinburnu ortalamasının altında kiralanabilirken yeni yapılan konutların satış ücretleri 15-20 milyon liraya kadar çıkabiliyor.

Zingat Gayrimenkul'un 2023 Kasım ayı raporuna göre Zeytinburnu'nda 100 metrekare için ortalama kira fiyatı 13.500 lira olarak hesaplanıyor. Bu rapora göre ilçenin 13 mahallesinden 11'inde kira ücretleri bu ortalamaya yakınken Maltepe ve Kazlıçeşme mahallelerinde bu ortalama 25 bin liranın üzerine çıkıyor.⁵ Ancak bu rapor, Kazlıçeşme ve Maltepe mahalleleri dışında, mahalle sınırları bazlı sosyoekonomik bir tahmin yapmayı mümkün kılmıyor. Bu iki mahallenin diğer mahallelere nazaran daha yüksek ücretli olması, bu bölgelerdeki yapılaşmanın yakın tarihlerde başlamasından kaynaklanıyor.

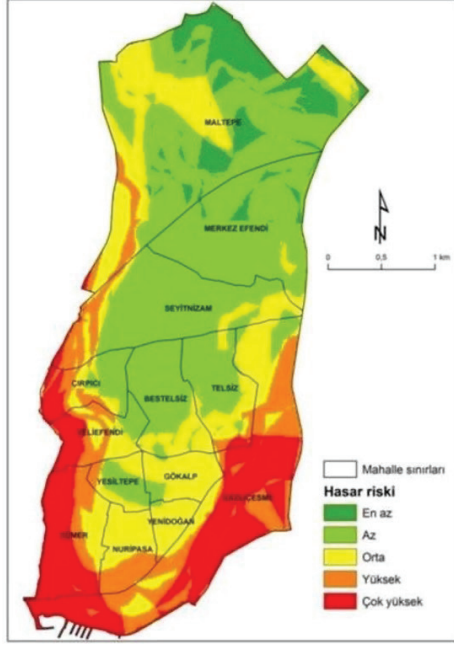

Görsel 2. Zeytinburnu Mahalle Haritası

İBB'nin 2020 tarihinde hazırladığı deprem risk raporu Zeytinburnu'ndaki yapıların %16'sının 1980 öncesi, %63'ünün 1980-2000 arası, %21'inin ise 2000 sonrası imar edildiğini söylüyor. Raporda yapılan analize göre 7.5 şiddetli deprem sonrasında Zeytinburnu'nda 31.030 hane için (yani yaklaşık 93 bin kişi) acil barınma ihtiyacının ortaya çıkacağı tahmin ediliyor.⁶ Söz konusu riskli konutların büyük bir kısmı ise (Sümer, Veliefendi, Çırpıcı başta olmak üzere) Zeytinburnu'nun batı ve iç kesimlerindeki mahallelerde bulunuyor.

5 <https://www.zingat.com/zeytinburnu-bolge-raporu> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

6 <https://istanbul.goc.gov.tr/istanbul-iiinde-bulunan-yabancilar-hakinda-basin-aciklamasi-01112022> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

Görsel 3. Zeytinburnu İlçesinin Deprem Hasar Riski Haritası

Satılık konut ücretleri 20-30 milyona ulaşan ve genellikle sitelerden oluşan Merkezefendi ve Seyitnizam mahalleleri ise Zeytinburnu genelinde görülen bitişik nizam yapıların aksine site bölgeleri olarak karşımıza çıkıyor.

Yenidoğan, Gökalt, Beştelsiz ve Telsiz mahalleleri ise fiyatlar, konut kalitesi ve ulaşım ağlarına (özellikle Marmaray ve tramvaya) yakınlığı gibi bir dizi faktöre göre çeşitlilik gösteriyor. Ayrıca, Yenidoğan ve Gökalt mahalleleri dericilerin, Beştelsiz ve Telsiz mahalleleri ise tekstilcilerin yoğunlaştığı yerler olarak öne çıkıyor.

Mahallelere Göre İş Yeri Türleri

Zeytinburnu özellikle tekstil alanında öne çıkan bir bölge. Zeytinburnu Tekstil Sanayici İş Adamları Derneği (ZETSİAD) Yönetim Kurulu

Başkanı Mustafa Sartık'ın 2021 yılında yaptığı açıklamaya göre ilçede 4 bine yakın işletme tekstil sektöründe faaliyet gösteriyor ve 40 bine yakın kişi istihdam ediliyor. Sartık, bahsedilen işletme sayısı kumaş, hazır giyim ve deri ile bu sektörlerin yan kollarını kapsadığını söylüyor.⁷ Bu işletmeler hem imalat hem de ihracat alanlarında önemli bir istihdam olanağı yaratıyor.

Bu tür işletmelere Zeytinburnu'nun hemen her mahallesinde karşılaşılsa da bazı sektörler belli mahallelerde yoğunlaşıyor. Kumaş ve hazır giyim imalatın yapıldığı konfeksiyon atölyeleri ilçenin orta ve batı kısmındaki mahallelerde kümeleniyor. Bu ürünleri hem iç pazara hem de dış pazara arz eden toptancı işletmeler ise tramvay güzergahı üzerinde bulunan Beştelsiz, Telsiz, Seyitnizam ve Merkezefendi mahallelerinde yoğunlaşıyor. Son olarak deri işletmeleri ise "hat boyu" olarak anılan Marmaray hattı boyunca sıralanıyor. Bu bölge, daha çok Yenidoğan ve Gökalt mahalle sınırlarına karşılık geliyor.

Zeytinburnu'nda Göçmenler

Barınma

Sanayileşme ve köy boşaltmalar gibi bir dizi etkene bağlı olarak iç göçle Zeytinburnu'na gelen Türk, Kürt ve Arap vatandaşların ilçenin tüm mahallelerine homojen olarak dağıldığı görülüyor. Balkanlardan gelenler ise daha ziyade 1980 yılında faaliyete geçen Batı Trakya

7 <https://www.cnnturk.com/ekonomi/zeytinburnundaki-tekstilcilerin-2021-ihracat-hedefi-2-1-milyar-dolar> (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023)

Camii'nin bulunduğu Beştelsiz mahallesi ve 1990 yılında kurulan Batı Trakya Spor Kulübünün olduğu Telsiz mahallesinde yoğunlaşıyor. Türk kökenli Doğu ve Orta Asyalılar ise belirgin bir biçimde ilçenin güneybatısındaki Yeşiltepe, Sümer ve Nuripaşa mahallelerinde kümeleniyor.

İlçenin yeni sakinleri olarak nitelediğimiz ve daha çok Suriye ve Afganistan'dan gelenlerin ilçe içindeki dağılımının zaman içinde farklılaştığı ve ayrışmaya başladığı görülüyor.

İlçenin yeni sakinleri olarak nitelediğimiz ve daha çok Suriye ve Afganistan'dan gelenlerin ilçe içindeki dağılımının zaman içinde farklılaştığı ve ayrışmaya başladığı görülüyor. Özellikle son beş yılda karşılaşılan bu değişim, Suriyeli ailelerin mekânsal hareketliliği üzerinden takip edilebiliyor. Suriyeli göçmenlerin başlangıçta bugünlerde Afgan göçmenlerin yaşadığı bölgelere yerleştikleri, ancak kısa bir zaman içinde Zeytinburnu'nun birçok mahallesine dağıldıkları gözlemleniyor.

Muhtarlar ve emlakçılar, çok büyük bir kısmı yasa dışı yollarla ülkeye gelen Afganistanlı göçmenlerin Çırpıcı, Veliefendi ve Sümer mahallelerinde yaşadığını söylüyor. Bu mahalleler, Zeytinburnu'nun diğer mahallelerine kıyasla, kolektif bekar erkek yerleşimine açık ve kiralardan görece ucuz olduğu bölgeler ola-

rak öne çıkıyor. Ayrıca, bu mahallelere sınır olan ve 1950'ler itibariyle Zeytinburnu'na gelen Afganistanlı Özbek ve Türkmen grupların ikamet ettiği Yeşiltepe ve Nuripaşa mahalleleri de 2010'lar itibariyle sayıları artışa geçen Afganistanlılara ev sahipliği yapıyor.

Görüşmeciler, ülkeye transit olarak gelen Afganistanlıların bu mahallerin dışında başka yerlerde ikamet etmediğini ya da edemeyeceğini vurguluyor. Aynı zamanda Afganistanlı göçmenlerin barındığı bekarhanelerde sirkülasyonun oldukça yoğun olduğu ifade ediliyor. Göçmenler, belirli bir sürenin sonunda Avrupa yolculuğuna devam ediyor ve yerlerine yeni göçmenler geliyor. Ancak bu sirkülasyonun 2023 genel seçimleri öncesinde artan denetimler sebebiyle önemli ölçüde azaldığı gözlemleniyor.

Özellikle son beş yıllık süreçte, Zeytinburnu'nda ikamet eden Suriyeliler ile Afganistanlıların yaşam alanlarının giderek ayrıştığı gözlemleniyor. Suriyelilerin bir kısmı halen Afganların yoğunlaştığı Çırpıcı ve Veliefendi mahallelerinde yaşasa da önemli bir bölümü Zeytinburnu'nun görece pahalı diğer bölgelerine doğru taşınıyor. 20 yıla yakın süredir emlak ve inşaat işleriyle uğraşan bir görüşmeci, Çırpıcı ve Veliefendi mahalleleri gibi bakımsız ve ucuz bölgelerde oturan Suriyelilerin yüzde 80'e yakınının (özellikle pandemiden sonra) ilçenin diğer bölgelerine taşındığını söylüyor.

Suriyeli göçmenlerin önceden, fiziksel açıdan kötü durumda olan konutlarda birden fazla aileler olarak ikamet ettikleri, ancak kısa bir süre içinde her ailenin farklı bir eve taşına-

bilecek maddi duruma eriştiği vurgulanıyor. Muhtarlar ve emlakçılar, özellikle son 4-5 senedir Zeytinburnu'nun hiçbir mahallesinde birden fazla ailenin aynı haneyi paylaştığı örneklerle rastlanılmadığı söyleniyor.

Son yıllarda Suriyeli göçmenlerin ev kiralama tercihlerinde önemli değişiklikler yaşandığı belirtiliyor. Suriyeli ailelerin özellikle Türk aile apartmanlarında oturmak ve Afganların oturduğu yerlerden uzak olmak gibi talepleri ile sıkça karşılaşıldığı ifade ediliyor.

Bununla beraber Zeytinburnu'nda konut satın alan Suriyelilerin sayısında kayda değer bir artış gözlemleniyor. Konut satın alabilecek maddi olanaklara erişebilen Suriyeliler çoğunlukla Merkezefendi veya Seyitnizam mahallelerinde yapılan yeni sitelere yöneliyor. Öte yandan bu olanağa erişebilenlerin Zeytinburnu'nun dışına çıkmamayı tercih ettiği görülüyor.

Suriyeliler, Türklerin çoğunlukta olduğu "eski" sitelere değil, "yeni" sitelere taşınıyor. Buradaki eski ve yeni ayrımı, Suriye göçü öncesi ve sonrası anlamında kullanılıyor. Bunun sebebi ise Özlem Sitesi, Denizatı Sitesi gibi "eski" olarak nitelenen sitelerin uzun yıllardan beri Zeytinburnu'nun yerlilerinin oturduğu homojen alanlar olarak görülmesinden ileri geliyor. Ayrıca, Suriyelilerin tercih ettiği "yeni" siteler çoğunlukla tekstil sektörünün olduğu bölgeler olarak karşımıza çıkıyor. Görüşmeciler, yeni sitelerin sakinlerinin yüzde 30'a yakınının Suriyeliler olduğunu tahmin ediyor.

Afgan ve Suriyeli göçmenlerin yerleşme pratiklerinin özellikle son beş yılda yeni bir evreye

geçtiği görülüyor. Suriyeliler, önceleri Zeytinburnu'nun en ucuz kiralalarının olduğu mahallelerden ikamet ederken artık bu bölgelerden uzaklaşıyor ve bu konutlar büyük ölçüde yeni gelen Afganlar tarafından dolduruluyor. Suriyeliler, giderek imalat ve ihracat sektörlerinin yoğunlaştığı, bekar yerleşime kapalı ve konut kalitesinin görece iyi olduğu iç ve kuzey mahallelere doğru yayılıyor.

Son yıllarda Suriyeli göçmenlerin ev kiralama tercihlerinde önemli değişiklikler yaşandığı belirtiliyor. Suriyeli ailelerin özellikle Türk aile apartmanlarında oturmak ve Afganların oturduğu yerlerden uzak olmak gibi talepleri ile sıkça karşılaşıldığı ifade ediliyor.

Son olarak, çoğunluğunu Körfez ülkeleri ve İran'dan gelen varlıklı göçmenlerin (ya da mülk yoluyla vatandaş olanların) oluşturduğu bir diğer gruba dair kamuya açık detaylı veriler olmasa da bu kişilerin Fişekhane ve Yedi Mavi gibi Zeytinburnu'nun lüks sitelerinin olduğu Kazlıçeşme mahallesinde ikamet ettiği gözlemleniyor. Görüşmeciler, bu grupların nadiren de olsa Sümer mahallesindeki lüks sitelerde oturduğunu ancak daha çok Kazlıçeşme bölgesindeki siteleri tercih ettiklerini söylüyor. Bu mahalleler, "hat boyu" olarak tanımlanan ve deri sektörünün yoğun-

laştığı yerler olması itibariyle hem savaştan önce hem de savaştan sonra Zeytinburnu'na gelen Rus ve Ukraynalı ailelere de ev sahipliği yapıyor. Ancak muhtarlar, emlakçılar, iş insanları ve öğretmenler Zeytinburnu'na gelen Rus ve Ukraynalı sayısının diğer gruplara kıyasla oldukça az olduğunu ifade ediyor.

İstihdam

Zeytinburnu'ndaki en yoğun iş alanını tekstil sektörü oluşturuyor. Bu sektördeki kişiler, vasıf gerektirmeyen işlerde çalışanların tamamına yakının yabancı uyruklulardan oluştuğunu ifade ediyor. Bu grupların başında ise Afganistanlı göçmenler geliyor. İşverenler, Afganistan'dan gelen göçmenleri "uysal", "sessiz ve sakin", "çalışkan" "uyumlu" olarak niteliyor.

2023 genel seçim döneminde denetimlerin artmasıyla birlikte birçok göçmenin sınır dışı edilmesinin tekstil ve bağlantılı sektörleri olumsuz etkilediği vurgulanıyor. Hem konfeksiyon atölyelerinde hem de toptancı dükkanlarında kol emeğine dayalı işlerde istihdam edilen göçmenlerin geri gönderme merkezlerine alınması sebebiyle bazı işletmelerin kepenk kapattığı söyleniyor ve işgücünü açığı doldurulamadığı takdirde sektörün krize gireceği tahmin ediliyor.

2023 sonunda görüştüğümüz konfeksiyon atölyesi sahipleri, denetimlerden önce işçilere ödenen ücretlerin 15-20 bin lira bandında olduğunu ancak sınır dışı edilmelerden sonra eleman bulmanın zorlaşmasıyla maaşların 30 bin liraya kadar yükseldiğini ifade ediyor.

İmalatçılar ve işyeri sahipleri, düzensiz göçmenlerin istihdam edilebilmesi için yeni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğunu belirtiyorlar. Aynı zamanda, işgücü eksiğinden dolayı olası bir düzenleme söz konusu olursa sigorta, vergilendirme ve ücret konusunda denetlenmeye hazır olduklarını söylüyorlar.

Afganistanlı göçmenlerin yoğun olarak istihdam edildiği bir diğer alanın ise inşaatlar olduğu görülüyor. Zeytinburnu'nun uzun yıllardan beri kentsel dönüşüm planlarının odağında olması, düzensiz göçmenlerin inşaat işlerinde de iş bulabilmesine olanak sağlıyor. Ancak seçim sürecinde artan sınır dışı işlemleri nedeniyle tekstil sektöründe olduğu gibi inşaat sektöründe de vasıfsız eleman sorunu yaşandığı belirtiliyor.

Suriyeli göçmenlerin istihdama katılım türleri ise diğer göçmen gruplara kıyasla önemli farklılıklar gösteriyor. Suriyelilerin bir kısmı Afganistanlı göçmenlerle benzer işler yapsa da bu oranın oldukça düşük olduğu ifade ediliyor.

Afganistanlı ve Suriyeli göçmenlerin aynı sektörde çalıştığı örneklerde ise vasıf farkının altı çiziliyor. Örneğin, göçün neredeyse başlangıcından beri inşaat işlerinde çalışan Suriyelilerin nadiren hamal olarak çalıştığı, çoğunlukla tesisat, sıva ve benzeri vasıflı işler yaptığı vurgulanıyor. Dahası, bu sektördeki Suriyeliler için dikey mobilizasyon olanağı da mümkün hale geliyor. Bu mobilizasyon, (özellikle son beş senede) Suriyelilerin ilçenin batı mahallelerinden iç ve doğu/kuzey mahallelerine taşınması üzerinden gözlemlenebiliyor.

Benzer bir ayırım ve “sınıf atlama” durumunun tekstil sektöründe daha belirgin olduğu görülüyor. Özellikle son beş senede Suriyeli işverenlerin kumaş imalatı ve ihracatı alanlarında varlık gösterdiği ifade ediliyor. Bu sektörler sayesinde ekonomik sermayesini artıran Suriyeli göçmenler ise işyerlerine yakın iyi durumdaki konutlara veya sitelere taşınmaya başlıyor. Hatta bazı görüşmeciler Suriyeli işverenlerin Türkiyeli işçi çalıştırdığını söylüyor.

İşverenler, Afganistan’dan gelen göçmenleri “uysal”, “sessiz ve sakin”, “çalışkan” “uyumlu” olarak niteliyor.

Tekstil sektörünün çeşitli alanlarında faaliyet gösteren Suriyeliler çoğunlukla Suriyeli hemşerilerini istihdam ediyor. Görüşmeciler, benzer şekilde, Suriyeli işverenlerin bir bölümünün de Türkiyeli işverenler gibi sigorta yapmaktan geri durduğunu belirtiyor.

Diğer yandan esnaflık yapan Suriyeli göçmenlerin sayısında da artış olduğu ifade ediliyor. Özellikle Sümer ve Telsiz mahallelerinde Suriyelilere ait bakkal ve restoranların yanı sıra teknoloji dükkanları ve turizm acentalarının sayısında gözle görülür bir artış olduğu vurgulanıyor.

Suriyelilerin yoğunlaştığı bir diğer sektörün ise pazarcılık olduğu görülüyor. Çırpıcı mahallesinde kurulan Çarşamba pazarının yarısına yakınının Suriyelilere ait tezgahlardan oluştuğu ve Sümer mahallesinde açılan pa-

zarda da Suriyeli satıcıların giderek arttığı gözlemleniyor.

Zeytinburnu’ndaki Suriyeli göçmenlerin dikey sosyal mobilizasyonu işyeri açma ve daha iyi konut alanlarına taşınma hareketlerinin dışında araç sahibi olmaları üzerinden de takip edilebiliyor. İlçede yaşayan Suriyelilerin araç satın alma istatistiklerine dair açık bir veri olmasa da muhtarların bu konudaki gözlemleri oldukça önemli bilgiler sunuyor. Muhtarlar, PTT’nin göndermiş olduğu araç vergisi yahut trafik cezası bildirimlerinin yarıya yakınının Suriyelilere ait olduğunu, özellikle son beş yılda araç satın alan Suriyelilerin sayısındaki artışın bu bildirimler üzerinden rahatça takip edilebileceğini söylüyor.

İlçenin bir diğer önemli ticaret alanı olan dericilikte hamallık yapan Afganlara rastlansa da bu işkolunda Suriyeli vasıfsız işçilere yahut işverenlere rastlanmıyor. 30 yıla yakın süredir eski Sovyet ülkeleri ile çalışan dericiler arasında, savaş sonrasında sermayesinin bir kısmını Türkiye’ye taşıyan Rus firmalar olduğu da söyleniyor. Zeytinburnu merkezli bir iş adamları derneğine üye olan görüşmeci, Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Türkiye’ye taşınan ve Zeytinburnu’ndaki dericilerin firmalarını satın alan veya ortak olan Rusların sayısında artış olduğunu ifade ediyor.

Son olarak, eski Sovyet ülkeleri ve Türki Cumhuriyetlerden gelen ve ev içi hizmette çalışan kadın işçiler de önemli bir nüfus teşkil ediyor. Çoğunluğu kayıtsız olan bu kişilerin de genel seçim sürecinde tatbik edilen denetimlere takılmaları sebebiyle ücretlerde önemli artışların olduğu belirtiliyor. Çocuk, hasta veya

yaşlı bakımında istihdam edilen göçmen kadınlar, çoğunlukla hemşerileri tarafından işletilen ve genellikle ilk maaşın yarısının komisyon olarak ödendiği enformel acentalar üzerinden iş bulabiliyorlar.

Eğitim

Zeytinburnu'nda 83 devlet okulu⁸ ve dört özel okul bulunuyor. Zeytinburnu'nda görev yapan müdür ve öğretmenler özellikle son beş yıldır Suriyeli öğrencilerin adaptasyon ve entegrasyon sürecinin önemli oranda tamamlandığını sıkça vurguluyorlar.

Eğitimciler, Suriyeli öğrencilerin tamamına yakınının anadil seviyesinde Türkçe konuşabildiğini; Türkiyeli çocuklar ile Suriyeli çocuklar arasında fark olmadığını; öğrenciler arasında farklılaşmanın yalnızca oturlan mahallelerden yani sosyoekonomik statüden kaynaklandığını ifade ediyorlar.

Okul kayıtları ikamet yerine göre tayin edildiği için Zeytinburnu'nun düşük kirali yerlerinde öğrencilerin uyruk fark etmeksizin daha başarısız olduğunu; yüksek kirali yerlerde ise öğrencilerin görece daha başarılı olduğu söyleniyor. Ayrıca yeni ve lüks sitelerin olduğu bölgelerden gelen Suriyeli öğrencilerin iyi derecede İngilizce bildiği ve ailelerinin özel ders takviyeleri sağladığı belirtiliyor.

Müdür ve öğretmenler, ilk ve orta okullarda Türkiyeli velilerin sınıflardaki Suriyeli öğrenci nüfusuna yönelik itiraz ve şikayetlere artık neredeyse hiç rastlanmadığını söylüyor.

Eğitimciler, başlarda bu tür şikayetlere Zeytinburnu'nun görece varlıklı mahallelerinde daha fazla rastladıklarını ancak son beş yılda bu ve benzeri serzenişleri duymanın artık pek mümkün olmadığını ifade ediyor.

Bir okulda okul aile birliği başkanı ve aynı zamanda bir eğitimciler platformunda yönetici olarak görev yapan bir görüşmecinin söylediğine göre Zeytinburnu'ndaki imam hatip okullarının yüzde 90'ını Suriyeli öğrenciler teşkil ediyor. Görüşmeci, Suriyeli ailelerin son zamanlarda çocuklarını imam hatip okullarına göndermek istemediklerini, çocuklarının Türkçeyi daha iyi öğrenebilmeleri için Türk öğrenciler ile birlikte okumalarını istediklerini söylüyor..

Eğitim alanındaki görüşmeciler, göçmenlikle ilgili sorunlardan bahsederken öğrencilerden yana tüm sorunların uzun bir süredir aşıldığını ancak Suriyeli veliler ile diyalog kurabilmemenin bazı durumlarda hala zor olduğunu söylüyor. Bu zorluk ise sosyoekonomik temelde iki şekilde ifade ediliyor: (1) Maddi geliri düşük olan Suriyeli velilerin Türkçe bilmediği ve ilgisiz olduğu; (2) bazı varlıklı Suriyeli velilerin ise "üstenci" ve "ukala" olduğu ifade ediliyor.

Zeytinburnu'nda faaliyet gösteren özel okullar dış ve iç pazara tekstil ürünleri satan işletmelerin ve yeni sitelerin kesişimindeki mahallelerde bulunuyor. Tramvay caddesi üzerinde bulunan bir özel okul müdürü, öğrencilerin yaklaşık beşte birinin yabancı ol-

8 <https://www.meb.gov.tr/baglantililar/okullar/?ILKODU=34&ILCEKODU=24> (Erişim Tarihi 15 Kasım 2023)

duğunu, önemli bir bölümünün ise Suriyeli olduğunu söylüyor. Suriyeli öğrencileri Afgan ve Özbekler takip ediyor. Kurumda ayrıca lüks sitelerde ikamet eden İranlı, Tunuslu, Ukraynalı ve Rus öğrenciler de bulunuyor. Buradaki Türk ve yabancı öğrencilerin neredeyse tamamının velisi tekstil sektörlerinde çalışıyor. Ayrıca müdür, özellikle son iki ve üç yılda Suriyeli öğrencilerinin kayıt olurken ikamet belgesi yerine T.C kimlik belgesi ile geldiklerini söylüyor.

Okul müdürü, öğretmen, okul aile birliği başkanı ve sivil toplum kuruluşu yöneticisi gibi eğitim alanın çeşitli aktörleriyle yapılan görüşmelerde Suriyeli öğrencilerin okullaşma oranının Türkiyelilerle aynı seviyede olduğu belirtiliyor. Ancak Afganistanlı çocukların eğitime erişme konusunda önemli sorunlar yaşadığı görülüyor. Zeytinburnu'ndaki Afgan-Özbek yerli ve göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenen bir dernek yöneticisi 2023 yılı itibarıyla okul çağına gelmiş ancak okula gidemeyen öğrenci sayısının 250'ye yakın olduğunu söylüyor. Bu sayının önceki yıl 1000'e yakın olduğu ancak artan denetimler sebebiyle bir kısmının ülkelerine geri döndüğünü bir kısmının ise sınır dışı edildiğini ifade ediyor.

Dernek yöneticisi, pandemiden bu yana onlarca göçmenin belgeleri eksiksiz olmasına rağmen hiçbir gerekçe gösterilmeksizin oturumlarının yenilenmediğini söylüyor. Dolayısıyla, aileler son birkaç yıldır oturma izinlerini yenileyemedikleri için çocuklarını okula gönderemiyor. Hem eğitim öğretime Türkiye'de başlayan hem de okul çağı gelen Afgan ve Özbek çocukların önemli bir bölümü, ikamet izni sorunu sebebiyle eğitim sisteminin dışındadır.

Sağlık

Zeytinburnu'nda yoğun göçmen nüfusun sağlık hizmetlerine erişiminde yasal statülerine bağlı olarak farklılıklar gözlemleniyor. Herhangi bir yasal kaydı bulunan yabancılar göçmen sağlığı poliklinikleri üzerinden sağlık hizmetlerine erişebilirken, Türk vatandaşlığına geçmiş olanlar Aile Sağlık Merkezlerinden hizmet alabiliyor.

Zeytinburnu'nun en yoğun (kayıtlı ve kayıtsız) göçmen nüfusunu barındıran mahallelerinden birinde Aile Sağlık Merkezi doktoru olan görüşmecisi, göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimi konusunda uzunca bir süredir sorun yaşanmadığını ifade ediyor. Merkez, yalnızca yasal olarak mahallede ikamet edenlere hizmet verebiliyor. Aile sağlık merkezi ile aynı mahallede bir göçmen sağlığı polikliniği hizmet veriyor. ASM doktoru, göçmen sağlık merkezi açılmadan evvel istisnai de olsa kayıtsız göçmenlerin acil durumlarına yardımcı olabildiklerini ifade ediyor.

ASM'ye gelen göçmenlerin çoğunluğunu kadın ve çocuklar oluşturuyor. Doktor, hem diğer doktorların hem de çalışanların göçmen ve yerli ayrımı gözetmeksizin herkese eşit muamele edildiğini vurguluyor.

Söz konusu ASM'ye gelenlere dair sunduğu verilere göre bu kurumdan toplamda 2500'e yakın kişi hizmet alıyor. Bu sayının 108'ini Afgan, 96'sını Suriyeli, 42'sini vatansız, 12'sini ise Çin vatandaşları oluşturuyor. Bu ASM'den hizmet alan göçmenler arasında kayıtlı Afganların Suriyelilerden fazla olması yukarıda bahsettiğimiz "Suriyeliler, Afganların oturduğu mahallelerden uzaklaşarak iç kesimlere doğru hareket ediyor" tespitine katkı sağlıyor.

Doktor, başlarda tercüme sorunu yaşadığını, bu sorunun genellikle çocuklar sayesinde aşıldığını ifade ediyor. Görüşmeci, Söz konusu ASM'deki diğer 5 doktorun da zaman içinde belli kelimelerin Arapçalarını öğrendiklerini söylüyor. Doktor, aynı zamanda, birçok açıdan adaptasyon ve uyum sürecinin aşıldığını belirtse de kadınların Türkçe konuşma oranının hala çok düşük olduğunun altını çiziyor.

Komşuluk

Zeytinburnu, eski gecekondu bölgesi olması itibarıyla hemşerilik ve komşuluk açısından sıkı ilişkilerinin olduğu bir ilçe olarak biliniyor. Görüşmeciler, eski komşuluk ilişkilerinin bittiği yahut kalmadığını ifade etse de yine de kapı komşuları ya da mahalle esnafı ile (diğer birçok İstanbul ilçesine nazaran) belli ölçülerde ilişki sürdürme veya kurma eğiliminde oldukları gözlemleniyor.

Komşuluk ilişkilerinde yerlilerin göçmenlere yönelik bakışına ise satır aralarında rastlanabiliyor. Görüşmecilerin tamamının, Suriyeli göçmenlerin Zeytinburnu'ndaki varlığını -pozitif veya negatif- nasıl karşıladıkları fark etmeksizin, belli ölçülerde etkileşime geçtikleri görülüyor.

Bu etkileşimin kapsamı bir kısmı için gündelik hayat akışında karşılaşmalardan, kimisi için selamlaşmadan ibaret; kimisi içinse ev oturmalarına gitmeye kadar varabiliyor. Bazı görüşmecilerin, göçmen komşularının hanesindeki kişi sayısı, geldiği şehir, yıl veya hanedekilerin mesleğine dair bilgi sahibi olduğu görülüyor.

Emlakçılar başta olmak üzere görüşmeci-

ler, Suriyeli komşulara dair şikayetlerinin son yıllarda önemli derece azaldığını ifade ediyor. Hanenin kalabalığı ve/veya gürültüsü, başlıca şikayet konuları iken artık bu türden sorunların azalarak bittiği söyleniyor. Son olarak, muhtarların belirttiğine göre aynı mahallede oturan ya da aynı iş yerinde çalışan Suriyeli ve Türkiye gençler arasında yapılan evliliklere de rastlanıyor.

Sivil Toplum

Hem Zeytinburnu'nda faaliyet gösteren yardım dernekleri hem de çeşitli yerlerden gelen yardımları organize eden mahalle muhtarları, özellikle son birkaç yıldır Suriyeli hanelerin erzak veya çeşitli ayni yardımlara ihtiyacının önemli ölçüde azaldığını vurguluyor. Muhtarlar ve gönüllüler, Zeytinburnu'nun görece yoksul mahallelerinde dahi bu değişimin gözlemlenebildiğini söylüyor. Hatta bir mahalle muhtarı, savaşın hemen ardından İstanbul'a gelerek Zeytinburnu'na yerleşen ve evi mahallelinin desteğiyle kurulan Suriyeli bir ailenin birkaç yıl önce kendi işini kurduğunu ve her ramazan ayında muhtarlığa yardım kolileri getirdiğini anlatıyor.

Zeytinburnu'nda Suriyelilere ait bir sivil toplum kuruluşu olmamasına karşın Özbek ve Türkmenlerin 13 derneği ve iki vakfı buluyor. Bu dernekler, genel olarak 1950'ler itibarıyla ilçeye gelen Türk kökenli Müslüman Afganistanlılara hizmet sunsa da düzensiz göçle ilçeye gelen göçmenlerle de ilgileniyor. Bu derneklerden birinde idareci olan görüşmeci, Zeytinburnu'nda Özbek, Türkmen, Kazak ve Uygurların nüfusunun 50 binin üzerinde olduğunu tahmin ediyor. Bunların içinde Afganistan doğumlu olanların ise yaklaşık beş bin kişi olduğunu söylüyor.

Özet ve Sonuç

1. Zeytinburnu sakinleri, Suriyeli göçmenlerin çok büyük ölçüde Türkiye'ye uyum sağladığını düşünüyor. Özellikle son beş yılda adaptasyon açısından istikrarın sağlandığı düşünülüyor.

2. Afganistan'dan gelen düzensiz göçmenler bekar ve kolektif yaşama uygun ucuz kiraların olduğu güney-batı mahallelerinde (Çırpıcı, Veli Efendi, Sümer) kümeleniyor.

3. Suriyeliler başlarda ucuz kiraların olduğu yerlerde iken artık Zeytinburnu'nun iç ve kuzey-doğu mahallelerine (Telsiz, Seyitnizam, Merkezefendi) taşınıyorlar. Suriyeli aileler, Afganların yoğun olduğu yerlerde ikamet etmek istemiyor, Türkiyeli ailelerin olduğu apartmanlarda ya da yeni yapılan sitelerde yaşamayı tercih ediyor.

4. Suriyeli göçmenler arasında Zeytinburnu'nun yeni ve lüks sitelerinde ev satın alanların sayısı artıyor. Özellikle son birkaç yılda Suriyelilerde araç sahibi olma oranı artıyor. Bazı Suriyeli göçmenler, özellikle son beş yılda kendi tekstil imalat ve ihracat işletmelerini açıyor.

5. İstihdam alanlarına güvencesiz olarak katılan Afganistanlı göçmenler "uysal" "uyumlu" ve "çalışkan" nitelikleriyle anılıyor.

6. Genel seçim sürecindeki sınır dışı işlemleri tekstil ve tekstile bağlı sektörleri olumsuz etkiliyor, işverenler çalıştıracak eleman bulamamaktan şikâyet ediyor. Denetimlerin ve sınır dışı işlemlerinin artışıyla birlikte vasıfsız eleman maaşlarının iki katına çıktığı söyleniyor. Birçok işyeri işçi açığından dolayı

üretime devam edemezken bazı imalatçılar kepenk kapatmak zorunda kalıyor. Tekstil ve inşaat sektöründeki işverenler göçmenlerin yasallaştırılması gerektiğini savunuyor.

7. Suriyelilerin okullaşma ve eğitim sistemine uyum sürecinin tamamlandığı, Suriyeli öğrencilerin anadil seviyesinde Türkçe konuştuğu, öğrenciler arasında çatışmaya uzun bir süredir rastlanmadığı söyleniyor. İmam hatip okullarında Suriyeli öğrencilerin sayısının yüzde 90'lara ulaştığı söyleniyor. Ekonomik açıdan dezavantajlı mahallelerde yabancı öğrenci sayısının daha fazla olduğu, ekonomik açıdan daha iyi olan mahallelerde ise Suriyeli öğrenci sayısının son yıllarda giderek arttığı söyleniyor. Özel okullarda eğitim gören Suriyeli öğrencilerin velilerinin tekstil sektöründe olduğu ve tamamına yakının vatandaşlık aldığı görülüyor.

8. Uyruktan bağımsız olarak okulda başarı konusu sosyoekonomik durumla açıklanıyor.

9. Özellikle pandemi sürecinde oturum izni yenilenmeyen Orta Asya kökenli göçmen grubun çocukları eğitim sistemine dahil olamıyor. Bu çocukların sayılarının 200-250 arası olduğu tahmin ediliyor.

10. Suriyeliler ile Türkiyeliler arasında güçlü komşuluk bağları kurulmuş olmasa da eskiye nazaran gürültü gibi şikâyetlerin azaldığı söyleniyor. Az da olsa Türk ve Suriyeli evlilikleri yapılıyor.

11. Zeytinburnu'nda Suriyelilere ait bir sivil toplum kuruluşu bulunmazken orta Asya kökenli gruplara ait 13 dernek ve iki vakıf bulunuyor.

АВИА ПОЧТ
И ВСЕ РЕГИСТРАЦИЯ
СТАВКА ИЗ ДОМА ДО ДОМА

■ REGISTRATION
■ OZBEK MILLY TAOMLARI

ОЗБЕК YEMEKLERI
CAFE-RESTAURANT

ТВАА ÜNÜDÜR

К YAPILMAZ

KADIKÖY

Ayşenur Ölmezses

İstanbul'un sosyo-ekonomik kalkınmışlık açısından en üst sıralardaki ilçelerinden biri olan Kadıköy'de ikamet eden göçmen nüfus diğer ilçelere kıyasla çok daha az sayıdadır. Kadıköy sakinlerinin yüksek eğitim seviyesi, ilçedeki pahalı konut fiyatları, eğitim ve uzmanlık gerektiren ekonomik faaliyetlerin yoğunluğu nedeniyle kırılğan göçmen grupların dahil olabileceği alanlar sınırlıdır. Ayşenur Ölmezses bu yazıda, Kadıköy'deki sosyo-ekonomik yapı ile ilçedeki göçmen profili ilişkisini ele alırken, ilçedeki göçmen çeşitliliğine dair de ipuçları sunuyor.

Kadıköy İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

Kadıköy İstanbul'un nüfus yoğunluğu bakımından önemli, pek çok anlamda merkez niteliği taşıyan bir ilçesidir. İdari sınırları bakımından 21 mahalleden oluşmaktadır. "Boğazın Anadolu yakasındaki kapısı" olarak nitelenebilecek Kadıköy ilçesi, Boğaziçi Köprüsü'ne yakınlığı, raylı sistemlerde ve özellikle deniz ulaşımındaki etkinliğiyle iki yakayı birbirine bağlayan bir aktarma merkezi niteliği taşır. Kadıköy, ayrıca Anadolu Yakası'nda bulunan önemli merkezleri kente ve kent içindeki diğer ilçeleri birbirine bağlayan ana ulaşım arterlerin geçtiği merkez ilçedir. (Merkez Kadıköy Mekansal Stratejik Plan Mevcut Durum Raporu, 2019).

Kadıköy İstanbul'daki pek çok ilçeye göre göçmen nüfusu en düşük olan ilçeler arasındadır. Bu durum ilçenin ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı ile farklı bağlamlarda ilişkilendirilebilir. Kadıköy İstanbul'a kırsaldan göçün yoğun olduğu dönemlerde dahi iç göç oranının düşük olduğu ve uzun süredir kentli olan nüfusun yoğun olduğu bir ilçedir. Sakinlerin eğitim seviyesi yüksektir ve kemikleşmiş batılı hayat tarzını koruyan yaşlı nüfus yoğunluğu vardır. Eğitim ve uzmanlık gerektiren sektörlerin ekonomik faaliyetlerin içindeki payı yüksektir. Bu bağlamlara ilişkin veriler şöyledir:

Nüfusu 14.804.116 olan İstanbul'un %14'ünün (2.156.043) nüfusa kayıtlı olduğu yer İstanbul'dur. Bu oran Kadıköy'de %33 ile çok daha yüksektir. Ayrıca kent nüfusunun %44'ünün doğum yeri İstanbul iken Kadıköy'de bu oran %47'dir ve bir sonraki doğum yeri %4 ile An-

kara'dır (Mekansal Stratejik Plan Mevcut Durum Raporu, 2019 :43). Doğum yeri İstanbul ve yine başka bir büyük şehir olan sakinlerinin çokluğu, kentte doğmuş ve uzun süredir kentte yerleşik olan kişi sayısına işaret ettiğinden kentli yaşama dair bir gösterge olarak kabul edilebilir. Ayrıca Kadıköy'ün hane halkı büyüklüğü 2,60'dır. Bu oran ile İstanbul içinde Beşiktaş ilçesinden sonra hane halkı en küçük olan 2. ilçedir.

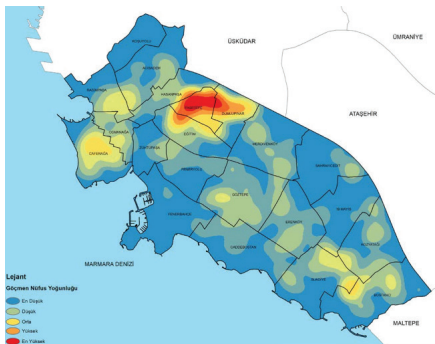
Kadıköy nüfusu 435.233 kişidir. 2021 TÜİK verilerine göre, Kadıköy'de 223.715 kişi, yani nüfusun %46'sı yüksekokul, lisans, yüksek lisans veya doktora mezunudur. Bu mezuniyet derecelerinin her birinde Kadıköy, İstanbul ilçeleri arasında en fazla mezun sayısına sahiptir. (Kadıköy 2030 Mevcut Durum Raporu, 2023) Ayrıca nüfus kırımları içinde yaşlı ve kadın nüfus yoğunluğu dikkat çekicidir. Rasimpaşa, Hasanpaşa, Fikirtepe ve Dumlupınar mahallelerinde baskın yaş grubu 25-29 iken Kadıköy'ün diğer ilçelerinde baskın yaş grubu 65 yaş ve üstüdür (Kadıköy 2013 Mevcut Durum Raporu). Yaşlı nüfusun yoğunluğu uzun süredir Kadıköy'de yerleşik kentli nüfusun yoğunluğunu da yansıtmaktadır.

İlçedeki ekonomik faaliyetlerin sektörel dağılımı da göçmenlerin ilçeyi varış noktası olarak seçimi konusunda belirleyicidir. İstanbul Ticaret Odası verilerine göre Kadıköy ilçesindeki ekonomik faaliyetlerin sektörel dağılımı aşağıdaki tabloda görülmektedir. Eğitim ve uzmanlık gerektiren sektörlerin dağılımdaki yüksekliği fiziksel emek ile geçimini sağlama ihtimali olan daha kırılgan göçmen grupları için Kadıköy'de istihdam imkanlarının kısıtlı olduğunu göstermektedir.

Faaliyet Alanı	Adet	Oran
İmalat	2.026	9,18%
Kreatif Endüstri	3.738	16,93%
Eğitim	403	1,83%
İnşaat	2.926	13,25%
Sağlık	941	4,26%
Sanayi	947	4,29%
Ulaşım	978	4,43%
Finans	941	4,26%
Bilgi Teknolojileri	1.545	7,00%
Ticaret	4.102	18,58%
Turizm	1.986	9,00%
Toplam	22.078	100%

Tüm bu veriler ışığında ortaya çıkan tabloya bakıldığında, Kadıköy'ün uzun süredir kentli, eğitim seviyesi yüksek nüfus yoğunluğu; diğer ilçelerden daha yüksek fiyatlı konut piyasası; eğitim ve uzmanlık gerektiren ekonomik faaliyetlerin yaygınlığı göz önüne alındığında dil bariyeri olan kırılğan gruplardan göçmenlerin dahil olabileceği alanların darlığı daha net görülebilir. Tüm bu faktörler, Kadıköy'ün göçmenler tarafından ikamet noktası olarak daha az seçilmesine sebep olmaktadır.

Aşağıda Kadıköy Mevcut Durum Raporu'nda yer verilmiş göçmen nüfusu dağılımına ilişkin ısı haritası ile göçmen nüfus yoğunluğunun ilçenin en yoksul bölgeleri olan Fikirtepe, Dumlupınar ve Eğitim mahallelerinde olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte haritadaki veriler Rus-Ukrayna Savaşı öncesine ait olduğu için bu gruptan göçmenlere ilişkin veri sunmamaktadır.

“Göçmen değil, expat”: Kadıköy’de yabancı nüfusun sosyo-ekonomik yapısı

Kadıköy, yüksek kiralar ve seküler yaşam biçimini benimsemiş uzun süredir ilçede ikamet eden kentli nüfusun varlığı nedeniyle İstanbul’da bulunan kırılğan ve düşük sosyo-ekonomik konumdaki göçmenlerin ikamet noktası olarak daha az tercih ettiği bir ilçedir.

Kadıköy kiraların artışı ile barınma krizinin yoğun olarak yaşandığı bir ilçedir. Aynı zamanda yerleşik nüfus yapısı ve istihdam alanlarının darlığı nedeniyle, ekonomik ve kültürel açıdan kırılğan göçmenlerin entegrasyonu zor olan bir ilçedir. Sosyo-ekonomik olarak imkanları daha geniş olan örneğin Batılı expatlar yahut Rus-Ukrayna savaşı sonrası Kadıköy’e gelmiş olan sosyo-ekonomik açıdan imkanları daha geniş göçmen grupları için ise giderek daha fazla tercih edilen bir ilçe haline gelmiştir. Bu grupların küresel ekonomiye entegre olabilen uzmanlıkları hayatlarını sürdürdükleri gelirlerinin mekân bağımsız olmasını sağlamaktadır.

Expatların özellikle merkez mahallelerde görünür bir yoğunluğu bulunmaktadır. Uluslararası firmalarda çalışmaları, Kadıköy’de İngilizce konuşanlarının ülke oranına yüksekliği ile kendi sosyal ortamlarını var edebildikleri görülmektedir. Buna rağmen kamu hizmetlerinin çift dilli olmayışı hizmete erişimde

önemli bir bariyer olarak ifade edilmiştir.

Geçici koruma altındaki Suriyeli grubun Kadıköy ilçesinde ikameti çok düşük görünmektedir. Belediye sosyal hizmet müdürlüğü çalışanları ile yapılmış görüşmede nakdi destek sağlayan market kart uygulamalarında hizmet alan 1500 haneden 8 hanenin göçmen nüfusa ait olduğu, 8 haneden de 1 hanenin Suriyeli geçici koruma altında olan nüfus olduğu iletilmiştir. Geçici Koruma statüsündeki Suriyelilerden Kadıköy Belediyesi Sosyal Hizmetler Birimine yok denecek kadar az başvuru olduğu belirtilmiştir. Kadıköy Belediyesi'nin ikameti Kadıköy'de olmak şartıyla, göçmen başvuruculara şu anda herhangi bir şerhi olmadığı, başvurunun hemşerilik hukuku kapsamında değerlendirileceği iletilmiştir. Fakat bu durum hali hazırda kaynaklar ve planlama açısından sorun oluşturabilecek bir başvurunun olmayışı ile açıklanmış, aksi durumda yeniden değerlendirilmesi gerekeceğinin de altı çizilmiştir. İlçede Geçici Koruma altındaki Suriyelileri hedefleyen sivil toplum kuruluşlarının da herhangi bir faaliyetine rastlanmamıştır. Kadıköy'de ikamet eden menşei Suriyeli olan göçmenlerin dahi geçici koruma kapsamında olmadığı, pasaportu olan, ikamet ve/veya çalışma izniyle ülkede kalanlar olduğu ifade edilmiştir.

İlçedeki yabancı nüfusun görece yüksek sosyo-ekonomik profilinin en önemli istisnası Fikirtepe'dir. Bu mahallede gerçekleşen kentsel dönüşüm sürecinde, binalar yıkılana kadar boş kalan kimi binalarda kayıtsız göçmenlerin uzun süre kaldığı, bu durumun

mahallelerde yaşayan yerli sakinler tarafından güvenlik sorunu olarak görüldüğü ifade edilmiştir.

Kadıköy'de Göçmen Varlığı

Kadıköy'de yapılan görüşmelerde göçmen sayısının ve göçmenlerle ilişkinin sınırlı olduğu görülmektedir. Kadıköy göçmenler için bir geçiş bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Kadıköy'ün yabancı kaydına halen açık olması da kayıtlı yabancı nüfus varlığının azlığını göstermektedir. İstanbul'da göçmenlerin yaşadığı pek çok ilçenin kayda kapanması sebebi ile kayda açık ilçelerde özellikle bir dönem yoğun olarak gerçek olmayan yabancı ikamet kayıtlarının yapıldığı saha araştırması sırasında dile getirilmiştir. Bu durum ilgili kurum çalışanlarına ilişkin rüşvet iddialarına sebep olmuş; asılsız ikamet kayıtlarının özellikle yeni inşa edilen boş binaların olduğu bölgelerde görüldüğü ifade edilmiştir. Daha önce bir ulusal haber kanalında¹ Feneryolu muhtarının ifade ettiği şekilde yabancı kayıt sayılarında normal olmayan bir artış gözlemlendiği ifade edilmiştir. İkamet kayıtları daha önce muhtarlar tarafından görülebilirken, daha sonra sistemde bu bilginin muhtarlara kapandığı bilgisi saha görüşmeleri sırasında dile getirilmiştir.

Saha çalışması süresince geleneksel anlamda topluluk oluşturan göçmenlere dair veriye ulaşılamamıştır. Bu durum birkaç açıdan açıklanabilir. Öncelikle Kadıköy halen yabancı kaydına açık olan ve hiçbir mahallesinde göçmen nüfusunun yerli nüfus ora-

1 "Tek apartmanda 25 sahte seçmen" Selçuk Tepeli ile FOX Ana Haber. 5 Nisan 2023.

nınca yüksek olmadığı bir ilçedir. Örneğin bir muhtarlık görüşmesinde “Burada hiçbir ülkenin vatandaşı çoğunluk değil. Buldukları yerde de çoğunluk değil. Bir sokakta da çoğunluk değil. Bu sürü psikolojisidir. Bir yerde çoğunluk olursanız sesiniz çıkar. Onun için burada hiçbir sorun olmuyor. Yani bizim vatandaşımız da böyle ezmiyor kimseyi.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeyi ve içerdiği çelişkileri ilçe genelinde düşünmek mümkündür.

İkinci olarak, Kadıköy’deki göçmenler arasında yoğunluğu olan Türki cumhuriyetlerden gelenlerin çoğunlukla otoriter rejimlerden gelmiş olmaları sebebi ile kendileriyle aynı menşei ülkelerden olan göçmenlerle daha sınırlı özel paylaşımda bulunma eğiliminde oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca bu gruplar çalışma amaçlı geçici olarak burada buldukları için yoğun çalışma saatleri olan ve çoğunlukla -yalnız kadın, yalnız erkek- aileleri burada olmayan gruplar olarak geleneksel anlamda topluluk davranışlarının yoğun olmadığı görülmektedir.

Üçüncü olarak, sosyo-ekonomik sermayesi daha yüksek olan göçmenlerin de Kadıköy’ü artan bir trendde tercih ettiği görülmektedir. Bu gruplar göçmenlik deneyimlerine ilişkin gündem ve sorunlarının çözümü için sosyal medya üzerinden dayanışma grupları kurmakta, dijital araçlarla iletişim ağları oluşturmaktadır. Rus ve Ukraynalı gruplar için özellikle telegram gruplarının etkin olduğu görülmektedir. Sosyo-kültürel sermayesi yüksek olan Slav grupların yahut Batılı expatların, meslekleri ya da Kadıköy’deki farklı kültür-sanat aktiviteleri gibi boş zaman akti-

viteleri üzerinden esnek gruplar oluşturduğu görülmektedir. Farklı kafeler etrafında sosyalleşen ve çeşitli atölyelerde yan yana gelerek Kadıköy’deki canlı sosyal hayatın içinde var olan göçmen sayısı dikkat çekicidir. Bu göçmen grupların daha kozmopolit bir yaklaşımda olduğu ve Kadıköy ile bu canlı sosyal ortam üzerinden aidiyet ilişkisi kurdukları görülmektedir.

Sosyo-ekonomik olarak imkanları daha geniş olan örneğin Batılı expatlar yahut Rus-Ukrayna savaşı sonrası Kadıköy’e gelmiş olan sosyo-ekonomik açıdan imkanları daha geniş göçmen grupları için ise giderek daha fazla tercih edilen bir ilçe haline gelmiştir.

Kadıköy’ün Slav gruplar için Avrupa yakasına kıyasla ilk varış noktası olarak daha az yoğun olduğu ifade edilmiştir. Genel olarak savaşın ilk başladığı dönemlerde Ukraynalıların yoğun olarak gelmiş, Rusya’da seferberlik ilanı ile de Rusya’dan gelen göçmenlerin sayısı artmıştır. Rus görüşmeci, gelen kişinin daha önceden İstanbul ile bir bağı yoksa ilk varış yerinin genellikle Avrupa yakasındaki daha turistik merkezlerin civarında olduğunu ifade etmiştir. Eğer İstanbul’da -yasal olarak mümkün olduğunca- kalıcı olmaya karar verildiyse daha güvenli, daha sakin ve yaşa-

ması daha kolay olan Anadolu tarafında ev bakıldığını dile getirmiştir. İstanbul'da kiraların artışının yerliler için olduğu gibi göçmenler için de Galata, Cihangir gibi semtlerden Anadolu yakasına taşınmaya sebep olduğu görülmektedir.

Ayrıca savaş öncesinde tatil için Bağdat Caddesi etrafındaki rezidanslarda konaklamayı tercih etmiş Rus grupların varlığından bahsedilmiştir. Bugün bölgeyi tercih eden bu gruptaki yoğunluk daha önce turizm yoluyla gelişen bu tanıdıklık ile ilişkilendirilmiştir. Bu grupların sosyo-ekonomik imkanlara sahip olması mahallelerde kendi imkanları ile ulaşabildikleri sosyal hayat içinde var olabilmelerini sağlamıştır. Yerli görüşmeciler marketler, parklar, kafeler gibi ortak alanlarda Rusların çok görünür olduğunu fakat birebir temaslarının sınırlı olduğunu ifade etmiştir.

Kadıköy göçmenlerin "güvenli" olarak tanımladığı bir ilçedir. Batılı göçmenler ile yapılan görüşmede hem İstanbul gibi bir metropolde olup hem de güvenli ve canlı sosyal hayatı olan bir semt yaşamının Kadıköy'ü tercih etmelerinde önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Görüşmede Kadıköy, Avrupa'daki pek çok şehirden daha güvenli olarak tanımlanmıştır.

Daha yoksul göçmenlerin yaşadığı Fikirtepe'nin de göçmenler açısından her şeye rağmen güvenli bulunduğu ifade edilmiştir. Fikirtepe mahallesi göçmenlerin hizmet sektöründe çalıştıkları orta ve üst orta sınıf mahallere yakınlığı ve kiraların ödenebilir olması ile göçmenler için tercih sebebi olmuştur.

Fikirtepe: Kentsel Dönüşüm ve Göçmenler

Fikirtepe Mahallesi'nin 2005 yılında kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmesi ile başlayan ve neredeyse yirmi yıldır tamamlanmamış olan süreç mahallenin sürekli bir belirsizlik içine terk edilmesine ve mahallede demografik dönüşümlere sebep olmuştur. Uzun süren belirsizlik ve yıkılamayan boş binalar sebebi ile mahallede yaşayanlar farklı mahallelere taşınırken, mahallede kalan evler de yoğunluklu olarak göçmenlere kiralanmıştır.

Fikirtepe'de uzun süreli saha araştırması yapmış olan görüşmecinin belirttiği üzere bir dönem (2018-2019) Fikirtepe kayıtsız göçmenlerin "burası güvenli, buraya polis gelmiyor" dediği, mahallede kalan yerlilerin ise mahallede oluşan güvenlik sorunundan şikâyet ettiği bir noktaya gelmiştir. Görüşmeci terk edilen geniş bir binada Türkiyeliler tarafından bir şekilde "işletilen" ve Afgan bir grubun hem çalıştığı hem kaldığı kâğıt toplayıcılık sisteminden bahsetmiştir. Yine terk edilmiş ve içi de kısmen yıkılmış bir binada kalabalık Afgan bir grubun bulunduğunu ifade etmiştir.

Kentsel dönüşüm kararının olduğu, ancak binaların henüz yıkılmadığı dönemde göçmen sayısı Fikirtepe'de iki şekilde artmıştır. Bir yanda, yerliler mahalledeki evlerini göçmenlere kiralarırken, diğer yanda boş kalmış ve zaman içinde camları pencereleri çıkarılmış/çalışmış evlerde -kayıtsız olması muhtemel olduğu ifade edilen- göçmenler kalmaya başlamıştır.

Kentsel dönüşüm kararının olduğu fakat binaların yıkımının/yapımının durduğu bu süreçte mahalle yerliler açısından tercih edilmeyen bir noktaya gelmiş, evleri boşaltılmış fakat yıkımı gecikmiş yerli sakinler evlerini göçmenlere kiralayarak aldıkları kiralarla farklı mahallere taşınmıştır. Kentsel dönüşümün ilerleyen sürecinde boş kalan binalar yıkıldıkça, göçmenler için kalacak bina sayısı azalmıştır. Bugüne geldiğinde ise ulusal ekonominin genel olarak kötüleşmesi, ülkede göçmen karşıtlığının artışı ve mahalledeki yıkım kararı çıkmış geçici olarak kullanılabilir binaların azalması ile mahallede göçmen varlığı azalmaktadır. Ayrıca son dönem yoğunlaşan denetim politikaları sonucu polis bu mahallede de sık sık kontrol yaptığı ifade edilmiştir.

Mahallede daha yoğunluklu olarak Özbek, Türkmen, Afgan gruplar vardır. Göçmen bakkal ya da samsahane, lokanta gibi göçmenlere yönelik ekonomik faaliyetler görülmektedir. Son dönemde benimsenen seyrektme politikaları ve sınır dışı uygulamalarının çoğalması ile bu gruplar sokaklarda görünür olmaktan tedirginlik duymakta; bu içe kapanma da bu tür ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemektedir.

Göçmenlerin Yaşadığı Genel Sıkıntılar

Kadıköy'de ikamet eden ve uzun süredir Türkiye'de bulunan Batılı kişilerle yapılan grup görüşmesinde eskiye nazaran artık ikamet izni almanın çok zor olduğu ifade edilmiştir. Daha önce birden çok kez ikametini yenilemiş görüşmeciler bu kez ikametlerinin uza-

tılmaması ihtimaline ilişkin tedirginliklerini ifade etmiştir. Genel olarak yenileme sürelerinin kısa oluşu ve yenilenme durumunun ülkede sürekli değişebilen güncel politikalar ile ilişkisi sebebi ile Batılı göçmenler için de Türkiye'de kalıcı olmayı planlamanın mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Türkiye'de daha kalıcı yerleşmek isteseler de değişken göçmen politikaları ile ülkede ancak bir yıllık plan yapabileceklerini, izinlerin yenilenip yenilenmesinin tamamen o günün koşullarına bağlı olduğu için güven vermediğini belirtmişlerdir.

Batılı göçmenler de, çalışma izni, ikamet izni ve genel olarak göçmenlik prosedürleri konusunda karşılaştıkları zorlukları ifade etmiş ve göç idaresi gibi kurumlarda İngilizce konuşan sayısının az olmasından ve hatta yönlendirildikleri web sitelerinin İngilizcesinin anlaşılır olmadığından şikayet etmişlerdir. Bürokratik işlemlerde yeterince bilgi alamamaları, kuralların sürekli değişmesi ve görevli kişilerin keyfi uygulamaları diğer eleştirileri arasındadır. "Great Turkish Randomness" (Büyük Türk Rastlantısallığı) olarak ifade ettikleri bu durumun içinde kural ve prosedürlerin açık net ve kendileri için ulaşılabilir olmayışının süreci çok zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Bir yandan da göçmenlere "hayır" denen konularda doğru kişiye doğru zamanda ulaşabilirlerse her zaman bir şansları olduğuna dair umutları oluştuğunu, bu esnekliğin de kendi ülkelerinde bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Batılı göçmenlerden oluşan bu grup Kadıköy'de yaşarken açık fikirli ve dost canlısı olarak ifade ettikleri yerel halk ile güvende ve

rahat hissettiklerini vurgulamışlardır. Mahalle esnafının güvende hissettirdiği, kibar olduğu ve gerektiğinde destek oldukları ifade edilmiştir. İngiltere ve Almanya deneyimleri ile karşılaştırarak kendi ülkelerinde bunun mümkün olmayacağını, Kadıköy’de bunun hem mahalle kültürü hem de güvenlik hissi ile ilişkili olduğunun altını çizmişlerdir. Grup görüşmesinde farklı ülkelerden gelen kişilerin başta birbirlerinin menşei ülkelerine dair kimi önyargıları olmasına rağmen aralarında yakın bir arkadaşlık ilişkisi kurabilmiş olmalarını, Kadıköy’ün birleştirici gücü ve Kadıköy’ü tercih eden göçmenlerin daha açık fikirli oluşuyla açıklamışlardır.

Kadıköy’de giderek artan barınma krizi ile birlikte göçmenlerin de ev sahipleriyle sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Kısa aralıklarla tekrarlanmak istenen kira zamları, ev sahibinin kendisine ait masrafları ödemek istememesi, ekstra kira artışını kabul etmedikleri için kiracıların çıkmasının istenmesi gibi sebeplerle barınma konusunun göçmenler arasında da önemli bir soruna dönüştüğü görülmektedir.

Kadıköy’de ikamet eden Batılı gruplar dışında, bir de Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan gibi Orta Asya ülkelerinden gelen göçmenler bulunmaktadır. Bu grup içinde çalışma alanı Kadıköy olup ikametleri farklı ilçelerde olan çok sayıda kişi bulunmaktadır. Yaşlı bakımı ve ev içi hizmetlerinde çalışan bu göçmenlerin çoğu oturma izni ile değil turist vizesi ile düzenli giriş-çıkış yaparak kalmaktadır. Oturma izinleri olmaması kamu hizmetlerine erişimlerini ve kamu ile ilişkilerini sınırlandırmaktadır. Kadıköy Belediyesi

sosyal hizmet uzmanları ile yapılan görüşmede ev ziyaretlerinde yaşlı bakımı gibi ev içi destek işlerinde çalışan çok sayıda Türki Cumhuriyetlerden göçmen ile karşılaştıklarını fakat bu kişilerin ikametlerinin çalıştıkları evlerden farklı ilçelerde olduğunu tespit ettiklerini belirtilmiştir. Görüşmeciler yerli sakinlerin pek çoğunun, bu işlerde çalışacak yerli bir çalışan bulabilseler yerli kişiyi tercih edeceklerini ifade ettiklerini iletmışlerdir.

Ülke genelindeki seyretime politikaları ile birlikte Türki cumhuriyetlerden gelen göçmenler için de sınır dışı uygulamaları artmıştır. Kadıköy’de Suriyeli geçici koruma altında kişi sayısı az olduğu için seyretime politikasından etkilenenler, kimileri uzun süredir mahallede olan, Türki cumhuriyetlerden göçmenler olmuştur. Bu gruplar içinde yasal süresini geçirenlerin eskisinden çok daha sıkı takip edildiği ve yasal ikamet süresi geçtikten sonra yenileme işlemlerinin bu dönemde mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum göçmenlerin tedirginlikleri sebebi ile sokakta görünürlüklerinin azalmasına yol açmıştır.

Göçmenlere Dair Yerelin Tutumu

Kadıköy sakinlerinin, İstanbul’daki mülteci/göçmen yoğunluğuna ilişkin deneyimleri daha çok medya veya sosyal medya üzerinden olmaktadır. Farklı görüşmelerde (Suriyeli mülteci yoğunluğunu kast ederek) “televizyonlarda görüyoruz diğer ilçelerdeki durumu” şeklinde ifadeler kullanılmış ve kentteki göçmen varlığı güvenlik sorunu ile ilişkilendirilerek dile getirilmiştir. Bu anlamda göçmenlerle ilişkinin sınırlı olduğu ve ilçenin “korunaklı” olduğuna dair bir algı vardır.

Dönemsel olarak, farklı ilçelerden göçmenlerin çeşitli aktiviteler için kalabalık halinde Kadıköy'e gelmeleri bir tedirginlik kaynağı olarak görülmektedir. Bu tedirginlik ve kaygı söyleminde baskın olan ulusal politik iklimle körüklenen hayat tarzı savunması, ırkçılığa varabilen bir tona ulaşabilmektedir.²

Hayat tarzına ilişkin ulusal politik iklimdeki kutuplaşma ve seküler tedirginlik Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz bakış açısında belirgindir. Ruslar ve Ukraynalıların mevcudiyetinin geçici görülmesi, Türkiye Cumhuriyetlerinden gelen göçmenlerin çoğunlukla kadın olarak ve bakım işinde çalışma amacıyla geliyor olması karşısında Suriyelilerin "çok çocuklu" kalabalık aileler halinde "uzun süredir" ve gittikçe "kalıcılaşarak" ülkede olma durumları Suriyelilere yönelik olumsuz ifadelerle dönüşmektedir.

Kadıköy'de daha yoğunlukta olan Türkiye Cumhuriyetlerinden gelen göçmenler "uzun saatler çalışan", "işinde gücünde", "uysal" göçmenler olarak ve ekonomik faaliyetlerin bir parçası olarak kabul görmektedir. Yerli halkın çalışmak istemediği evde yaşlı bakımı gibi hizmetlerde önemli bir emek ihtiyacına karşılık gelmektedirler. Ayrıca, Kadıköy'ün daha önceden Balkanlardan aldığı göçlere dair deneyimleri olan mahallelerde bu gruptan göçmenlerle empati kurabilen bir bakış açısı olduğu ifade edilmiştir.

Kadıköylüler açısından "tercih edilecek" Batıdan ya da Türkiye Cumhuriyetlerinden göçmen-

lerin deneyimleri genel anlamda olumlu olarak ifade edilmiştir. Fakat Kadıköy'de baskın olan seküler ve ulusalcı bir damardan beslenen özellikle Suriyeli ve Afganları hedefleyen göçmen karşıtlığı söylemlerinin dönem dönem yükseldiği görülmektedir. Bu grupların mahallelerde topluluk oluşturacak görünür- lükte bulunmamaları nedeniyle fiziksel gerilim oluşmadığı, ancak sayıların yükselmesi durumunda daha gergin bir durum oluşabileceği öngörülebilir.

Yerliler tarafında İstanbul'daki genel kira artışında göçmenlerin etkisinin olduğu algısı olmakla birlikte, Kadıköy'de bu artışlar sebebi ile ilçede barınamayıp terk etmek durumunda kalan ilk grupların da yine göçmenler olduğu ifade edilmiştir.

İlçedeki göçmenler kendi sosyo-kültürel sermayelerince networklara dahil olarak sosyal hayatta var olabilmektedir. Sosyo-ekonomik sermayeleri daha yüksek olan gruplar, örneğin iş kollarında ya da merkez mahallelerde daha yoğun olan boş zaman geçirme aktiviteleri ile sosyal hayatın içinde yer almaktadır. Bu gruplar etnisite ya da menşei ülke merkezli topluluklardan ziyade iş kolları, boş zaman aktiviteleri, hobiler gibi ortaklıklar üzerinden topluluk özellikleri gösteren sosyal çevreler oluşturmaktadır ve Kadıköy'e aidiyetleri bu topluluklar üzerinden kurmaktadır. Göçmenler bu gruplarda yerlilerle birlikte olduğu gibi farklı ülkelerden İngilizce konuşan grupların da kendi aralarında "yabancı grupları" oluşturduğu görülmektedir.

² Uzun süredir aylık olarak matbu ve dijital olarak yayınlanan Kadıköy Life dergisinin paylaşımı söz konusu tedirginliğe örnek olarak ele alınabilir. <https://www.instagram.com/p/Cv4K0Bksc4S/>

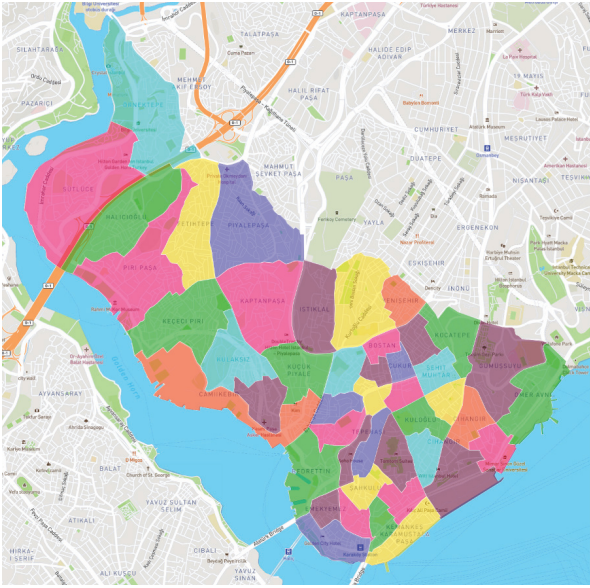
BEYOĞLU

Çisel Karacebe

İstanbul'un en eski ilçelerinden biri olan Beyoğlu'nda, gayri müslimlerin gidişıyla boş kalan konut alanlarına 1950'lerden itibaren önce Karadeniz, sonra güneydoğu bölgesinden gelen farklı göçmen grupları yerleşmiştir. Son dönemde ise ilçenin yoksul mahallerinde başta Suriyeliler olmak üzere yabancı göçmen grupları yoğun olarak ikamet etmektedir. Çisel Karacebe'nin kaleme aldığı bu yazıda göçmenlerin neden Beyoğlu'nu tercih ettiği sorusuna cevap aranırken, Beyoğlu özelinde kiralardaki artış, göçmenlerle ilgili güvenlik endişesi, yerel yönetimlerin rolü ve sosyal yardımlar gibi konular ele alınmaktadır.

Beyoğlu İlçesine Dair Temel bir Çerçeve ve Göçe İlişkin Veriler

Beyoğlu ilçesi Kuzeybatıda Şişli ve Kâğıthane, doğuda Beşiktaş ve İstanbul Boğazı, güneyde ve batıda ise Haliç sınırları içinde yer alır. İlçenin yüzölçümü 8,76 km²'dir, 45 mahalle-den oluşmaktadır ve 2023 yılı nüfus verilerine göre ilçenin resmi nüfusu 218.589'dur.

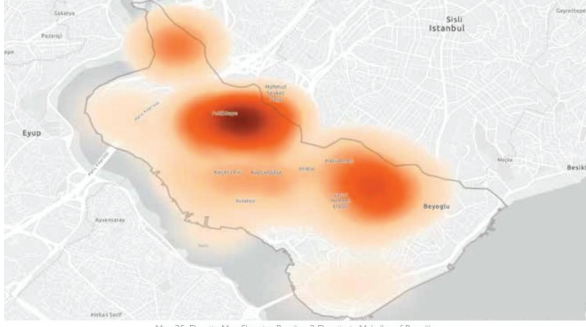
Görsel 1. Beyoğlu ilçesi mahalle haritası

20 Nisan 1924 yılında ilçe statüsü kazanan Beyoğlu 17.yüzyıldan başlayan zengin bir tarihe sahiptir. İlçenin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak kalbini oluşturan İstiklal Caddesi Fransız ve Venedik elçilikleri yerleşmenin çekirdeğini oluşturmaktaydı. 19.yüzyılda bir ticaret merkezi haline gelen Beyoğlu yabancılar, tüccarlar, bankerler ve kozmopolit bir alanda yaşamak isteyen kişiler için bir cazibe merkezi haline geldi. Varlık vergisi, 6-7 Eylül olayları, Kıbrıs Harekatı'nın ardından bölgeden ayrılmak zorunda kalan gayrimüslimlerin mülklerinin kimileri bir süre boş kalmıştır. 1950'lerden itibaren ise bu boş kalan

mülkler önce Anadolu'dan gelenler sonrasında da 1990'lı yıllarda Güneydoğu bölgedeki çatışmalar sebebiyle yerinden edilen Kürtlerin İstanbul'daki barınma mekanları haline gelmiştir. Günümüzde ilçede yer alan ve artık iyice metruk hale gelmiş bu alanlar İstanbul'a yeni gelen göçmenler için bir istasyon görevi görmektedir. İlçede yer alan turizm, eğlence, yeme içme sektörü ve küçük imalatın yarattığı istihdam imkânı da ilçeye göçün sebepleri arasında sayılabilir.

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) resmi kaynaklar ve sahadan elde ettiği verileri karşılaştırdığı Baseline 1 ve Baseline 2 araştırmalarından elde edilen bilgilere göre 2019 yılında Beyoğlu'nda yaşayan resmi olarak kayıtlı göçmen sayısı 20.000 dir. Saha çalışmasına dayanarak elde edilen (kayıtlı ve kayıtsız) toplam göçmen sayısı ise 67.363'tür. Bu iki rakam karşılaştırıldığında saha çalışmasından elde edilen sonucun resmi sayının üç katından fazla olduğu görülmektedir ve bu da ilçedeki kayıtsız göçmen nüfusun yoğunluğunu ortaya koymaktadır.

İlçedeki göçmenlerin milliyetleri IOM Baseline 2 raporundaki rakamlara göre şu şekilde sıralanmaktadır; Suriyeliler (%58,3), Nijeryalılar (%7,3), Özbekler (%6,29), Afganlar (%5,9) ve "diğer"leridir (%22,4) (IOM, 2019: 58). 2022 yılında tamamlanan "Hak Temelli Yerel Politika Bağlamında Beyoğlu'ndaki Göçmenler: Nitel bir Araştırma" başlıklı raporda diğer kategorisinin içinde Nijeryalılar haricindeki Sahra-altı Afrikalılar, Kuzeybatı Afrikalılar (Fas, Tunus), Güney Asyalılar (Bangladeş, Pakistan, Hindistan, Nepal) ve İranlılar olduğu ifade edilmektedir (2022:17)

Görsel 2. Göçmenlerin Beyoğlu ilçesinde yoğun olarak yerleştikleri bölgelerin haritası (IOM, 2019)

Göçmenler Neden Beyoğlu İlçesini Tercih Ediyor?

Göç süreçleri ve yerleşme pratiklerinde farklı ülkelerden İstanbul'a göçen kişilerin sınıfsal konumları ve maddi imkanları oldukça belirleyici olmaktadır. Özellikle Rusya - Ukrayna Savaşı ile birlikte savaştan kaçan Rus ve Ukraynalıların ülkelerinden ayrılırken sahip oldukları maddi güç ile uzaktan çalışmaları ve döviz bazlı olarak para kazanmaları ilçede Cihangir, Çukurcuma gibi nispeten yüksek kiralı mahallelerde barınma imkanını elde etmelerini sağlamıştır. Aynı zamanda bu bölgelerde yaşayan Avrupalılar da ismi geçen mahalleleri bir cazibe merkezi haline getirmektedir.

Tarlabaşı bölgesi ise 90'lı yıllarda bölgeye gelen Kürtler, ardından Sahra Altı ve Kuzeybatı Afrikalılar, Güney Asyalılar ve İranlılara barınma imkânı sağlarken 2015 yılında bölgeye gelen Suriyelilerle birlikte uzun yıllardır yoksul ve şehre yeni gelen göçmenler için bir barınma alanı yaratmaktadır. Tarlabaşı bölgesinin kamu kurumları tarafından görmezden gelinmesi, altyapı hizmetlerinin yetersizliği ve binaların yaşamaya elverişsiz yapıları

nedeniyle yerel halk tarafından yaşamaya uygun bulunmaması sebebiyle düzensiz ve transit göçmen grupları için bir barınma alanı yaratmaktadır.

Bu faktörler dışında ilçedeki turizm, eğlence, yeme içme, imalat gibi sektörlerin kayıt dışı çalışmaya olanak sağlaması ilçenin tercih edilmesinin bir başka sebebi olarak değerlendirilebilir.

Pandemi ve Ekonomik Krizin Etkileri

Beyoğlu'nda var olan eğlence, turizm ve yeme içme merkezli gündelik, güvencesiz işlerde çalışma olanağı ilçenin göçmenler için tercih edilmesine neden olmaktadır. Ancak pandemi döneminde hizmet sektörü büyük bir sekteye uğramış ardından ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum ve gündün güne artan yoksulluk göçmenlerin hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Pandemi döneminde göçmenlerin sokakta oldukları, hatta tam da bu sebeple genelde ilk hastalığa yakalanan kişilerin onlar olduğu görüşmelerde ortaya çıkan bir durumdur ancak özellikle eve kapanma döneminde hem ekonomik hem de sosyal anlamda göçmenler açısından bir kırılma yaşanmıştır. Bu durum entegrasyon sürecini, ekonomik ve sosyal olarak gündelik hayata katılımı olumsuz yönde etkilemiştir.

Pandemi döneminde okulların kapanması göçmen ve yerel çocukların iletişimini ve birlikte yaşama pratiğini sekteye uğratan bir durum olmuştur. Görüşmeler sırasında bir öğretmen, Tarlabaşı'ndaki deneyimlerden

yola çıkararak vatandaş ve göçmen çocukların ilk olarak birbirlerine karşı mesafeli bir tutum sergilediklerini ancak aynı okulda yer almanın bu durumun önüne geçen başlıca faktör olduğunu belirtmiş ve “sınıf arkadaşı” olmanın önemini vurgulamıştır. Ancak pandemiyle birlikte okulların kapanması, çocukların birlikte zaman geçirme pratiklerini azaltmış; bu da birlikte yaşama deneyimine dair kat edilen yolun sekteye uğramasına neden olmuştur.

Tarlabaşı bölgesi için öne çıkan başka bir konu bu bölgede yaşayan vatandaşların da göçmenler ile benzer ekonomik seviyelerde olmasıdır. Bu durum bölgedeki yoksulluk deneyiminin paylaşılmasına neden olmaktadır. Özellikle Tarlabaşı'na zorunlu göçle gelmiş Kürt ailelerin daha yakın zamanda bölgeye yerleşen göçmenlerle benzer tecrübeler paylaştıkları söylenebilir. Bir görüşme sırasında Suriye'de yaşanan iç savaşın ardından ilçeye yaşanan göç ile iç göçün benzerlikleri vurgulanmış ve günümüzde yaşanan problemlerin iç göç sırasında da gözlemlendiği belirtilmiştir. Dil bariyerinin farklılaştırıcı olabileceği düşünülse bile iç göçte de Kürtçe konuşan ailelerin yoğunluklu olarak göç ettikleri ve İstanbul'da benzer bir dil sorunu yaşadıkları; bu durumda da bir tür ortaklaşmanın söz konusu olduğu söylenebilir.

Barınma Krizi

Barınma krizi ve kira fiyatlarının yükselmesi görüşmelerin önemli bir başlığı olarak yer almıştır. Emlak satın alma ve kiralama

ile ilgili bir internet sitesinden alınan verilere göre Beyoğlu fiyat endeksine bakıldığında 2021 yılından itibaren kiralarda bir artış grafiği izlenmiş ve bu grafik genel olarak İstanbul trendinin üzerinde kalmıştır. Sitede ilçenin kira fiyatlarının son 5 yıl içinde %675, son 3 yıl içinde %591 artış gösterdiği belirtilmiştir.¹

İlçenin hemen hemen her bölgesinde kiraların artışı hem yerelin hem de göçmen grupların şehir dışına ya da başka bölgelere taşınmasına sebep olmuştur. Görüşmeler sırasında İstanbul dışı şehirlerin ya sıra Tarlabaşı bölgesinden ayrılan göçmenlerin Bağcılar, Esenyurt, Sultangazi, Sultanbeyli ilçelerine yerleştiği belirtilmiştir. Özellikle farklı göçmen grupların (Sahra altı ve Kuzey Afrikalılar, İran, Pakistan, Özbek) 2015 yılı öncesi yoğun yerleşiminin olduğu Tarlabaşı bölgesinde 2023 sonunda en düşük kiranın 15 bin TL'den başladığı gözlemlenmiştir.

Son on yılda bölgede artmaya başlayan kiralar yerel halkın tepkisini çekmiş, bu durum bölgeye yerleşen göçmenlerle ilişkilendirilmiştir. Sonrasında ise kiraların artışının devam etmesi sebebiyle birkaç ailenin birleşerek bir eve yerleştiği belirtilmiştir. Bir görüşmecinin deyimiyile “bekar evleri” olarak nitelenen yerler artık birkaç ailenin birlikte yaşadığı evlere dönüşmüştür.

İlçenin tercih edilen mahallelerinde yaşayan kimi görüşmeciler de barınma krizinin ve kiralardaki artışın altını çizmiştir. İlçede kitabevi sahibi ve ikamet izinli göçmen bir gö-

¹ <https://www.zingat.com/beyoglu-bolge-raporu>

rüşmeci ile yapılan görüşmede Çukurcuma mahallesinde yer alan kitabevinin kirasında iki kattan fazla bir artış olduğu belirtilmiştir. Başka bir görüşmeci Ömer Hayyam bölgesinde şu an tek başına yaşayabilirken ilerleyen aşamalarda ancak bir oda kirasını karşılayabileceğini dile getirmiştir. Dolayısıyla ilçede genel olarak kiralarda büyük oranlarda artış olduğu, bu sebeple göçmen grupların buralarda yaşamak ya da iş kurmak için bu kiraları ödemek durumunda kaldığı, ev birleştirme gibi çözümler bulunduğu ya da başka yerlere taşındığını söylemek mümkün görünmektedir.

İlçedeki Yaşamaya Elverişli Olmayan Binalar

Beyoğlu ilçesinde özellikle Tarlabası bölgesinde göçmenlerin karşılaştığı bir diğer zorluk insani olarak yaşamaya elverişli olmayan binalarda yaşamalarıdır. Göçmenler bu sebeple pek çok sağlık sorunu yaşamakta ve özellikle kayıtsız göçmenlerin sağlık hizmetine erişimlerinin de kısıtlı olması sebebiyle bu binalarda yaşamak göçmenlerin hayatları için bir tehdit oluşturmaktadır. Görüşmelerde Tarlabası bölgesinde Suriyeli Domların genelde bu binaların bodrum katlarında yaşadıkları ve bunun mahallede herkes tarafından bilindiği belirtilmiştir.

Suriyeli göçmenlerle yerel arasında yaşanan anlaşmazlıklar da görüşmelerde belirtilen bir konu olmakla birlikte bunun nedeni farklı kültürel kodlarla ilişkilendirilmiştir. Aynı mahallede yaşayan Suriyeli göçmenlerle yerelin genelde komşuluk ilişkileri ve birlikte yaşama deneyimi sırasında yaşanan anlaşmazlıklar

sebebiyle çeşitli küçük tartışmalar yaşadıkları belirtilmiştir.

İlçede kayıt dışı çalışmaya olanak sağlayan farklı iş kollarında yer alan göçmen grupları için aynı ilçede barınma imkânı ne kadar kolaylaştırıcı olsa da bu alanlar çoğu zaman çöküntü bölgelerinde yer alan ve yerel taraftan yaşamaya değer görülmeyen, metruk alanlardır. Barınma krizi ile birlikte bu bölgelerde de kiralar oldukça yükselmiş ve kimi göçmen aileler ilçede yaşayabilmek için ev paylaşmak zorunda kalmıştır.

İllegal İşler

Beyoğlu'nun eğlence ve turizm merkezi olmasıyla ilişkili olarak yerelin şiddetli şekilde şikayetçi olduğu başka bir konu bazı mahallelerde illegal işlerle uğraşan kayıtsız göçmenlerin varlığıdır. Tarlabası bölgesinin metruk, görmezden gelinen ve güvenliksiz hali özellikle kayıtsız göçmenlerin burada yer almasına olanak sağlamakta aynı zamanda ailelerin bu bölgede yaşamaktan rahatsızlık duymasına sebep olmaktadır. Kimi bölgelerin uyuşturucu gibi illegal işlerle anılması tekinsizlik hissini de beraberinde getirmektedir. Görüşmeler sırasında bölgede yaşanan kriminal ya da şiddetle ilişkili olaylardan söz edilmiş aynı zamanda araştırmacı da fotoğraf çekmek isterse dikkatli olması gerektiği konusunda uyarılmıştır. Bölgede aynı zamanda mafyatik ilişkiler, uyuşturucu satıcılarının arasında anlaşmazlık ve satıcıların bölge paylaşımı konusundaki tartışmalar görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Uyuşturucu alımı ve kullanımı için bölgeye dışarıdan gelen yabancılar bölgenin tekinsizliği-

ni arttıran faktörler arasındadır. Uyuşturucu kullanımıyla birlikte göçmen ve yerel yalnız kadınların mafyatik gruplar tarafından hedef olarak belirlendiği, uyuşturucuya alıştırdıktan sonra bu kadınların önce fuhuşa ardından hırsızlığa zorlandığı görüşmelerde belirtilmiştir.

Muhtar görüşmeleri sırasında da çeşitli göçmen gruplardan kadınların fuhuşla ilişkili olduğu belirtilmiş, mahallede yaşayan kişilerin de bu durumdan rahatsız olduğu ifade edilmiştir. Mafyatik grupların da illegal işlerle bağlantısı bilindiği için mahallede yaşayan vatandaşların rahatsızlıklarını dile getirme konusunda çekinceleri olduğu belirtilmiştir. Özellikle bazı göçmen gruplar suçla ilişkili konularda öne çıkmakta ve bölgenin onlardan “temizlenmesi” gerektiği belirtilmektedir.

Tarlabaşı bölgesinde yaşanan güvenlik zafiyeti, emniyet güçlerinin bölgedeki bazı figürlerle çarpık ilişkilermeleri, belediyenin hizmet konusundaki yetersizliği ve bu bölgede yaşayan kişilerin ihtiyaçlarını görmezden gelmeleri yerelin temel şikayetleri arasında yer almaktadır.

Rus ve Ukraynalı Göçmen Grupların Problemleri

2019’dan bu yana ilçedeki göçmen gruplarına dair değişimin bir başka sebebi Ukrayna Rusya Savaşı’dır. Savaştan kaçan Ukraynalı ve Rusların sosyo-ekonomik durumları, çevrimiçi çalışarak döviz cinsinden para kazanmaları, sığınma talep etmemeleri ve genel olarak yaşadığı sorunlar önceki göçmen gruplara göre farklılaşmaktadır. Beyoğ-

lu ilçesinde Cihangir, Çukurcuma ve İstiklal Caddesi çevresi Rus ve Ukraynalı gruplar arasında popüler alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çukurcuma’da bir Rus ve Ukraynalı tarafından beraber açılan bir kitabevinin sahibi ile yapılan görüşmede bu bölgeyi tercih etme nedenleri sorulduğunda Rus ve Ukraynaca kitaplar sattıkları için bu grupların yoğun olarak tercih ettiği bir bölgede kitabevi açma fikri olduğu belirtilmiştir. Ömer Hayyam bölgesinde yaşayan başka bir Rus görüşmeci ise Türkiye’nin kimi Ruslar için bir geçiş alanı olarak nitelendirildiğini, bu sebeple kişilerin Türkçe öğrenmek konusunda pek istekli olmadığını belirtmiştir. Görüşmeci tarafından bu kişiler “Cihangir hipsterları Ruslar” şeklinde nitelenmiştir.

Görüşülen kişilerde en temel problem ikamet sorunudur. Turist vizesiyle buraya gelen Rus ve Ukraynalıların vizesi bir senenin ardından yenilenmemiş, bu sebeple pek çok kişi Türkiye’den ayrılmak zorunda kalmıştır. Kitabevi sahibi görüşmeci burada iki şirketi olduğunu, çocuğunun burada okuduğunu ve kitabevinin ortağının Ukraynalı olmasından dolayı Rusya’ya dönmesinin mümkün olmadığını Göç İdaresi’ne belirttiğinde aldığı cevabın buraya turist olarak geldikleri ve turistik olarak bir yıl sürenin yeterli olduğu, burada bir hayat kurduğu gibi başka bir yerde de hayat kurabileceği olduğunu söylemiştir. Rus görüşmecilerin ifadeleri genel olarak oldukça olumlu bir tablo çizse de yine de burada yabancı oldukları, göze batmamaları gerektiği satır aralarında belirtilmektedir. Kitabevi sahibi Çukurcuma’da pek çok mekânın kaldırılmasına masa ve sandalye koyduğunu ifade etmiş ancak “Biz yabancıyız bu sebeple ku-

rallara uymaya özen gösteriyoruz” diyerek aslında Türkiyeli esnaflarla kendileri arasındaki ayrımın altını çizmiştir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nda yakın zamana kadar çalışmış bir görüşmeciye Rus ve Ukraynalı göçmenlere dair deneyimi sorulduğunda bu gruplar tarafından sığınma talebinin neredeyse hiç olmadığı, herhangi bir maddi yardım talep etmedikleri, genelde aile olarak buraya gelenlerin sadece çocukları için psikolojik destek taleplerinin olduğu belirtilmiştir. Görüşmeci bu göçmen grubuna dair diğerlerine nazaran çok daha olumlu bir tablo çizmiş; bu grupla ilgili geleceğe dair endişe duymadıklarını, çocukların ise savaş ortamından çıkan diğer çocuklarla karşılaştırıldığında çok daha kolay uyum sağladıklarını belirtmiştir. Görüşülen göçmenler ise en büyük problemi bürokratik alanda yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Yerel Yönetim Hizmetleri ve Eksiklikler

Beyoğlu ilçesinde Tarlabası 360 projesiyle bölgede başlayan soylulaştırma hareketi bulvarın üstünde ya da yakınındaki alanları “ışılmalı” bir görünüme kavuştururken proje dışında kalan alanlar daha da karanlıkta kalmış ve uyuşturucu kullanımı, fuhuş ve illegal işler daha da görünürlük kazanmıştır. Görüşülen emlakçılar devletin ve yerel yönetimin bu sorunlara istese hızlıca çözüm bulabileceğini belirtmiş ve bölgede büyük bir güvenlik açığının olduğuna dikkat çekmiştir. Kendi kiraladıkları evleri %80 ya da 90 oranında göçmenlerin tuttuğunu belirten emlakçılar özellikle geri göndermenin arttığı son aylar-

da bölgenin çok ıssızlaştığı, bu sebeple hem kendi işleri hem de çevredeki esnafın işlerinde büyük oranda düşüş olduğunu belirtmiştir.

Tarlabası bölgesinde göçmen gruplar için İBB özellikle pandemi döneminde çeşitli yardımlarda bulunmuş, Beyoğlu Belediyesi’nin de bölgede Sosyal Market gibi çalışmalarının olduğu ve bu çalışmalardan göçmenlerin de yararlandığı belirtilmiştir. Ancak belediye hizmetlerinin yetersizliği genel olarak şikâyet edilen bir konu olmuştur. Tarlabası’nda on yılı aşkın süredir göçmenlerle çalışan bir inisiyatif çalışanı, belediyenin ve genel olarak kamu kurumlarının bölgeyi görmezden gelme durumunu bölgenin göçmenler için “cazibe merkezine” dönüştürülmesi endişesiyle, bu sebeple bu durumu engellemek için bu grupların bölgedeki varlığını ve ihtiyaçlarını görmezden gelme eğilimiyle açıklamıştır.

Araştırma kapsamında Bülbül ve Hacıahmet Mahallesi muhtarları ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Her iki muhtar da kaymakamlık ya da belediye toplantılarında mahallede yaşayan kişilerin sorunlarından bahsettiklerini ancak hiçbir şekilde dikkate alınmadıklarını belirtmiştir. Muhtarlar özellikle mahallelinin kendilerine yoksullukla ilişkili konularda ihtiyaçlarını belirttiklerini ancak hiçbir şekilde bu duruma müdahale edecek bir güçlerinin olmadığını ifade etmiştir. Muhtar olarak mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarına en çok kendilerinin hâkim olduğunu ancak yeteri derecede ciddiye alınmadıklarına dair şikayetlerini belirtmişlerdir. Yardım konusunda Beyoğlu Belediyesi’nin T.C. vatandaşları ve ikamet sahibi göçmenlere dair Sosyal Market başta

olmak üzere çeşitli yardımlarının bulunduğu ancak burada belediyenin başvuruların ardından çeşitli incelemelerde buldukları ve bu süreç içerisinde kişilerin ihtiyaçlarına cevap alana kadar uzun bir süre geçtiği ifade edilmiştir. İBB'nin de özellikle ramazan ayında çeşitli yardımlar yaptığı söylene de bu yardımların yeterli olmadığını altı çizilmiştir. Özellikle Hacıahmet Mahalle muhtarı yardımları nasıl paylaşacağı konusunda büyük bir sıkıntı duyduğunu belirtmiştir. Hacıahmet mahallesi muhtarı Irmak Caddesi üzerinde açılan büyük kurum ve otellerin hiçbir şekilde onlara yardım etmediğini belirtmiş, Bülbül Mahallesi muhtarı ise kimi iş insanlarının mahallede yardım faaliyetleri olduğunu belirterek Sezgin Baran Korkmaz'ın 2017 yılında Piyalepaşa Pazarı'ndaki tüm ürünleri satın alarak pazara gelenlere ücretsiz dağıtmasını örnek olarak göstermiştir.²

Göçmen Karşıtlığı ve Kamusal Alan Kullanımı

Görüşmelerde bir başka öne çıkan konu siyasi iklimle bağlantılı olarak yerel sakinler arasında dalgalanan göçmen karşıtlığıdır. Göçmen karşıtı dilin nesnesi daha çok Suriyelilere sağlanan haklar temelinde olmaktadır. İlçedeki bir emlakçı görüşmede Suriyeli kiracısının hastaneden ve ilaçlardan ücretsiz şekilde yararlandığını söylerken, diğer emlakçı bu durumu "Buranın Türkleri Suriyeli olmuş, Suriyelileri Türk" diyerek belirtmiştir. Afrikalılar için yerelin tutumu genelde olumsuzdur. Kimi gruplar ise özellikle Tarlabası bölgesinde direkt olarak suç ile ilişkilendirilmektedir.

Hacıahmet mahallesinde öğretmenlik yapan bir görüşmeci ise, okulda çocuklar arasında kimi zaman zorbalık yapıldığını belirterek -Suri bombom diye Suriyeli öğrencilere seslenme- göçmen karşıtı bir tutumun varlığından bahsetse de bu durumun günümüzde azaldığından ancak kimi zaman medyada kullanılan dil, aile içindeki diyaloglar vb. sebeplerle çocukların tutumlarında değişiklikler gözlemlendiğini ifade etmiştir.

Kamusal alan konusunda Beyoğlu bölgesi oldukça elverişsiz bir yapıdadır, ilçedeki park bahçe gibi ortak kullanım alanları oldukça kısıtlıdır ancak yerel ile göçmen grupların birlikte paylaştıkları bir alan olarak Hacıahmet Parkı öne çıkmıştır. Hacıahmet mahallesi muhtarı bu parkta farklı göçmen toplulukların ve vatandaşların kimi zaman huzursuz bakışlar altında olsa da beraber vakit geçirebildiklerinden bahsetmiştir. Örnektepe Parkı da, Örnektepe Mahalle evi etkinliklerinde özellikle göçmenlerin kullandığı bir alan olarak öne çıkmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma sırasında yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan çözüm önerileri şu şekildedir:

1. Göçmenlerin geçicilik ve misafirlik üzerinden tanımlanmasından vazgeçilmesi
2. Siyaset üstü bir dil oluşturma gerekliliği
3. Göçmenlerin ihtiyaçlarının da geçici ol-

2 <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/tum-pazari-satin-aldi-herseyi-bedava-dagitti-40566604>

madığının kabulü. Destek mekanizmalarının da düzenli bir hal alması gerekliliği

4. Dil bariyerini aşmak için çeşitli uygulamaların geliştirilmesi. Özellikle bürokratik işlemlerde göçmenlerin ülkeye geldikleri andan itibaren zorluklar yaşadığı ortaya çıkan bir durumdur. Bürokratik işlemlerle ilgili web siteleri ve uygulamalara farklı göçmen grupları göz önünde tutularak dil seçeneklerinin eklenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

5. Eğitimde dil bariyeri sebebiyle göçmen öğrencilerin okula entegre olamaması, dersliklerin kalabalıklığından dolayı dil konusunda göçmen öğrencilere yeteri kadar destek verilememesi görüşmelerde ortaya çıkan başka bir husustur. Türkçe eğitimi konusunda destekleyici kurslar ve okullar bünyesinde ekstra dersler sağlanmalıdır.

6. Yerel ve göçmen çocukların birlikte zaman geçirmesi için yerel yönetimler tarafından kaynaştırıcı okul dışı faaliyetler oluşturulmalıdır,

7. Kayıtsız göçmenlerin temel haklara erişimindeki sorunlar görüşmelerde ortaya çıkan başka bir konudur. Kayıtsız göçmen ailelerin çocuklarının eğitimden yararlanabilmesi gerekliliği, aynı zamanda sağlık hizmetlerine erişimin sağlanamaması durumunda bunun halk sağlığını tehdit eden bir soruna dönüşmesi sebebiyle bu konuya dair kolaylaştırıcı çözümler üretilmelidir.

8. Kamu kurumları ve STKların göç alanında birlikte planlı şekilde koordine olması, göçmenlerin yoğun yaşadığı yerlerde Göç İdaresi ya da İBB tarafından çeşitli göç birimlerinin kurulması sürecin kolaylaşması adına önemli bir adım olarak önerilmiştir.

9. Muhtarlarla yerel yönetimler arasındaki iletişim kopukluğu görüşmelerde ortaya çıkan başka bir konudur. Muhtarlar mahallelerine dair yeterli bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir ancak il ve ilçe belediyeleriyle yaşadıkları iletişim kopukluğu sebebiyle yeterince ciddiye alınmadıklarından şikâyet etmişlerdir. Bu sebeple muhtarlar ve belediyeler arasındaki iletişimin güçlenmesi faydalı olacaktır.

10. Göç İdaresi'ndeki yoğunluktan dolayı yaşanan problemler ve barınma krizinin kamu çalışanlarını da etkilemesinden dolayı yeterli çalışanın bulunmaması sebebiyle ortaya çıkan aksamalar görüşmeler sırasında ortaya çıkmıştır. Barınma krizine dair çözüm bulunması vatandaşlar ve göçmenler için oldukça olumlu bir adım olacaktır.

11. Paylaşılan ortak alanların artması ile yerel ve göçmenler arasında birlikte yaşam pratiğini geliştirebilecek mecralar çoğaltılmalıdır. Kamusal alanların ilçede çok sınırlı olmasından dolayı yerel ve göçmenlerin karşılaşma ihtimallerinin oldukça az olduğu gözlemlenmiştir. Bu alanların artmasıyla daha güçlü bir iletişim geliştirilebilir.

GAR ARAŞTIRMA RAPORU

İSTANBUL İLÇELERİNDE KENT VE GÖÇ İLİŞKİLERİ

Göç Araştırmaları Derneği (GAR)

Abbasağa Mahallesi, Üzengi Sok. No: 13
34022, Beşiktaş / İstanbul

gocarastirmalariderneği.org

gar@gocarastirmalariderneği.org

GAR_Dernek

gardernek

gardernek

